

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2015

Jana Panchártková

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní

Ekonomické aspekty chudoby ve světě

Jana Panchártková

**Bakalářská práce
2015**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana Panchártková**
Osobní číslo: **E12043**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa: Veřejná ekonomika**
Název tématu: **Ekonomické aspekty chudoby ve světě**
Zadávací katedra: **Ústav ekonomických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je analýza a komparace chudoby ve vybraných regionech světa, její původ a historický vývoj. Porovnání bude provedeno na základě dostupných dat za pomoci indikátorů ekonomického rozvoje a chudoby. Součástí bude pojmové vymezení, komparace mezi vybranými státy, způsoby řešení chudoby, činnost mezinárodních organizací a případová studie ve vybraném regionu.

Osnova:

- Teoretická východiska chudoby ve světě.
- Způsoby měření chudoby.
- Příčiny tržního selhání a chudoby.
- Současná situace chudoby ve světě.
- Ekonomické a sociální důsledky chudoby.
- Způsoby a nástroje řešení chudoby.

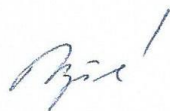
Rozsah grafických prací: -
Rozsah pracovní zprávy: cca 35 stran
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

ADAMCOVÁ, L., NĚMEČKOVÁ, T. Rozvojová ekonomika. Praha: Oeconomica, 2009. 345 s. ISBN 987-80-2451-515-1.
COLLIER, P. Miliarda nejchudších, proč se některým zemím nedaří a co s tím. Praha: Vyšehrad, 2009. 217 s. ISBN 978-80-7429-010-7.
HOŘEJŠÍ, B., SOUKUPOVÁ, J., SOUKUP, J., MACÁKOVÁ, L. Mikroekonomie. Praha: Management Press, 2004. 548 s. ISBN 80-7261-061-9.
JENÍČEK, V., FOLTÝN, J. Globální problémy světa - v ekonomických souvislostech, Praha: C. H. Beck, 2010. 324 s. ISBN 978-80-7400-326-4.
MIKUŠOVÁ, B., STEJSKAL, J. Veřejná ekonomie, Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013. 102 s. ISBN 987-80-7395-578-6.

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Zdeněk Řízek, Ph.D.
Ústav ekonomických věd

Datum zadání bakalářské práce: 29. září 2014
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2015

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 29. září 2014

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Lázních Bohdaneč dne 31. 7. 2015

Jana Panchártková

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce panu Ing. Zdeňku Řízkovi, Ph.D. za jeho čas, odbornou pomoc, cenné rady a věcné připomínky při konzultacích, které mi pomohly při zpracování práce.

ANOTACE

Bakalářská práce pojednává o problematice chudoby ve světě. V práci se budu zabývat způsoby určení chudoby, příčinami a jejími důsledky. Nedílnou součástí práce bude analýza a následná komparace ekonomického a sociálního rozvoje zemí ve světě. V závěru se zaměřím na způsoby a nástroje řešení této problematiky.

KLÍČOVÁ SLOVA

Chudoba, tržní selhání, příčiny, důsledky, rozvojové země, metody a způsoby řešení chudoby, rozvojová pomoc

TITLE

Economic aspects of poverty in the world

ANNOTATION

The thesis deals with the problem of poverty in the world. In this work, I will issue of methods to determine of poverty, causes poverty and its consequences. The integral part of the work will be analysis and comparison economic and social development of state in the world. Finally, I will also focus on methods and procedures dealing with problem of poverty.

KEYWORDS

Poverty, market failure, causes, consequences, developing countries, methods and procedures dealing with poverty, development assistance

OBSAH

ÚVOD	12
1 CHUDOBA	14
1.1 SUBJEKTIVNÍ CHUDOBA	14
1.2 OBJEKTIVNÍ CHUDOBA	15
1.2.1 <i>Relativní chudoba</i>	15
1.2.2 <i>Absolutní chudoba</i>	15
2 MĚŘENÍ CHUDOBY A NEROVNOSTI	17
2.1 MĚŘENÍ CHUDOBY	17
2.1.1 <i>Míra chudoby (hranice chudoby)</i>	17
2.1.2 <i>Hloubka chudoby (% pod hranicí chudoby)</i>	18
2.2 MĚŘENÍ NEROVNOSTI	18
2.2.1 <i>Lorenzova křivka</i>	18
2.2.2 <i>Giniho koeficient</i>	20
3 TRŽNÍ SELHÁNÍ	21
3.1 MIKROEKONOMICKÉ PŘÍČINY	21
3.1.1 <i>Nedokonalá konkurence</i>	21
3.1.2 <i>Kolektivní statky</i>	23
3.1.3 <i>Externality</i>	24
3.1.4 <i>Asymetrické informace (nedostatek informací)</i>	26
3.1.5 <i>Nekomplexní trhy</i>	27
3.2 MAKROEKONOMICKÉ PŘÍČINY	27
3.2.1 <i>Makroekonomické agregáty</i>	28
3.2.2 <i>Využívání výrobních faktorů a lidského potenciálu</i>	28
3.3 MIMOEKONOMICKÉ PŘÍČINY	29
3.4 STÁTNÍ SELHÁNÍ	31
3.4.1 <i>Funkce státu</i>	31
3.4.2 <i>Příčiny selhání státních zásahů</i>	33
3.5 DALŠÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ EKONOMICKÝ ROZVOJ A SOCIÁLNÍ ÚROVEŇ ZEMĚ	36
4 UKAZATELE	40
4.1 UKAZATELE EKONOMICKÉ VÝKONNOSTI – HODNOCENÍ EKONOMICKÉHO ROZVOJE	40
4.1.1 <i>GDP (Gross Domestic Product)</i>	40
4.1.2 <i>GNI (Gross National Income)</i>	41
4.2 UKAZATELE KVALITY LIDSKÉHO FAKTORU	42
4.2.1 <i>HDI (Human Development Index)</i>	43
4.2.2 <i>HPI (Human poverty Index)</i>	45
4.2.3 <i>MPI (Multidimensional Poverty Index)</i>	47
5 SOUČASNÁ SITUACE CHUDOBY VE SVĚTĚ	49
5.1 ABSOLUTNÍ CHUDOBA	49
5.2 EKONOMICKÝ ROZVOJ	54
5.3 VÝVOJ LIDSKÉHO ROZVOJE	55
5.4 VÍCEROZMĚRNÉ POJETÍ CHUDOBY	57
5.5 NEROVNOST V PŘÍJMECH	59
5.6 DŮSLEDKY CHUDOBY	59
6 ZPŮSOBY A NÁSTROJE ŘEŠENÍ CHUDOBY	62
6.1 ŘEŠENÍ NA VLÁDNÍ ÚROVNI – MAKRO A MIKRO ZÁSAHY	62
6.2 ROZVOJOVÁ POMOC	62
6.2.1 <i>Rozvojová pomoc x Humanitární pomoc</i>	62
6.2.2 <i>Motivy pro poskytnutí rozvojové pomoci</i>	64
6.3 PŘEDNÍ REALIZÁTOŘI ROZVOJOVÉ POMOCI	65
6.3.1 <i>Mezinárodní finanční instituce</i>	66
6.3.2 <i>OSN - organizace spojených národů</i>	67
6.3.3 <i>Evropská unie</i>	67

6.4	ROZVOJOVÁ POMOC OECD	67
6.5	ROZVOJOVÉ CÍLE TISÍCILETÍ MDGS	70
6.5.1	1. Cíl – Odstranění extrémní chudoby a hladu	70
6.5.2	2. Cíl – Dosažení všeobecného vzdělání	71
6.5.3	3. Cíl – Prosazování rovnosti mužů a žen a posílení role žen ve společnosti	71
6.5.4	4. Cíl – Snižování dětské úmrtnosti	72
6.5.5	5. Cíl – Zlepšení zdraví matek	73
6.5.6	6. Cíl – Boj s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi	74
6.5.7	7. Cíl – Zajištění udržitelného stavu životního prostředí	74
6.5.8	8. Cíl – Budování globálního partnerství pro rozvoj	74
6.5.9	Plnění cílů a plán do budoucna	74
6.6	HIPC	75
6.7	MIKROFINANCOVÁNÍ	78
6.8	PROBLEMATIKA MEZINÁRODNÍ MIGRACE	81
7	PŘÍPADOVÁ STUDIE - SUBSAHARSKÁ AFRIKA	83
7.1	SUBSAHARSKÁ AFRIKA A PROBLÉM CHUDOBY V SOUVISLOSTI S UKAZATELI	83
7.1.1	<i>Subsaharská Afrika v souvislosti s extrémní chudobou</i>	83
7.1.2	<i>Subsaharská Afrika a ekonomický rozvoj</i>	85
7.1.3	<i>Subsaharská Afrika a vývoj lidského rozvoje</i>	86
7.1.4	<i>Subsaharská Afrika a multidimenzionální chudoba</i>	87
7.1.5	<i>Subsaharská Afrika a příjmová nerovnost</i>	88
7.2	NEÚSPĚCHY V BOJI S CHUDOBOU	90
7.2.1	<i>Důvody neúspěšnosti boje proti chudobě</i>	90
	ZÁVĚR	93
	POUŽITÁ LITERATURA	95
	SEZNAM PŘÍLOH	100

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1: Rozdělení důchodu ve společnosti (Lorenzova křivka).....	19
Obrázek 2: Grafické znázornění složení HDI	43
Obrázek 3: HPI - 1 Index lidské chudoby – složení pro rozvojový stát.....	46
Obrázek 4: HPI – 2 Index lidské chudoby – index pro rozvinutý stát	46
Obrázek 5: Grafické znázornění složení MPI	47
Obrázek 6: Graf vývoje v počet lidí ve světě žijících pod hranicí 1,25 USD na den v letech 1990 - 2015 (v milionech)	50
Obrázek 7: Graf rozložení 60 % populace trpící extrémní chudobou v roce 2010	50
Obrázek 8: Graf vývoje extrémní chudoby v subsaharské Africe v letech 1981-2015.....	52
Obrázek 9: Graf vývoje extrémní chudoby v Jižní Asii v letech 1981-2015	52
Obrázek 10: Graf vývoje hloubky chudoby v jednotlivých rozvojových regionech v letech 1981-2010	53
Obrázek 11: Graf vývoje zatížení nerovností v rozvojových zemích v souvislosti s HDI v roce 2013 v %	56
Obrázek 12: Graf vývoje v počtu zápisu dětí do základních škol v rozvojových zemích (v %).....	71
Obrázek 13: Graf poklesu dětské úmrtnosti v letech 1990 a 2015	72
Obrázek 14: Graf vývoje ve snižování mateřské úmrtnosti v letech 2000 a 2013	73
Obrázek 15: Porovnání vývoje v počtu obyvatel žijících pod hranicí 1,25 USD a pod hranicí 2 USD v regionu subsaharské Afriky v letech 1981-2011	84
Obrázek 16: Graf podílu populace subsaharské Afriky zasažené deprivací v rámci MPI dle jednotlivých indikátorů v roce 2015	87
Obrázek 17: Graf rozložení příjmů v jednotlivých státech subsaharské Afriky v posledních aktualizovaných datech	89

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Minimální a maximální hodnoty indikátorů pro výpočet dílčích indexů HDI.....	44
Tabulka 2: Lidé žijící pod hranicí extrémní chudoby v jednotlivých regionech světa v letech 1990-2015 (v milionech)	51
Tabulka 3: Vývoj lidského rozvoje dle Human Development Index v jednotlivých rozvojových regionech svět v průběhu let 1980 - 2013.....	55
Tabulka 4: MPI 2015 v jednotlivých regionech světa.....	57
Tabulka 5: Země způsobilé či potenciálně způsobilé k podpoře iniciativou HIPC (květen 2015) ...	77

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome
DAC	Development Assistance Committee
EDF	European Development Fund
EU	European Union
GC	Gini Coefficient
GDP	Gross Domestic Product
GNI	Gross National Income
HDI	Human Development Index
HDP	Hrubý Domáci Produkt
HIPC	Heavily Indebted Poor Countries
HIV	Human Immunodeficiency Virus
HNP	Hrubý Národní Produkt
HPI	Human Poverty Index
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development
ICSID	International Centre for Settlement of Investment Disputes
IDA	International Development Agency
IFC	International Financial Corporation
IMF	International Monetary Fund
MDGs	Millennium Development Goals
MIGA	Multilateral Investment Guarantee Agency
MMF	Mezinárodní Měnový Fond
MPI	Multidimensional Poverty Index
ODA	Official Development Assistance
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
OPHI	Oxford Poverty & Human Development Initiative
OSN	Organizace Spojených Národů
PG	Poverty Gap ratio
PL	Poverty Line
PPP	Purchasing Power Parity
PRSP	Poverty Reduction Strategy Paper
SDGs	Sustainable Development Goals
SSSR	Sovětský Svaz Socialistických Republik

UN	United Nations
UNDP	United Nations Development Programme
USA	United States of America
USD	United States Dollar
WB	World Bank

ÚVOD

Tématem této bakalářské práce jsou ekonomické a sociální aspekty chudoby. Chudoba je fenomén, který je historií lidstva od nepaměti provázen, lidská civilizace se problémy chudoby potýká již od svého samotného vzniku, boj o přežití a touha po bohatství a moci byly prvními impulzy vznikající nerovnosti ve společnosti a v důsledku dlouhé historie osidlování, koloniální politiky a otrokářství do značné míry příčinou vzniku chudoby. Vlivem velmi rychlého hospodářského růstu Severu na úkor zaostávajícího Jihu docházelo k prohlubování chudoby a jejímu specifickému rozmístění a vlivu na společnost.

Cílem práce je analýza a komparace chudoby v rozvojových regionech, příčin jejího vzniku a důsledky, ke kterým v rámci jejího výskytu ve společnosti dochází.

Chudoba se projevuje v různých formách a různou měrou po celém světě. Vyspělými ekonomikami je chudoba vnímána jako nedosažení určité životní úrovně ve společnosti, v rámci rozvojového světa je chudoba mnohem závažnějším problémem, neboť se jedná o stav, kdy si lidé nejsou schopni zabezpečit základní lidské potřeby a v důsledku jejich nedostatku je ohrožena jejich vlastní existence.

Příčiny výskytu chudoby v rozvojových zemích může být mnoho. Mimo koloniální minulost, geografickou polohu je velmi závažným problémem rozvojových států i tržní selhání, proto této problematice věnuji ve své práci větší pozornost. Značný vliv tržního selhání ve vývoji chudoby v rozvojových regionech je dán především nedostatkem financí na řešení tohoto selhávání na státní úrovni. Absence státních zásahů je dána nejen nefunkčními demokraciemi, ale i velkým zadlužením státu a tak nedostatkem financí potřebných ke státním intervencím. Rozvojové státy jsou tak v boji s chudobou ve velké míře odkázány na pomoc od vyspělých států.

V rámci komparace jednotlivých regionů v zasažení chudobou se nejprve zabývám teoretickým vymezením chudoby, tedy samotným vymezením její existence ve společnosti, a mírou jejího zatížení. V souvislosti s uvědomováním si závažnosti chudoby a v souvislosti s problematikou ekonomické a sociální zaostalosti v rozvojových státech a snahy pomoci se jí řešit vznikalo v průběhu let mnoho ukazatelů, které se chudobu snaží identifikovat a měřit její vývoj ve společnosti. V rámci komparace se zaměřím na ty, které jsou předními rozvojovými organizacemi využívány v největší míře a dle nich budu hodnotit vývoj v jednotlivých regionech a jejich zasažení chudobou.

V rámci řešení chudoby se budu zabývat fungováním největších projektů související s bojem proti chudobě a podporou rozvoje, jimiž jsou MDGs, oficiální rozvojová pomoc OECD a oddlužení v rámci iniciativy HIPC. V návaznosti na aktuální problematiku migrace se zmíním v rámci řešení chudoby i o mezinárodní migraci a o mikrofinancích, jako o nástroji řešení individuální chudoby v rámci společnosti.

Cílem této práce bude teoretické vymezení chudoby a indikátorů chudoby a ekonomického a sociálního rozvoje, na základě, kterých bude za pomoci dostupných dat provedena komparace rozvojových regionů. Součástí práce bude identifikace příčin chudoby a její možné řešení. Závěr práce bude věnován regionu, který je chudobou a vývojem chudoby nejvíce zatížen, tj. regionu subsaharské Afriky.

1 CHUDOBA

Pojem chudoba je v dnešní době, především i díky medializaci spojována zejména s životními poměry lidí v rozvojových zemích a je charakterizována jako stav, který nezajišťuje člověku základní potřebné podmínky pro důstojný život a uspokojení nejzákladnějších lidských potřeb nutných k přežití. Chudoba je spjata se značnou hmotnou nouzí, nedostatkem potravin, nezávadné pitné vody, ošacení, špatné situace s bydlením, nedostatečným či žádným přístupem k zdravotní péči, vzdělání, informacím ap. Jedná se o stav, kdy jsou životní podmínky člověka v rozporu se základními lidskými právy [7].

Pojem chudoby lze těžko uchopit čistě v jednu konkrétní definici, mnozí ekonomové ji definují rozdílně. Britský vědec Peter Townsend na chudobu pohlíží jako na neschopnost se účastnit společenského dění a žít na úrovni, která je v dané společnosti běžná. Ekonom Amartya Sen pak chudobu vidí jako jev, který omezuje svobodu jednotlivce a snižuje tak jeho možnost žít důstojným životem. Nespočívá pouze v nedostatku příjmů, ale především v nemožnosti žít plnohodnotný život v jejich důsledku [25], [33].

Pojetí chudoby můžeme členit dle vnímání na subjektivní a objektivní, tu dále pak na relativní a absolutní.

1.1 Subjektivní chudoba

Subjektivní vymezení chudoby je založeno na jejím pociťování, spočívá v hodnocení vlastní životní situace jedince, či domácnosti. Subjektivní hodnocení chudoby nevypovídá o chudobě v dané společnosti jako takové. Člověk se může cítit chudý, aniž by chudým byl¹ a naopak člověk přesto, že je dle společnosti chudý, chudým se cítit nemusí². Subjektivní chudoba tedy odráží aspirace obyvatelstva a pocitu z jejich neuspokojení. Toto pojetí chudoby neslouží pro stanovení oficiálních hranic chudoby a ve vztahu k nim má spíše doplňkový charakter, ale je významné pro hlubší poznání problému chudoby [22], [25].

Chudými se nemusí cítit jen ti, kdo jsou na úplném dně celé společnosti, ale chudobu lze nalézt v každé sociální vrstvě. Jestliže má příslušník určité sociální vrstvy méně než její ostatní úspěšnější příslušníci, je pravděpodobné, že se ve srovnání s nimi bude cítit chudým [25].

---

¹ Chudým se může cítit člověk, který se chce řadit do vyšší třídy, má vyšší nároky, ambice. Neuspokojuje tedy své potřeby v míře, kterou pociťuje za standardní v rámci dané společnosti.

² Jedná se především o skromné jedince s nižšími životními standardy

1.2 Objektivní chudoba

Chudoba, nebo její hranice je zde určována zvenčí, tedy nezávisle na osobách, které jsou chudobou přímo postiženy. Chudoba může být chápána jako absolutní či relativní veličina.

1.2.1 Relativní chudoba

Relativní pojetí vymezuje chudobu v porovnání se standardy existujícími v dané společnosti ve vztahu k referenčním skupinám. Člověk disponuje dostatečným důchodem, aby uspokojil své základní potřeby pro zachování lidského života, ale ve srovnání s úrovní příjmů ostatních průměrných členů však může být jeho důchod velmi nízký, a proto není schopen zabezpečit své životní potřeby v míře, která je v této společnosti obvyklá, bude tedy řazen mezi chudé.

Relativní chudoba tedy představuje problém chudoby v bohaté, ale nerovnosti charakterizované společnosti. V celé společnosti jsou sice základní potřeby uspokojovány, ale část této populace nedosahuje běžného životního standardu společnosti, ve které žije, a tím je vyloučena z některých aktivit, které tento standard umožňuje. Vyznačuje se například nedostatkem vybavení prostředků dlouhodobé spotřeby, nižší úrovní bydlení, nemožností spořit. Relativní chudoba je závislá na vývoji celkové příjmové úrovní společnosti, jak společnost bohatne, důchod definující chudobu se zvyšuje [22], [25].

1.2.2 Absolutní chudoba

Světová banka definuje absolutní chudobu, jako absolutní zhoršování postavení nejnižších důchodových skupin obyvatelstva, jako životní situaci, která je charakteristická podvýživou, nedostatkem pitné vody, negramotností a nemocemi, vymykající se jakékoli definici lidských podmínek důstojného života [19].

Absolutní chudoba je definována jako situace, kdy příjem na jednoho obyvatele a jeden den klesne pod hranici 1,25 USD. Je spojována s kritickým nedostatkem prostředků k uspokojení základních lidských potřeb ale i dostupností těchto potřeb, dlouhodobé žití v těchto podmínkách by pro jedince znamenalo přímé ohrožení na životě. [43].

Hlavní rozdíl mezi absolutní a relativní chudobou je především v tom, že absolutní chudoba poukazuje na vnější diferenciaci, tedy na sociálně a ekonomicky zaostávající regiony v celosvětovém měřítku, kdežto relativní pak na země s vnitřní diferenciací, kterou můžeme chápat jako důchodovou nerovnost uvnitř regionu. Pomocí absolutní chudoby můžeme

vyjádřit nerovnost mezi zeměmi, na rozdíl od relativní chudoby, která je charakteristická nerovností mezi občany dané země.

Absolutní chudoba je dána subsistenčním minimem, tedy prostředky potřebných k úhradě holého přežití v dané společnosti. Sledování tohoto konceptu chudoby má své opodstatnění především v chudých rozvojových zemích, kde je problém neschopnosti lidí si obstarat vlastní prostředky pro zajištění své vlastní existence stále velkým problémem. Relativní chudoba vychází v rozložení příjmů ve společnosti a je pohyblivá v závislosti na vývoji celkové příjmové úrovně [22].

2 MĚŘENÍ CHUDOBY A NEROVNOSTI

2.1 Měření chudoby

Potřeba měřit chudobu souvisí se sociální politikou, rozvojovou pomocí a procesy ve snaze bojovat s chudobou. Jedná se vždy o měření určitého konceptu chudoby, nikoli chudoby jako takové.

2.1.1 Míra chudoby (hranice chudoby)

Nejjednodušším měřítkem chudoby je stanovení počtu osob nebo procenta lidí v populaci, kteří jsou chudí, tj. žijí pod hranicí chudoby. Hranici chudoby (PL - Poverty Line) lze definovat jako minimální úroveň hmotného blahobytu, která je v dané společnosti považována za přijatelnou. Každý, kdo nedosahuje této hranice je označován za chudého. Jde o stanovení hranice, pod kterou je chudoba členů dané společnosti již nepřijatelná a nutí ji, aby na tuto situaci v rámci své sociální politiky reagovala. Jedná se tedy o měřítko, které je důležitou součástí při rozhodování o rozdělování sociální pomoci [1], [25].

Rozsah chudoby vyjádříme za pomoci ukazatele míry chudoby (P), tj. poměr počtu osob žijících pod hranicí chudoby (H) k celkové populaci (n). Tento ukazatel nám pak říká, kolik procent osob v populaci je zasaženo chudobou.

$$P = \left(\frac{H}{n} \right) \times 100$$

Každá země si určuje svou hranici relativní chudoby, na základě které pak upravuje své vnitrostátní politiky. Tyto výsledky ale nejsou porovnatelné v celosvětovém měřítku, proto nás bude zajímat především mezinárodní hranice chudoby, tj. hranice absolutní chudoby, kterou uznává Světová banka. Hranici absolutní chudoby definuje jako hranici denních příjmů na osobu, kterou v roce 2008 upravila na 1,25 USD podle kupních cen z roku 2005 očištěných o paritu kupní síly (Purchasing Power Parity – PPP)³. Tato hranice je určována s ohledem na země s nízkými příjmy a do určité míry se tak odráží od hranic chudoby určených těmito státy [1], [8].

---

³ Parita kupní síly je číselné vyjádření měny, za které je možné koupit stejné množství zboží a služeb na výchozím trhu. Vyjadřuje rozdíl potřebných financí k obstarání stejného statku v jiné ekonomice.

2.1.2 Hloubka chudoby (% pod hranicí chudoby)

Hloubka chudoby značí podíl středního příjmu osob žijících pod hranicí chudoby, který jim chybí k dosažení stanoveného denního příjmu 1,25 USD [23].

Na rozdíl od míry chudoby nám tento ukazatel nevypovídá jen o počtu obyvatel, kteří se nacházejí pod hranicí chudoby ale o tom, jak jsou chudí pod touto hranicí rozloženi. Dvě země se stejnou mírou chudoby nemusí mít totožné rozložení chudých, v jedné zemi se mohou všichni chudí nacházet blízko hranice chudoby, v druhé mohou být rozloženi dále od hranice a je zde zřejmé, že budou trpět větší chudobou [1].

Rozložení chudých pod hranicí vyčíslíme za pomoci indexu hloubky chudoby (PG – Poverty Gap ratio), jedná se o průměrné procento, o které nedosáhne příjem hranice chudoby. Výpočet můžeme vyjádřit následujícím vzorcem:

$$PG = \left(\frac{1}{n}\right) \times \left[\sum \frac{(PL - Y_i)}{PL}\right] \times 100$$

kde PL představuje hranici chudoby, Y_i příjem (výdej) i-tého jednotlivce a suma součet všech jednotlivců v populaci [1].

2.2 Měření nerovnosti

S chudobou takovou je velmi úzce spjata i nerovnost. Chudobu lze chápat jako výraz extrémní nerovnosti, distance určité části populace nejen od bohatých, ale i od celého zbytku populace. Při měření chudoby se soustředíme na spodní část rozdělení příjmů ve společnosti, na rozdíl od měření nerovnosti, kdy sledujeme rozdělení příjmů jako celku. Nerovnost můžeme vnímat jak v globálním měřítku, tj. nerovnost mezi chudými a bohatými státy tak z pohledu samotných států tedy v měřítku národním, tj. chudí a bohatí občané. Nerovnost je možné zaznamenat více způsoby, nejčastěji k tomu však využíváme Lorenzovu křivku⁴, nebo její číselný ekvivalent, tzv. Giniho koeficient⁵ [25].

2.2.1 Lorenzova křivka

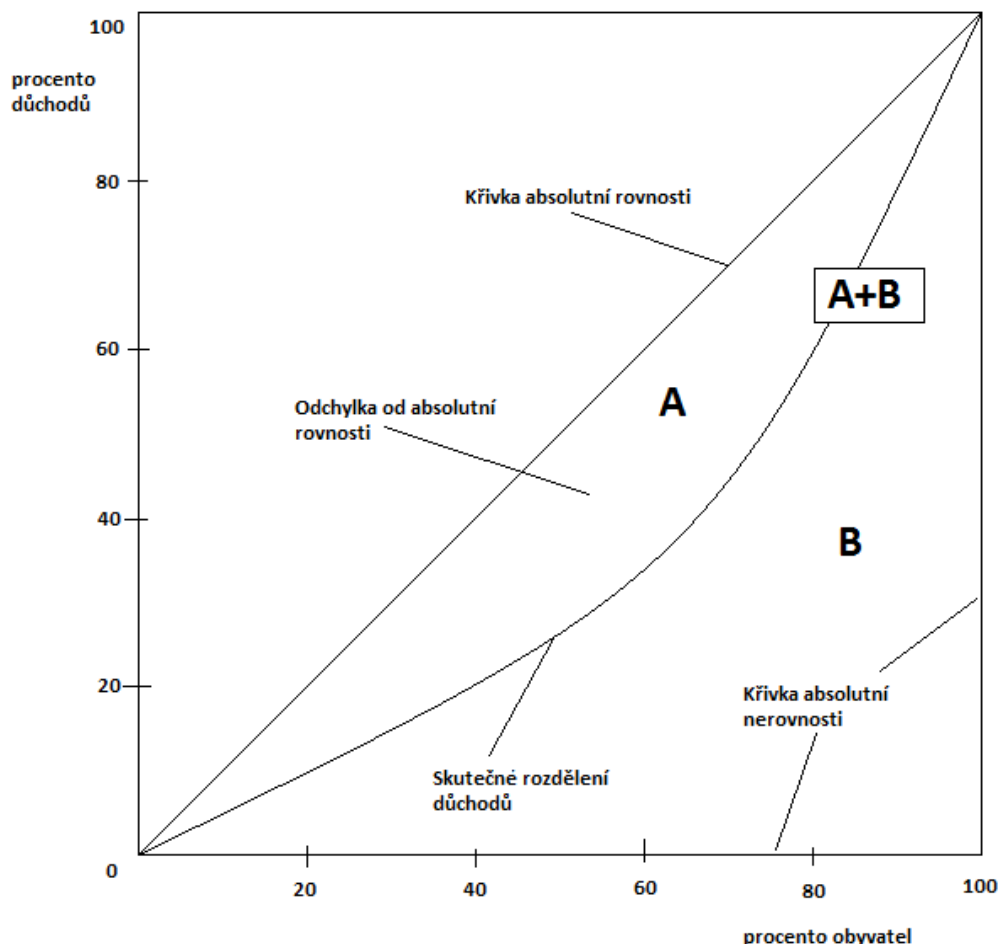
Lorenzova křivka je grafickým znázorněním rozdělení důchodů či bohatství v konkrétní společnosti. Mapuje kumulativní podíl příjmů na svislé ose proti rozdělení obyvatelstva na ose vodorovné. Na osu x vynášíme procentuální podíl obyvatelstva seřazeného dle výše jejich příjmů, na osu y pak procento důchodů či bohatství v dané společnosti připadající danému

---

⁴ Viz kapitola 2.2.1

⁵ Viz kapitola 2.2.2

procentu obyvatelstva. Lorenzova křivka nám říká kolik procent z celkového příjmu (bohatství) společnosti připadá na určité spodní procento domácností. V grafu na obrázku č. 1 máme znázorněny tři křivky: absolutní rovnost, skutečné rozdělení důchodů a absolutní nerovnost [26]

Obrázek 1: Rozdělení důchodu ve společnosti (Lorenzova křivka)

Zdroj: zpracování vlastní, dle [10].

V případě křivky absolutní rovnosti a nerovnosti se jedná o teoretické základy pro interpretaci skutečného stavu, tedy odchylky. Absolutní rovnost je vyjádřena přímkou $y = x$ se sklonem 45° a představuje „ideální“ stav ve společnosti, kdy všechny domácnosti dosahují stejné výše důchodu. O absolutní nerovnosti hovoříme, v situaci, kdy veškerý důchod společnosti připadá na jednu domácnost a ostatním domácnostem nepřipadá nic⁶. Čím je křivka skutečné příjmové distribuce prověšenější, tj. čím vzdálenější je tato křivka od křivky absolutní rovnosti, tím je nerovnoměrnost v rozdělení důchodu ve společnosti vyšší [25].

⁶ tj. na obrázku č. 1: kopíruje osu x a y

2.2.2 Giniho koeficient

Pro výpočet skutečnou míry nerovnosti využíváme Giniho koeficient. Giniho koeficient je možné vyjádřit jako poměr plochy mezi Lorenzovou křivkou (křivkou skutečného rozdělení důchodů) a křivkou absolutní rovnosti důchodu (A) a celkovou plochou pod hypotetickou křivkou absolutní rovnosti rozdělení důchodu (A+B), která tvoří trojúhelník. Zjednodušený vzorec pro výpočet Giniho koeficientu je:

$$GC = \frac{A}{A + B}$$

Hodnota Giniho koeficientu pak nabývá hodnoty v intervalu od 0 do 1, přičemž nulová hodnota znamená absolutní rovnost redistribuce důchodů mezi členy společnosti a hodnota jedné absolutní nerovnost, kde jen jeden člen společnosti získává všechny důchody. Vynásobením tohoto indexu stem docílíme hodnot procentuální nerovnosti v příjmech [1], [25], [26].

Ekvivalentní výpočet Giniho koeficientu, tj. poměr procenta příjmů v horním kvantilu (decilu) a procenta příjmů v dolním kvantilu (decilu), lze vyjádřit následujícím vzorcem:

$$GC = \left(\sum w_1 y_1 \right) \times 100$$

$$\text{kde } w_1 = \frac{[2r_1 - (n+1)]}{\mu n^2},$$

r_1 se rozumí i -té pořadí jedince, co do výše příjmu, tj. $r = 1$ značí jedince s nejnižším příjmem v populaci a $r = n$ jedince s příjmem nejvyšším, μ pak značí průměrný příjem ve společnosti. Na základě tohoto způsobu výpočtu Giniho koeficient nabývá hodnot od 0 do 100, stejně tak jako u předchozího způsobu výpočtu horní mez interpretujeme jako naprostou (absolutní) nerovnost a dolní mez jako absolutní rovnost v rozložení příjmů ve společnosti. Vyjde-li například Giniho koeficient 16, znamená to, že příjem 20 % nejchudších je šestnáctkrát nižší, než příjem 20% nejbohatších ve společnosti [1].

3 TRŽNÍ SELHÁNÍ

Tržním selháním se rozumí tržní nedostatky, tj. takové okolnosti, které zabraňují trhu, aby mohlo být dosahováno efektivnosti, stability a spravedlnosti ve společnosti a udržitelného snížení chudoby ve společnosti. Tržní selhání má na chudobu a rozvoj společnosti velmi zásadní vliv, především z důvodu neschopnosti či neochoty vlád rozvojových zemí problémy tržních selhání řešit, přičemž zasahují do vývoje lidského rozvoje, hospodářského vývoje země a vývoje chudoby v těchto zemích více, než si rozvojové státy připouští.

Příčiny selhávání trhu dělíme na:

- Mikroekonomické příčiny,
- Makroekonomické příčiny,
- Mimotržní příčiny.

3.1 Mikroekonomické příčiny

Mikroekonomické příčiny selhávání tržního mechanismu jsou způsobeny zejména neefektivní alokací vzácných zdrojů. V důsledku toho v ekonomice není produkováno maximální možné množství statků a služeb, nebo jsou produkovány v horší kvalitě, nemají optimální strukturu či nejsou efektivní ani z nákladového hlediska [26], [39].

Jako hlavní mikroekonomické příčiny se považují [26]:

- nedokonalá konkurence,
- kolektivní statky,
- externality,
- nedostatek informací,
- nekomplexní trhy.

3.1.1 Nedokonalá konkurence

Nejprve bych charakterizovala dokonalou konkurenci, mluvíme o ní v situaci, kdy se ekonomika nachází na hranici svých produkčních možností a zároveň nedochází ke ztrátám při využívání výrobních faktorů. Vyznačuje se velkým množstvím podniků s relativně stejnou tržní silou, které produkují dokonale homogenní produkty s možností jejich vzájemné substituce. Neexistují zde bariéry vstupu do odvětví ani informační asymetrie [26].

Nedokonalou konkurenci lze chápat v širším pojetí, jako situaci, ve které mohou ekonomické subjekty, ať už na straně poptávky či nabídky uplatňovat určitou monopolní sílu při ovlivňování cen na trhu. Na straně nabídky se může jednat o monopol, oligopol, monopolistickou konkurenci, na straně poptávky pak o monopson, oligopson. Významným problémem je zneužití dominantního postavení na trhu, kterého může vlivem své tržní síly dosáhnout jeden (monopolistická dominance) nebo více subjektů trhu (oligopolistická dominance). Typickým příkladem zneužitím dominantní síly na trhu je stanovení nepřiměřených cenových či jiných obchodních podmínek, vázané obchody, nebo stanovení nepřiměřeně nízkých cen, které jsou pro konkurenci likvidační [36], [39].

Největší problém v oblasti nedokonalé konkurence vidí mnoho ekonomů v přirozeném monopolu a to především pro vysoké náklady v jejich regulaci, které mají dopad na veřejné finance. O přirozený monopol se jedná tehdy, kdy fixní náklady firmy jsou relativně vysoké a zároveň mezní náklady nízké. V odvětví působí pouze jedna firma, pro tato odvětví jsou typické distribuční cesty, které mají charakter sítí (rozvody elektřiny, vody, plynu, kanalizace, ropovody, železniční tratě, apod.), mluvíme tedy o síťovém odvětví. Není možné budování nových distribučních tras (z hlediska absorpce území, ale i vysokých nákladů a neefektivnosti), je zde tedy značná bariéra vstupu do odvětví. Přirozené monopoly dosahují rostoucích výnosů z rozsahu a s růstem produkce klesají jejich průměrné náklady [5], [26], [37].

Vzhledem k tomu, že monopol na trhu nemá konkurenci a ani substituci, může stanovit cenu nad úroveň mezních nákladů a z pohledu společnosti nevyrabí efektivitě, není nucen k optimálnímu využití zdrojů, tj. nepokrývá celou poptávku na trhu, jako je to v případě dokonalé konkurence a nedochází tedy k maximalizaci užitku spotřebitelů. Při nižším objemu výroby stanovuje vyšší cenu nabízeného zboží [5], [26].

Stát se nejen monopolům, ale celkově nedokonalé konkurenci, snaží zabránit antimonopolním a protikartelovým zákonodárstvím, podporou rozvoje malého a středního podnikání, vytvářením orgánů na ochranu hospodářské soutěže, veřejnou regulací (ať už samotných cen, nebo zisků) či veřejným vlastnictvím (monopolu, či pouze distribučních cest) [5], [39].

Problém monopolů je v chudých zemích způsoben nedostatkem přílivu kapitálu a nedostatkem investic, vzhledem k chybějící konkurenci na trhu a růstu cen pak nejsou tyto statky dostupné veškerému obyvatelstvu, ale pouze zlomku z nich, tj. těm nejbohatším,

v rozvojových zemích je tento problém o to závažnější, jelikož se jedná o nedostupnost zboží základních lidských potřeb.

3.1.2 Kolektivní statky

Veřejné statky, jsou takové statky či služby, které jsou spotřebovávány kolektivně. Trh tyto statky není schopen zabezpečit, nebo je jejich zabezpečení trhem nedostatečné, proto, zde nastupuje stát, který zajišťuje produkci a distribuci těchto statků. Můžeme je dále dělit na čisté kolektivní statky a smíšené kolektivní statky [39].

Čisté veřejné statky jsou produkovány státem bezplatně, jsou financovány z veřejných financí. Vyznačují se nerivalitní spotřebou - není zde konkurence ve spotřebě, nedělitelností, pokud plyne užitek ze spotřeby jednotlivci, pak plyne i ostatním členům společnosti, nevylučitelností ze spotřeby, což je podstatou odlišení kolektivního a soukromého statku, dalším typickým znakem jsou nulové mezní náklady spotřeby, mezní náklady produkce však nulové nejsou, nedělitelná kvalita statku - při nadměrné spotřebě tedy klesá kvalita všem spotřebitelům. Spotřeba těchto statků je spotřebou automatickou a neodmítnutelnou, občan si tedy často tuto spotřebu neuvědomuje, a jelikož je statek poskytován v rámci celé společnosti, spotřeba statku se ho nemusí přímo dotýkat a tuto spotřebu nemůže ani jako jednotlivce odmítnout. Typickým příkladem čistého veřejného statku je obrana státu, služby policie, hasičů, veřejné správy, ale i veřejné osvětlení či chodníky [26], [39].

Nedělitelnost a nevylučitelnost ze spotřeby je příčinou „černého pasažéra“, kdy jednotlivce využívá situace a snaží se vyhnout placení za spotřebu takového statku, s tím, že náklady na jeho spotřebu zaplatí někdo jiný, vzhledem k nevylučitelnosti ze spotřeby. Stát tuto situaci řeší zdaněním všech potenciálních spotřebitelů veřejného statku [26], [36].

Smíšené kolektivní statky, statky s vlastnostmi jak soukromých, tak veřejných statků. Jedná se o statky, které nejsou v plné výši hrazeny ze státního rozpočtu a nesplňují jednu ze základních vlastností čistých veřejných statků a to buď nedělitelnost, nebo nevylučitelnost ze spotřeby. Tyto statky dělíme na statky poskytované za poplatek a statky v podobě „společných zdrojů“. Statky poskytované za poplatek jsou vylučitelné a to právě v podobě poplatku, jakmile jedinec zaplatí poplatek, je mu umožněna spotřeba. V případě statků v podobě „společných zdrojů“ není spotřeba vylučitelná, ale vzhledem k omezenému množství zde mluvíme o rivalitní spotřebě, kdy spotřebou jednoho zbývá méně, nebo jiná kvalita spotřeby pro druhého [26], [39].

U smíšených veřejných statků vzniká problém „efektu přetížení“, jedná se o situaci, kdy růst poptávky či nadměrná spotřeba způsobí pokles kvality statku pro všechny spotřebitele. Tento problém stát řeší stanovením limitního množství, či využitím cenového mechanismu a tím tak docílí zabezpečení určité kvality poskytovaných statků. Jako příklad můžeme uvést povolené množství přepravovaných osob v městské hromadné dopravě [26], [36].

Spotřeba smíšených veřejných statků může být fakultativní či přikázaná. Fakultativní spotřebou je taková spotřeba, o které si občan rozhodne sám, zda ji využije (městská hromadná doprava). O přikázané spotřebě hovoříme tehdy, kdy je spotřeba společensky uznávána za užitečnou pro každého občana, jedná se o statky pod ochranou státu, takovým typickým příkladem je povinná školní docházka či povinné očkování [39].

Důvodem státních zásahů v oblasti veřejných statků je především ochrana občanů, kteří se nemohou suverénně rozhodnout (děti, handicapovaní) a snížení rizika ohrožení významných společenských hodnot, jakými jsou život, zdraví, demokracie a jiné [39].

V souvislosti s vysokou zadlužeností státu a zaostalostí nezbývají finance ve veřejných rozpočtech ani na základní veřejné statky a služby. Zatímco v rozvinutých zemích je vzdělání a zdravotnictví formou kolektivních statků zabezpečováno, v rozvojových státech vlivem nedostatku financí i kvalifikovaných osob jsou tyto statky hrazeny státem pouze částečně, v horších případech stát nepřispívá vůbec, to má velký vliv na rozvoj lidského kapitálu a v návaznosti na něj i na chudobu ve společnosti.

3.1.3 Externality

Externality představují nezamýšlené, vedlejší efekty výroby nebo spotřeby, které neprocházejí trhem a nejsou postíženy systémem cen. Jedná se o efekt přelévání, kdy užitek nebo náklady spojené s určitou činností jednoho subjektu dopadají na jiné subjekty, přičemž vzniklé efekty nejsou předmětem jakéhokoli vyrovnání, jeden ekonomický subjekt je tedy finančně znevýhodněn a naopak druhý finančně zvýhodněn. Na základě toho lze externality rozlišit na pozitivní a negativní [5], [39].

Pozitivní (kladné) externality, lze nazvat vnějšími úsporami, jedná se o stav, kdy činností jednoho subjektu přináší zvýšené výnosy či jiné výhody subjektu druhému, a to bez úhrady. K negativním (záporným) externalitám dochází v případě, kdy jeden subjekt svou činností poškozuje jiný subjekt, kterému v souvislosti s tím vznikají ztráty, za které nedostává žádnou kompenzaci od původce škod, jedná se tedy o vnější náklady [5], [36].

Trh není schopen ovlivnit produkci externalit, nastupuje zde proto stát, který se snaží různými opatřeními předcházet či minimalizovat negativní externality a podporovat produkci těch pozitivních. Stát může využít řadu metod k řešení externalit [26]:

- nástroje daňové, poptávkové a dotační,
- právní (legislativní) nástroje,
- regulační nástroje,
- vlastní produkce.

Mezi nástroje daňové a dotační řadíme „pigouovskou daň“ a „pigouovskou dotaci“. Pigouovská daň je nejtypičtější nástroj k řešení negativních externalit, jedná se o fiskální nástroj, který má poplatníka donutit, aby platil své celospolečenské náklady, tedy veškeré náklady související s jeho činností, tj. individuální náklady producenta jsou zvýšeny o částku, kterou musí společnost vynaložit na odstranění jím vytvořených externalit. Tato daň má podobu specifické spotřební daně, či systému pokut. Obdobně funguje i Pigouovská dotace, za pomocí níž se stát snaží podporovat produkci pozitivních externalit, výše této dotace je odvozena od rozdílu celospolečenského užitku po spotřebě pozitivní externality obyvatelstvem a užitku bez spotřeby pozitivní externality. V obou případech je velmi obtížné určit hodnotu nákladů či ztrát vyplývajících z externalit, toto řešení tedy není univerzální a je ve většině případů neefektivní [26], [39].

Dalšími možným řešením je využití legislativních nástrojů, které se zabývají negativními externalitami. Má podobu zákazu, nebo příkazu. Negativním externalitám často nelze zcela zabránit, proto je zákaz účelný především pro částečné omezení, jakým je zákaz kouření ve veřejných budovách, zastávkách apod. Příkazem je subjektu určeno, kolik může vyprodukovat negativních externalit, v případě, že nelze přesně stanovit kolik negativních externalit vyprodukoval, jsou limitovány vstupy či objem produkce. Legislativní nástroje jsou úzce spjaty s nástroji regulačními. Typickým příkazovým nástrojem jsou obchodovatelné licence (emisní povolenky), které jsou do jisté míry i formou pigouovské daně, jejich množství je limitováno státem a jsou obchodovatelné. Záleží tedy na každé firmě, jak s licenci naloží, zda ji využije a v případě potřeby nakoupí další, nebo eliminuje vznik negativní externality a licenci prodá. Velkým plusem tohoto způsobu řešení je prvek motivace při odstraňování vzniku externalit. Další možností je podpora internalizace externalit, tj. působení externalit přímo původci. Externalita zanikne, když se dva původně samostatné subjekty spojí a původní externalita se tak stává součástí interních nákladů nově vzniklé firmy, nebo k ní může dojít nařízením, které spočívá v realizaci negativní externality,

kdy bude muset být strpěna samotným producentem externality - čistička vod, stát povolí využívání vodního toku, ale přikáže producentovi, aby zpět mohl vypouštět přečištěnou vodu - vodu musí vyčistit na vlastní náklady na vlastním pozemku [26], [36], [39].

Krajním řešením negativních externalit, kdy se nedaří legislativa, jsou značně vysoké náklady na kontrolu či regulaci, je výkon produkce vlastní činností státu. Pro stát je tento nástroj neefektivní z důvodu vysokých nákladů, mnohdy ale jediným řešením. Typické pro produkci pozitivních externalit v oblasti veřejných služeb, jako je vzdělání a zdravotnictví [26], [39].

Vzhledem k nízké efektivitě řešení externalit státem, především související s vysokými transakčními náklady stát podporuje soukromé řešení externalit, kdy je trh sám v určitých případech externality schopen řešit. Stát vytváří legislativní rámec, kdy zajistí podmínky pro realizaci soukromého řešení a případně reguluje nezákonné či neetické chování ve společnosti. Podmínkou je stanovení pravidel odpovědnosti a následného společenského postihu a vymezení a snadnější vymahatelností vlastnických práv [26], [36].

Problematika negativních externalit je v rozvojových zemích spojena především s nedokonalou legislativou, například v rámci postihu za odpovědnost za škody, ale i korupcí, kdy jsou v rámci ní veřejní činitelé ochotni přehlédnout nedostatky například ve vypouštění odpadních vod či znečišťování ovzduší a tato nečinnost má pak velký vliv na zdravotní stav velkého množství populace na úkor zisku úzké skupiny lidí.

3.1.4 Asymetrické informace (nedostatek informací)

Nedostatek informací či informační asymetrie, může způsobit tržní selhání vlivem nemožnosti maximalizovat užitek. Některý subjekt má více informací, co do rozsahu, kvality i času a dochází tak k jeho informační převaze na trhu na úkor druhých. Vlivem nedostatku informací, informační asymetrie či nesprávných informací dochází k neefektivní alokaci omezených zdrojů a finančním ztrátám. Stát se tyto problémy snaží řešit, a to legislativními opatřeními, které mají zabránit nejen informační asymetrii ale i znevýhodňování subjektů, které jsou v informační nevýhodě (jedná se především o ochranu spotřebitelů) a také zřizováním institucí, které mají dohlížet na dodržování legislativních pravidel (např. Česká obchodní inspekce, Česká zemědělská a potravinářská inspekce, živnostenské úřady apod.). Další činností státu je zabezpečení informovanosti v krizových situacích, kdy je ohroženo větší množství lidí, za pomoci veřejnoprávních médií [26], [39].

V souvislosti s nedostatkem či asymetrií informací na trhu můžeme zmínit dva dílčí problémy, a to morální hazard a nepříznivý výběr. O morální hazard se jedná, když jeden subjekt, informovanější než druhý, snižuje při maximalizaci svého užitku užitek ostatním účastníkům trhu. Typickým příkladem je pojištění majetku, kdy pojištěná osoba věnuje méně péče pojistné záležitosti, když ví, že bude případná ztráta kompenzována, vzniká tak větší pravděpodobnost vzniku událostí, na které je pojištění sjednáno. Nepříznivý výběr se vyskytuje tam, kde nedostatečně informovaná osoba riskuje koupí méně kvalitního zboží, jedná se především o prodej zánovního zboží, kde prodejce má o věci více informací, než kupující [5], [36].

Omezený přístup k informacím je jeden z dalších vážných problémů rozvojových zemí, v těchto oblastech se jedná především o informace spojené se zdravotnictvím, základními hygienickými návyky a negramotností. Osvěta v oblasti hygieny, rizik HIV/AIDS, antikoncepce, prevence proti nemocem a podobných problematik by snížila riziko předčasné úmrtnosti a špatného zdravotního stavu obyvatel.

3.1.5 Nekomplexní trhy

Mimo to, že trh nedokáže poskytovat dostatečné množství veřejných statků, selhává i při zajišťování některých statků soukromých. Hlavním důvodem, proč tomu tak je, je skutečnost, že některé trhy nejsou schopny efektivního fungování při optimální úrovni výstupů a ceny, to je dáno především vlivem rizika souvisejícího s těmito statky. Jedná se především o trhy s pojištěním, poskytováním půjček apod., kde může docházet k diskriminaci těch, u kterých není záruka efektivnosti, řada občanů by si tak některé statky nemohla dovolit, ačkoli jsou to právě oni, kteří mají největší potřebu těchto statků. Stát tento problém řeší všeobecnými pojišťovacími systémy, které jsou založeny na principu solidarity, ať už zdravých a nemocných, zaměstnaných a nezaměstnaných či pracujících a důchodců [26], [39].

3.2 Makroekonomické příčiny

Makroekonomické příčiny souvisí se stabilitou ekonomického systému, respektive s její nestabilitou a výkyvy makroekonomických veličin a agregátů, těmi jsou cenová hladina, inflace, nezaměstnanost, hospodářský růst a platební bilance. Druhou příčinou je nedostatečné využívání výrobních faktorů, zejména lidského potenciálu [26], [39].

3.2.1 Makroekonomické agregáty

Vláda věnuje pozornost hospodářskému růstu, cenové stabilitě, plné zaměstnanosti a vnější rovnováze ekonomiky, tedy vyrovnané platební bilance. Stát se prostřednictvím hospodářské politiky, a to jak fiskální, monetární ale i cenové, důchodové či zahraničně-obchodní a měnové politiky snaží aplikací různých nástrojů a intervencí stabilizovat národohospodářské agregáty.

V rozvojových zemích je největším problémem zaměstnanost, způsobená především nepřístupem ke vzdělání a zaostávání v rozvoji lidského potenciálu, v reakci níž pak dochází vlivem nedostatku příjmů k prohlubování chudoby. Velká míra nezaměstnanosti, v rozvojových zemích mnohdy přesahující i několik desítek procent pak způsobuje zaostalost v hospodářském růstu, vlivem nedostatku příjmů nedochází k investicím a klesá i spotřeba obyvatel. Makroekonomická nestabilita rozvojových států je i důvodem neexistence přílivu zahraničního kapitálu, a tak nedostatkem investic a podpory hospodářského růstu, tento nedostatek je pak řešen vývozem nerostného bohatství (ropa, kovy) v surovém stavu a zemědělských plodin. Rozvojové státy tak trpí sezónností příjmů a neefektivním využíváním místního bohatství a tak ekonomickou nestabilitou.

3.2.2 Využívání výrobních faktorů a lidského potenciálu

V ekonomice často nebývají výrobní faktory využívány efektivně a v optimálním množství, a to nejen tradiční (práce, půda, kapitál) ale i faktory moderní (technologie). Zásadní pro rozvoj společnosti je považován především sociální kapitál, tedy lidský potenciál, je tedy nutné ho rozvíjet a podporovat. Trh přenechává odpovědnost za potenciál pracovních sil samotným nositelům sociálního kapitálu, je tedy na každém zda bude svůj potenciál rozvíjet a bude ho využívat pro získání vyššího důchodu, či nikoli. Trhy ignorují rozvoj společnosti jako celku, ale protože společnost sama má na svém rozvoji zájem, lze předpokládat, že vláda bude svými intervencemi lidský potenciál podporovat a rozvíjet [26], [39].

Lidský potenciál tvoří určité předpoklady k jeho realizaci v základních socioekonomických funkcích, jimiž jsou funkce občana, pracovníka, člena rodiny, spotřebitele a vlastníka [39].

Součástí lidského potenciálu jsou tyto složky [37]:

- *zdraví*, tj. nejen fyzický ale i psychický stav člověka,
- *potenciál poznatkový a dovedností*, tj. vzdělání, osvojené teoretické a praktické dovednosti,
- *potenciál hodnotově orientační*, tj. záležitost morálky a etiky, přijaté hodnoty, a to nejen jedince, ale i společnosti,
- *potenciál sociálně participační*, tj. tolerance vůči ostatním sociálním skupinám, ochota spoluúčastnit se na řešení problému či úkolů někoho jiného, či společenství, jíž nemusí být součástí,
- *potenciál individuálně integrační a regulační*, tj. schopnost sebeovládání,
- *potenciál tvůrčí*, tj. kreativita, schopnost jedince hledání co nejúčinnějšího způsobu uspokojování potřeb.

Trend rozvoje lidského potenciálu v rozvojových zemích byl dlouhou dobu přehlížen a do popředí byl stavěn hospodářský růst, tyto dvě veličiny spolu ovšem velmi úzce souvisí, právě rozvoj lidského potenciálu ve všech jeho složkách je hlavním nedostatkem rozvojových zemí v jejich rozvoji a boji s chudobou.

3.3 Mimoekonomické příčiny

Souvisí s fungováním celé společnosti a její snahou o dosažení určitého stupně společenského uspořádání a rozvoje. Jedná se o selhání, která trh nemůže ovlivnit. Jsou otázkou solidarity, spravedlnosti či rovnosti ve společnosti [26], [39].

Mikroekonomické příčiny jsou zakotveny ve společenských potřebách [26]:

- zachování lidského života,
- zachování institucionálních hodnot,
- respektování lidské důstojnosti,
- zabránění zanedbávání budoucnosti a zajištění trvale udržitelného způsobu života,
- zmírnění nerovnosti mezi subjekty,
- zvyšování kvality lidského potenciálu.

Zachování institucionálních hodnot, rozumíme potřebu žít v uspořádané a organizované společnosti, která nebude založena na anarchii, kde každý občan bude dodržovat platné

předpisy a normy a celospolečensky uznávané hodnoty. Je založeno na fungujícím výkonu správy území, policie, justice a obrany a existenci právního řádu. Lidský život je základní hodnotou každé rozvinuté společnosti, je v zájmu každé společnosti, aby občané nebyli ohrožováni na životu a byla respektována jejich lidská důstojnost. Stát má zabránit svými intervencemi takovému chování, které by ohrožovalo budoucnost společnosti, tedy aby chování členů společnosti nemělo negativní dopad na životy dalších generací. Jedná se především o ochranu životního prostředí [26], [39].

Rozvojové země v rámci těchto hodnot selhávají a to je důvodem rozvojové pomoci od vyspělých států. Tyto státy se snaží zabezpečovat rozvoj globální společnosti a v rámci solidarity a zachování míru pomáhat slabším ekonomikám k rozvoji a osvojení základních společenských hodnot důstojného života postaveného na solidaritě, demokracii a trvale udržitelném vývoji lidského rozvoje s ohledem na budoucí generace.

Polarizace bohatství a chudoby

Samostatnou příčinou mimoekonomických selhání je důchodová (sociální) nerovnost, jedná se o přirozený následek fungování čistě tržního mechanismu, který je založen na maximalizaci užítku ekonomických subjektů a není založen na rovnosti šancí těchto subjektů na trhu. Prvotní tržní rozdělení důchodů, může být považováno většinou společnosti za nespravedlivé. Vlivem polarizace bohatství a chudoby dochází k ekonomickým, sociálním, ale i politickým následkům, jak na straně chudých, tak na straně bohatých. Chudí spotřebovávají pouze omezené množství statků, kterými uspokojují pouze základní potřeby a nerozvíjí tak svůj potenciál, mimo to jsou manipulovatelní, náchylní k vytváření sociálního napětí, neklidu a trestné činnosti. Kvalita života chudých negativně ovlivňuje kvalitu života celé společnosti. Problém je ale i na straně bohatých, ten se projevuje v koncentraci kapitálu, plýtváním a odmítáním řešení problémů chudých [26], [39].

Řešení polarizace bohatství a chudob je tedy v rukou státu, možností má několik. Může být založeno na likvidaci tržního mechanismu, tj. fungování ekonomiky na bázi společného vlastnictví, které vede k rovnostářství a je systémem nespravedlivým. Rozhodne-li se stát řešit pouze důsledky, které nerovnost přináší, může využít daňových nástrojů a zvýšit příjmy v neprospěch bohatých a současně z těchto financí vyplácí transfery chudým (systém sociálních dávek, podpora v nezaměstnanosti). Jediným možným řešením odstranění chudoby je zamezení jejího vzniku, nikoli řešení pouze jejích následků. Efektivním způsobem odstraňování chudoby jsou takové systémy, které zabezpečí lidem práci, která jim přinese důchod potřebný pro zajištění svých potřeb, příkladem jsou systémy vzdělávání, rekvalifikací,

aktivní politika zaměstnanosti, právní úprava minimální mzdy a pracovní doby, péče o handicapované, apod. [26], [39].

3.4 Státní selhání

Skutečnost, že trh selhává v dosahování efektivnosti, stability a spravedlnosti, jsem již rozvedla v předešlé kapitole, to vede stát k realizaci různých opatření, aby těmto situacím zabránil, ale ani rozhodování státních orgánů není bezchybné a i státní zásahy spolu nesou celou řadu problémů, které mohou v konečném důsledku selhávat, nyní budu tedy hovořit o vládních, či státních selhání [36], [39].

Na úvod této problematiky uvedu základní funkce státu, v rámci kterých provádí se již zmiňovaná opatření k odstraňování tržních selhání. Dále se budu zabývat samotnými příčinami státního selhání.

3.4.1 Funkce státu

Stát prostřednictvím organizací a institucí veřejného sektoru vykonává řadu činností a státních zásahů, a tím naplňuje své funkce v ekonomice.

Základní funkcí státu je **funkce ochranná**, která spočívá v samotné existenci státu, v nastolení společenských pravidel chování (právního řádu) omezujících do jisté míry individuální svobodu jedinců výměnou za to mu bude obstarána ochrana, své individuální schopnosti pak jedinci mohou využít k uspokojování jiných potřeb než je vlastní obrana, kterou zde zabezpečuje stát. Stát chrání občany před riziky nespolupráce a přesvědčuje spolupracovat pro zvýšení celospolečenského užítku [26], [27].

V demokratických zemích stát zastává tyto základní ochranné funkce [39]:

- *tvorba právních norem*, tj. moc zákonodárná, vytváří právní prostředí, v kterém společnost bude fungovat,
- *výkon politické vůle dané společností*, tj. moc výkonná, jedná se o funkci zástupce lidu, vyplívá z veřejné volby,
- *výkon spravedlnosti*, spjatá s mocí soudní,
- *vnitřní a vnější ochrana*, tj. respektování základních lidských práv a svobod, zajištění veřejného pořádku, bezpečnosti, politická nezávislosti státu.

V okamžiku, kdy stát plní svou ochrannářskou funkci a jsou zde definována vlastnická práva, dochází tedy k existenci ekonomického trhu, kde se na základě preferencí každého

jedince určuje cena, problém nastává ale v případě výskytu potřeby jedinců, které jsou pocíťovány v rámci života ve společnosti a s rozvojem společnosti jsou naléhavější. Mluvíme o společenských potřebách, které jsou uspokojovány kolektivními statky, stát zde nastupuje v rámci **produkční funkce státu** a v určitém rozsahu poskytuje statky a služby kolektivní potřeby [26], [27].

Veřejný sektor by měl zabránit neefektivnosti, nerovnosti (důchodové), nesmíru (sociální nesmír) a nestabilitě veřejné ekonomiky. Funkce státu, prostřednictvím kterých stát přímo zasahuje do tržního mechanismu a snaží se tak zabránit příčinám jeho selhání jsou [26]:

- *alokační* (řeší mikroekonomické příčiny tržního selhání),
- *redistribuční* (řeší příčiny tržních selhání na mimoekonomické úrovni),
- *stabilizační* (řeší makroekonomické příčiny tržního selhání).

Alokační funkce

Nejčastějším měřítkem efektivnosti je alokační efektivnost, jedná se o stav, kdy se ekonomika pohybuje na hranici výrobních možností, tj. ekonomika není schopna za přispění stejného množství a stejné kvality výrobních faktorů vyrobit více jakéhokoliv statku aniž by nesnížila výrobu statku jiného. Alokační funkce státu spočívá ve snaze co nejefektivněji vynakládat finanční prostředky státu k zabezpečení takových statků, které poskytují určitý užitek celé společnosti a při jejichž produkci či distribuci trh selhává [26], [32].

Konkrétními případy, ve kterých dochází k uplatnění alokační funkce, jsou [26]:

- nemožnost maximalizace užitku na straně výrobců a spotřebitelů,
- nedokonalé informace,
- nedokonalá konkurence,
- existence kolektivních statků,
- existence externalit,
- existence nekomplexních statků.

Redistribuční funkce (sociální funkce)

Smyslem redistribuční funkce je zabezpečení sociálního smíru a důchodové rovnosti ve společnosti. Jedná se o fiskálně důležitější funkci státu, jelikož v ní proudí více finančních prostředků. Vnímáním nerovnosti a nespravedlnosti je důvodem pro státní intervence,

na základě kterých dochází k přerozdělování důchodů a bohatství mezi jednotlivými subjekty. Každá státní intervence spolu nese náklady a přispívá tak k neefektivnosti ve společnosti.

Principem redistribuce je zvyšování celospolečenského užítku, tj. když se někomu sníží užitek ve prospěch potřebnějšího, a zároveň tak i rovnosti ve společnosti. Mezi efektivností a redistribucí existuje přímá úměra, záleží na společnosti, jakou míru efektivity je ochotná obětovat ve prospěch vyšší rovnosti či spravedlnosti ve společnosti [26], [32].

S redistribucí jsou spojeny dva hlavní problémy a těmi jsou [26]:

- hrozba demotivace; na straně příjemce sociální dávky nahrazující důchod, která nemotivuje k práci, na straně druhé pak demotivuje pracující, jejichž důchod je zdaněn, aby stát mohl vyplácet např. dávky v nezaměstnanosti,

- vysoké náklady; redistribuční opatření spolu nesou vysoké transakční náklady, je potřeba zvážit v jaké míře a jakým nejefektivnějším způsobem mají být realizována.

Stabilizační funkce

Cílem stabilizační funkce státu je pomocí regulace vývoje makroekonomických agregátů ovlivňovat chování jednotlivých subjektů na trhu a zajišťovat tak hospodářskou stabilitu. Je realizována prostřednictvím hospodářské politiky státu, jejím cílem je dosažení trvalého růstu ekonomiky, přiměřené míry nezaměstnanosti, cenové stability a vyrovnané platební bilance [26], [32].

3.4.2 Příčiny selhání státních zásahů

Státní zásahy nemusí vždy dosahovat pozitivního vlivu v rámci státních intervencí, i státní zásahy mohou vést jiným směrem než jen k efektivnosti, stabilitě, spravedlnosti a rovnosti ve společnosti, příčin negativního vlivu státních zásahů může být hned několik.

Za příčiny selhávání státních zásahů můžeme zmínit [39]:

- vztah efektivnosti a spravedlnosti,
- obtížnost správného předvídání důsledků státních zásahů,
- omezená možnost kontroly v procesu realizace státních zásahů,
- byrokracie,
- problém ukazatelů,
- obtížnost modelování ekonomických a sociálních procesů,
- nesouhlas mezi ekonomy,
- podstata politických procesů a kolektivního rozhodování,

- selhání vlastní decentralizovaným soustavám,
- nevyužití politického kapitálu.

Vztah efektivnosti a spravedlnosti

Mezi ekonomicky efektivní alokací a spravedlností je velmi úzká souvislost, opatření ve snaze zvýšit spravedlnost ve společnosti, jsou doprovázeny snižováním efektivity těchto opatření. Vyskytuje se především v redistribuci, která je spojena s vysokými transakčními náklady a ty vedou ke snižování efektivity na úkor zvyšování rovnosti a spravedlnosti ve společnosti, zde je třeba nastolení určitých pravidel (právního rámce) či podmínek poskytnutí, kterými by se společnost vyvarovala možného zneužití těchto služeb. Ekonomicky efektivní jsou takové zásahy, které nikoho ve společnosti nepoškodí na úkor zlepšení stavu někoho jiného. Je ovšem třeba hledat kompromis, příliš velký tlak na efektivnost může vést k sociální nestabilitě, na druhou stranu upřednostňování spravedlnosti a absolutní rovnosti ve společnosti může vést k útlumu hospodářského či sociálního rozvoje, vlivem neochoty obyvatelstva investovat a podstupovat rizika, která pro ně samotné nemají výrazný vliv na zvyšování užitku v rámci výrazných přerozdělovacích procesů [36], [39].

Obtížnost správného předvídání důsledků státních zásahů

U každého zásahu do ekonomiky je důležitá i zpětná vazba soukromého sektoru, v případě, že situace není správně zhodnocena, nemusí dojít k takovému efektu, kterého bylo v rámci intervence zamýšleno.

Omezená možnost kontroly v procesu realizace státních zásahů

V průběhu realizace státních zásahů může docházet k různým výkladům, které jsou zapříčiněny nedostatečně přesnou formulací či neexistencí mechanismů fungování. Dalším problémem mohou být omezené informace, vláda nemůže disponovat veškerými informacemi, které mohou mít na danou situaci vliv, významnou roli zde hraje faktor času, kdy poskytované informace již nemusí být aktuální, to bývá zapříčiněno dlouhým legislativním procesem. Je zde i problém omezené kontroly procesu realizace, výkon opatření dělá někdo jiný, než ten kdo o tomto opatření rozhodl a vymyslel ho někdo jiný než, ten kdo bude realizaci opatření přímo pociťovat, dochází tedy i k různým odchylkám či nepřesnostem [27], [39].

Byrokracie

Úředníci, kteří podléhají politikům, se nechovají při výkonu funkce jinak než v soukromí, chtějí maximalizovat svůj užitek, tj. své zájmy staví před zájem veřejný. Plní požadavky

politiků, kterým jsou odpovědní, jelikož zde nefunguje konkurence, není zde žádný tlak na zefektivnění jejich práce.

Problém ukazatelů

Vzhledem k nevyčíslitelnosti efektů státních zásahů zde vzniká problém s volbou ukazatelů a tak hodnocení úspěšnosti těchto zásahů, problém je způsoben především výstupy, které mají podobu užitku, a ty lze těžko vyčíslit.

Obtížnost modelování ekonomických a sociálních procesů

Ve veřejném sektoru žádné modely fungování neexistují, k ověření fungování dochází až v reálném životě, reakce lidí nelze modelovat.

Nesouhlas mezi ekonomy

Rozdílné názory ekonomů a politiků jsou už v samotných základech fungování a chování ekonomiky, proto se mnohdy neshodnou ani na tom, jak bude ekonomika na státní zásahy reagovat a jaké budou jejich důsledky [39].

Podstata politických procesů a kolektivního rozhodování

V souvislosti s politickými procesy a kolektivním rozhodováním vznikají problémy v souvislosti s chováním politiků, zájmových skupin ale i s podstatou fungování přímé demokracie.

Politici se snaží maximalizovat své volební šance a udržet se tak co nejdéle na svých pozicích, jejich chování tedy souvisí s politickým cyklem, na začátku volebního období realizují méně atraktivní změny, před volbami pak zvyšují svými aktivitami možnost znovuzvolení. Cílem politiků je dosahovat určitého příjmu, moci a jejich rozhodování je do jisté míry ovlivněno i působením zájmových skupin, které se snaží nějakým způsobem ovlivnit jejich chování i průběh realizace státních zásahů ve prospěch malé skupiny občanů, bez ohledu na zájmy většiny. V souvislosti s tím dochází k selhávání podstaty fungování přímé demokracie, vlivem kolektivního rozhodnutí nemusí docházet k realizaci státních zásahů v preferenci většiny voličů [39]

Selhání vlastní decentralizovaným soustavám

V důsledku principu subsidiarity, tj. přenesených pravomocí a odpovědnosti na nižší organizační články veřejné správy, může docházet k uplatňování skupinových či místních zájmů na úkor zájmu veřejného. Samosprávy ignorují řešení problémů, jež se dotýkají

centrální úrovně a upřednostňují své vlastní potřeby na místní úrovni, které se jich přímo dotýkají.

V souvislosti se selháváním státních institucí fungují kontrolní mechanismy, které se snaží selhání minimalizovat. Jedná se o Ministerstvo financí, Nejvyšší kontrolní úřad a Úřad na ochranu hospodářské soutěže, mimo jiné tyto funkce zastávají i orgány Evropské unie. V praxi ale mnohdy selhávají i tyto mechanismy, především kvůli dlouhým rozhodovacím procesům a politickým tlakům [27], [39].

3.5 Další faktory ovlivňující ekonomický rozvoj a sociální úroveň země

Nejsou to pouze selhávání trhu, které ovlivňují ekonomický rozvoj a sociální úroveň země, příčin ekonomické a sociální zaostalosti je více, souvisí především s historickým vývojem, geografickou polohou a kulturou v dané společnosti.

Ekonomické faktory

Mimo tržní selhávání, které jsem již uváděla výše v této kapitole, si můžeme uvést další faktory, které úzce souvisí s ekonomickým rozvojem společnosti. Jedná se především o bariéry spotřeby, bariéry výkonnosti, nedostatku inovací, či zadluženost států.

Bariérou spotřeby souvisí s poklesem spotřeby obyvatelstva způsobené nedostatkem příjmů, nezaměstnaností a špatným přerozdělováním příjmů, tento pokles je pak příčinou ekonomické stagnace, která bariéru spotřeby prohlubuje, zvyšuje se nezaměstnanost a jsou nutné zásahy v přerozdělovacích procesech, které jsou doprovázeny vyšší mírou zdanění. Často bývá doprovázen sociálním neklidem, především ze strany zaměstnanců i malých podnikatelů. [27], [39].

Bariéra výkonnosti je spojena s vyšší mírou přerozdělovacích procesů a tedy vyšším progresivním zdaněním, které demotivuje nejen podnikatelské subjekty ale i zaměstnance k vyšší výkonnosti. Dochází i k demotivaci dalšího rozvoje lidského potenciálu, přestože jsou služby rozvoje člověka poskytovány bezúplatně, neboť o zaměstnance v případě ztráty zaměstnání bude postaráno systémem sociálního zabezpečení. Vyšší výkonnost zaměstnanců, či investice podnikatelů, související s vyššími příjmy, jež jsou v rámci vyšší progresivní daně také méně perspektivní, v souvislosti s tím tak dochází k poklesu příjmů státního rozpočtu [27], [39].

V rozvojových státech je problém nedostatku inovací, ten souvisí především se špatnou úrovní vzdělání, tj. není zabezpečen výzkum a nedostatek lidského kapitálu brání v pokroku.

Právě nedostatek inovací je jedním z důvodů rostoucích rozdílů v ekonomickém rozvoji jednotlivých států [34].

Zadlužení států⁷ je dalším základním problémem rozvojových států, nízké daňové příjmy jsou důsledkem toho, že vláda nemá potřebné finanční prostředky na sociální rozvoj, budování vzdělávacích systémů, rozvoje zdravotnictví, infrastruktury a k zabezpečování dalších základních lidských potřeb, státní dluh těchto států proto velmi rychle roste a to bohužel rychleji než GDP [34].

Geopolitické faktory

Geopolitické faktory souvisí s polohou státu na zeměkouli, stojí určitě za povšimnutí, že vyspělé státy leží v pásmu s příznivými klimatickými podmínkami, častými dešti a kvalitní půdou, či dostatkem pitné vody, což zejména africké státy postrádají. Nejen podnebí ale i sousedící země, délka hranic s jednotlivými zeměmi, strategický význam dané země ať už vojenský, obchodní, dopravní, či přírodním bohatstvím, ovlivňují postavení země ve společnosti a její ekonomický i sociální rozvoj. Opakující se přírodní katastrofy, dlouhotrvající sucha či nedostatek přírodních zdrojů, pitné vody jsou důvody ekonomické i sociální zaostalosti zemí a tak příčinou chudoby. Čím tvrdší přírodní podmínky, tím se země cítí ohroženější jak svou polohou, přírodním bohatstvím tak i sousedskými vztahy a je zde potřeba klást větší důraz na společenské potřeby obyvatel, aby nedocházelo k nepokojům či občanským válkám, lidé v nouzi jsou více ovlivnitelní [33], [34], [39].

Historické faktory

Historické faktory souvisí především se vznikem státu a jeho vývojem. Státy, které si prošly dlouhým historickým vývojem, obdobím otrokářstvím, feudalismu a kapitalismu, mají vžitou tradici paternalismu, tj. principy solidarity, ochránářství chudých. V těchto státech je veřejný sektor většího rozsahu, než je tomu u zemí, které vznikaly přistěhovalectvím, či byly koloniemi, zemí založených na svobodě jedince, který se o sebe musí postarat sám, tyto státy nemají tendenci sociální pomoci chudým, jejich ideologie je postavena na principu vítězství silnějšího nad slabším, často je zde i absence demokracie [39].

Faktory kulturně-náboženské

Stejně tak jako historické faktory, tak i náboženství má vliv na chápání potřebnosti sociální pomoci slabším, na rozdíl od katolického křesťanství, které chápe potřebnost slabším jako samozřejmost a je spíše charitativního zaměření, zaměřuje se tedy na sociální podporu,

---

⁷ Tento problém se snaží vyspělé státy řešit, budu se jím v rámci HIPC zabývat podrobněji v kapitole 6.6

sociální služby a pomoc, křesťanství protestantské zdůrazňuje odpovědnost člověka sama za sebe, čímž nezavrhuje charitu, ale klade důraz na rozvoj lidského potenciálu a jeho zapojení do pracovního procesu. Hlavním rozdílem je v pohledu na chudobu, kdy katolické křesťanství ji považuje za jev přirozený, protestantské pak za jev nežádoucí, kterému lze zabránit. Islámské náboženství pak pohlíží na společnost jako na vládu silných slabým, nejedná se tedy o společnost s charitativním zaměřením [27], [39].

Politické faktory

Jedná se především o politické uspořádání ve společnosti a vnímání demokracie. V případě totalitního režimu jde o politiku spojenou s centralizací moci a manipulací lidí ve společnosti v rámci demokratických politik pak může docházet spíše k sociální politice, v případě levicově zaměřených vlád, které jsou zaměřeny především na přerozdělovacích procesech, či v případě pravicových vlád, kde je důraz kladen na tržní sektor a tvorbu zisku, je tedy založena na podpoře ekonomického a sociálního rozvoje formou podpory inovací, vzdělávání apod. [27], [39].

Demografická past

Dalším velmi závažným problémem především v rozvojových zemích je růst populace. Zatímco v rozvinutých zemích přirozený přírůstek stagnuje a spíše mírně klesá, v rozvojových státech je tomu právě naopak, je zde zaznamenávána vysoká míra porodnosti. Právě velký populační přírůstek je jedním z největších problémů rozvojových zemí, dalším problémem je bezesporu i vysoká úmrtnost v dětském věku, která se ale v posledních letech snižuje a dochází tak k růstu podílu obyvatel v mladém věku. Tento trend způsobuje i zvýšení nákladů na vzdělávání, nedostatečná vzdělanost způsobuje nezaměstnanost a ta může mít za následek i radikalizaci těchto obyvatel a následně zvýšené riziko občanských nepokojů. Mimo to větší podíl mladých lidí je předpokladem dalšího populačního růstu.

Ukazatel střední délky života, tj. ukazatel, který odráží předpokládanou délku života při narození, nabývá v řadě rozvojových států velmi nízkých hodnot, v některých dokonce klesá. Zatímco v rozvinutých zemích nabývá hodnot blízcích se k 80 letům, v některých rozvojových se zdaleka neblíží k 50. Na základě tohoto ukazatele můžeme odvodit vývoj dané společnosti, dostupnost zdravotní péče, kvality života, dostupnost pitné vody nízkým příjmem obyvatel apod. Vysoká je v rozvojových státech i úmrtnost dětí [33], [34].

Bezpečnostní problémy

Velkým problémem jsou i bezpečnostní rizika, bezpečnost je důležitým předpokladem pro rozvoj společnosti, je tomu však i naopak, rozvoj snižuje riziko mezinárodních i vnitrostátních konfliktů, občanských nepokojů, terorismu a dalších ozbrojených konfliktů. Důkazem tohoto tvrzení je i skutečnost, že od roku 1945 se 90 % válek odehrálo právě v rozvojových zemích.

Největší problém je ve státech, které ztratily kontrolu nad svým územím a nejsou schopny vykonávat ani základní funkce státu, či nemají ústřední vládu, těchto států pak využívají mezinárodní teroristické skupiny. Zvýšené ohrožení bezpečnosti je právě v těch zemích, kde jsou velmi nízké příjmy, negramotnost a přístup k přírodnímu bohatství (ropa, diamanty, vzácné kovy, drogy,...). Díky bezpečnostním rizikům ve společnosti pak nedochází k jejímu rozvoji a země stále zaostává, finanční prostředky jsou na místo vzdělání a zdravotnictví využívány na obranu a tak dochází k prohlubování chudoby v těchto zemích [33], [34].

Všechny tyto faktory spolu úzce souvisí a navzájem se velmi ovlivňují, tj. i důvod proč je tak těžké vymanit země s těmito problémy z chudoby, je to způsobeno především velkým množstvím problémů v různých oblastech života a různými preferencemi vlád těchto zemí.

4 UKAZATELE

Chudoba je problém světového měřítka, abychom mohli s chudobou bojovat, je nutné ji identifikovat, a to nejen zjištěním její samotné existence, ale i závažnosti a množství v daných lokalitách. Sledovaná data musí být srovnatelná celosvětově, pro tyto účely vznikly následující ukazatele, které využívají přední mezinárodní organizace pro identifikaci nejvíce postižených států chudobou a slouží k rozdělování mezinárodní rozvojové pomoci těmto státům podle závažnosti situace jednotlivých regionů.

4.1 Ukazatele ekonomické výkonnosti – hodnocení ekonomického rozvoje

Všeobecným ekonomickým indikátorem pro porovnání dosaženého stupně rozvoje a porovnání rozvoje s ostatními státy světa jsou ukazatele ekonomické výkonnosti. Ukazateli ekonomické výkonnosti rozumíme Hrubý domácí produkt a v posledních letech více uznávaný Hrubý národní produkt⁸.

4.1.1 GDP (Gross Domestic Product)

Hrubý domácí produkt je tržní hodnota veškerých finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané ekonomice za dané časové období, vyjadřuje přidanou hodnotu vyprodukovanou všemi výrobními faktory na daném území, zahrnující i výrobní faktory držené nerezidenty (cizinci) daného státu [31].

Pro výpočet hrubého domácího produktu můžeme využít několik metod [35]:

- výdajová metoda,
- výrobní metoda,
- důchodová metoda.

Při výdajové metodě dostaneme hodnotu HDP součtem všech výdajů vynaložených na finální statky a služby. Tj. součet výdajů domácností na spotřebu (C), výdaje na investice (I), vládní výdaje na nákupy výrobků a služeb (G) a Čistý export (NX = celkový export očištěný o import), HDP můžeme vyjádřit následujícím vzorcem:

$$\mathbf{HDP = C + I + G + NX.}$$

---

⁸ Viz kapitola 4.1.2

HDP můžeme zjistit také součtem přidaných hodnot na jednotlivých stupních výroby, tj. přidané hodnoty všech odvětví v ekonomice, tj. výrobní (produkční) metodou, a jelikož se HDP udává v tržních cenách, je nutné k přidaným hodnotám připočíst nepřímé daně a odečíst dotace.

Přidaná hodnota v ekonomice je zdrojem pro důchody výrobních faktorů, které jsou zapojeny do výroby statků a služeb, třetí možností výpočtu HDP je tedy důchodová metoda. HDP zjistíme součtem mezd, rent, úroků, zisků, znehodnocení kapitálu a nepřímých daní (zmenšených o dotace).

Ať už si vybereme pro výpočet HDP jakoukoliv metodu, vždy musí vyjít stejná hodnota. Produkci můžeme rozlišovat dle toho, kde je vyrobena (zda je vyrobena na území daného státu) a toho kdo je držitelem výrobních faktorů využitých pro výrobu (zda jsou výrobní faktory v držení obyvatel daného státu).

4.1.2 GNI (Gross National Income)

Hrubý národní příjem zahrnuje na rozdíl od hrubého domácího produktu *přidanou hodnotu vyprodukovanou vybranými faktory v držení rezidentů (obyvatel) daného území a nezáleží na tom, zda je produkce vyrobena na území daného státu nebo v zahraničí* [31].

Hrubý národní příjem zjistíme odčtením přidané hodnoty vyprodukované výrobními faktory v držení nerezidentů daného území a přičtením důchodů z výrobních faktorů ve vlastnictví rezidentů, které získali v zahraničí. Mezi GDP a GNI jsou v některých zemích značné rozdíly. GNI má větší vypovídací schopnosti o rozsahu peněžní produkce statků a služeb, se kterou národní ekonomika skutečně disponuje [21], [31].

Výše samotného GDP, či GNI udává ekonomickou sílu dané země a lze z ní odvodit, jaké je postavení dané země ve srovnání s jinými ekonomikami. Do jisté míry ale tyto údaje zkresluje počet obyvatel, je tedy logické, že první příčky v porovnání celkového GDP/GNI budou obsazovat právě nejlidnatější ekonomiky. To je důvodem, proč se počítá GDP per capita či GNI per capita, které nám dávají informace o ekonomické úrovni dané země, tj. jak účinně jsou využívány výrobní zdroje dané ekonomiky. Ekonomická síla a ekonomická úroveň jsou tedy naprosto odlišné veličiny, které v některých, především vyspělých, ekonomikách mohou být srovnatelné, markantní rozdíly budou ale v lidnatých rozvojových zemích [10].

V rámci mezinárodního srovnání s ostatními zeměmi se tyto ukazatele vyjadřují v paritě kupní síly USD na obyvatele, která eliminuje změny cen v jednotlivých zemích. Základními

indikátory ekonomického rozvoje jsou tedy GDP per capita, tj. hrubý domácí produkt přepočtený na obyvatele a GNI per capita, tj. hrubý národní příjem přepočtený na obyvatele. Tyto ukazatele nám udávají rozsah národního bohatství, které bylo vytvořeno v průměru na jednoho obyvatele v období jednoho roku [21], [35].

Na základě GNI per capita v paritě kupní síly USD člení země Světová banka do čtyř skupin [21]: země s nízkým příjmem, země s nižším středním příjmem, země s vyšším středním příjmem, země s vysokým příjmem. Hranice intervalů jednotlivých skupin je každoročně upravováno a vydáváno v dokumentu Světové banky, World Development Indicators.

Ačkoliv je tento ukazatel používán nejdéle z těch, o kterých se v mé práci budu zmiňovat, odstupem času ekonomové vidí jisté nedostatky, které byly důvodem pro navrhování nových přesnějších a obsáhlejších ukazatelů. GDP ani GNI nezahrnuje ve svém měřítku činnosti, které jsou neplacené, ale pro chod dané společnosti naprosto nezbytné, jako jsou výchova dětí, péče o domácnost, dobrovolnické aktivity ani činnosti ilegální produkce, tj. prodej drog, prostituce, nepřiznané zisky. Velkým nedostatkem těchto ukazatelů je i to, že negativní události ve společnosti (ať už autonehody, rozvodovost, přírodní katastrofy, rostoucí trestná činnost, apod.) jsou pro růst těchto veličin hotovým požehnáním, jelikož úzce souvisí s růstem vládních výdajů, spotřeby domácností a investic, kterými jsou kompenzovány škody, které v rámci těchto událostí vznikají. Jsou dále kritizovány i pro nezáměr o další lidský rozvoj společnosti, jako je vzdělávání, zdravotnictví, zajištění určité životní úrovně obyvatel [40].

Tyto skutečnosti byly důvodem pro vznik alternativních způsobů měření životní úrovně, tj. za pomoci ukazatelů kvality lidského kapitálu.

4.2 Ukazatele kvality lidského faktoru

Ekonomický růst vytváří materiální základ pro rozvoj společnosti, je prostředkem uspokojování potřeb obyvatel a předpokladem pro zvyšování životní úrovně. Závislost mezi ekonomickým růstem a růstem životní úrovně obyvatel není automatická, záleží i na rozsahu uspokojování potřeb obyvatel a na rozdělení příjmů v dané společnosti, která úzce souvisí právě se zvyšováním životní úrovně [19].

Lidský kapitál je definován, jako soubor schopností, dovedností a znalostí ve společnosti, na jeho kvalitu má největší vliv vzdělání a zdraví [1].

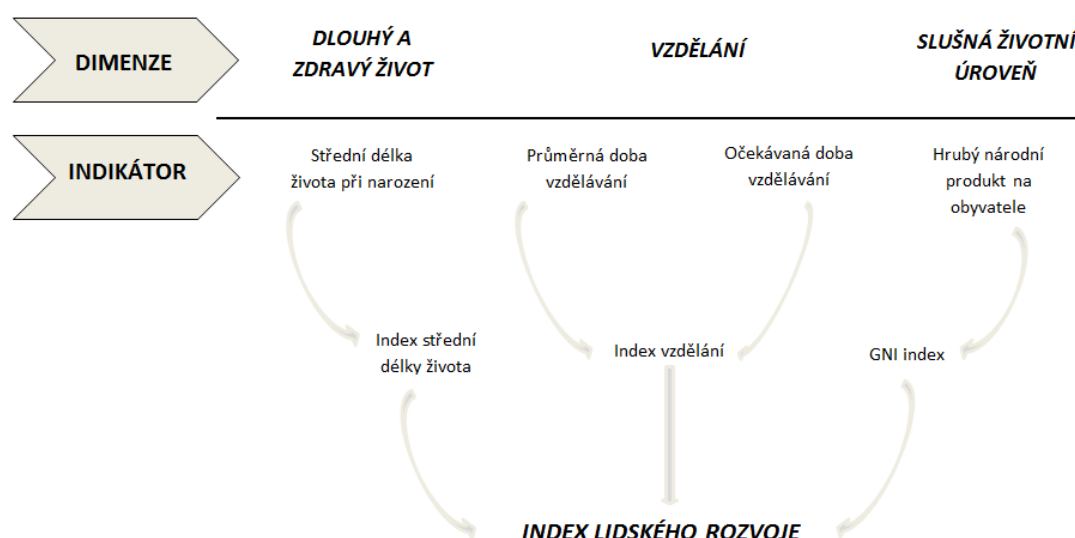
4.2.1 HDI (Human Development Index)

HDI, neboli index lidského rozvoje, je používán OSN od roku 1990 a na základě tohoto indexu je také vydávána každoročně zpráva Human Development Reports. Index lidského rozvoje je v současné době nejrozšířenějším způsobem měření rozvoje, jinak než za pomoci makroekonomických dat.

Cílem tohoto indexu je upřednostnit rozvoj člověka a uspokojování jeho potřeb nad zvyšováním zisků společnosti [40], [52].

HDI je indexem složeným a opírá se o tři základní dimenze – dlouhý a zdravý život, znalosti a slušnou životní úroveň, ty představují základní oblasti kvality lidského života. V průběhu let využívání tohoto indexu došlo k několika změnám při výpočtu a to v ukazatelích, tři základní dimenze ovšem zůstaly stálé.

K posledním změnám ve výpočtu HDI došlo v roce 2010.

Obrázek 2: Grafické znázornění složení HDI

Zdroj: zpracování vlastní, dle: [52].

Dlouhý a zdravý život

Dimenze dlouhého a zdravého života je měřena za pomoci střední délky života při narození, tj. očekávanou délkou života při narození, za předpokladu, že zůstanou zachovány úmrtnostní poměry ve společnosti. Délce života je v každé zemi přikládána jiná vážnost, ale lze s jistotou říci, že právě délka života jedince ve společnosti odráží zdravotní podmínky, úroveň zdravotní péče, dostupnost pitné vody, nezávadných potravin a dalších. Tento ukazatel je jediným, který byl od roku 1990 nezměněn [21], [52].

Vzdělání

Dimenze vzdělání souvisí se schopností dále rozvíjet své schopnosti a je také velmi důležitou součástí rozvoje lidského kapitálu. Index vzdělání vypovídá o přístupu ke vzdělání v dané společnosti a je složen ze dvou částí, a to průměrné a předpokládané délky vzdělávání [52].

Slušná životní úroveň

V každé zemi se pod tímto pojmem dá představit něco jiného, od r. 2010 byl zvolen pro hodnocení této dimenze hrubý národní produkt (GNI) na obyvatele měřený v paritě kupní síly USD [52].

Přejdeme-li k samotnému výpočtu HDI, musíme zmínit, že každá dimenze zaujímá právě třetinu indexu HDI. Vzorec pro výpočet HDI je následující [55]:

$$\text{HDI} = \sqrt[3]{(\text{index naděje na dožití} + \text{index vzdělání} + \text{index GNP})}$$

Výpočet dílčích indexů vypočítáme podle následujícího vzorce [55]:

$$\text{Dílčí index} = \frac{\text{aktuální hodnota} - \text{minimální hodnota}}{\text{maximální hodnota} - \text{minimální hodnota}}$$

Minimální a maximální hodnoty jsou konstantně určeny UNDP a jsou obměňovány dle potřeb, viz tabulka č. 1.

Tabulka 1: Minimální a maximální hodnoty indikátorů pro výpočet dílčích indexů HDI

Dimenze	Indikátor	Minimum	Maximum
Dlouhý a zdravý život	Index střední délky života	20	85
Vzdělání	Průměrná doba vzdělání	0	18
	Očekávaná doba vzdělání	0	15
Slušná životní úroveň	GNI per capita	100	75 000

Zdroj: zpracování vlastní, dle: [55].

V případě indexu vzdělání jde o index souhrnný, je proto nutné vypočítat indexy dva (index průměrné délky vzdělání a index očekávané délky vzdělání) a následně z těchto indexů vypočítat samotný index vzdělání pouhým součtem těchto indexů a vydělením dvěma [55].

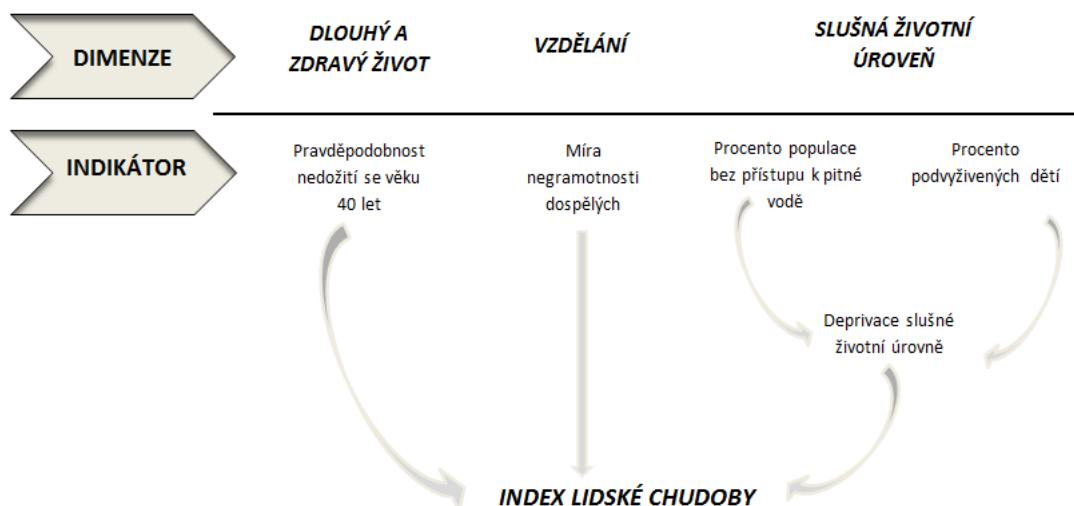
Hodnota indexu nabývá od 0 do 1, čím je hodnota výsledného indexu vyšší, tím je vyšší i ekonomický a sociální rozvoj v dané zemi [21].

HDI je základním světově uznávaným ukazatelem kvality lidského života, ale přesto má i své kritiky, kteří namítají, že HDI nepoukazuje na morální a duchovní aspekty lidského rozvoje, nezohledňuje například míru sebevražd v daném státu, stupeň znečištění, či míru svobody, to ovšem nemění nic na tom, že je ukazatelem nejužívanějším v porovnávání států z hlediska jejich rozvoje [1].

4.2.2 HPI (Human poverty Index)

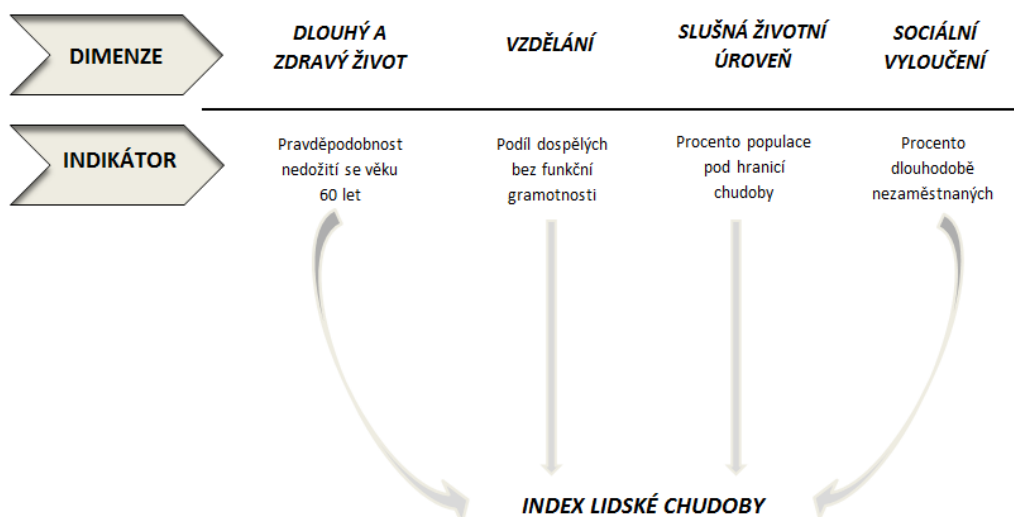
Posláním HPI, neboli indexu lidské chudoby je sledovat stejné faktory jako v případě indexu lidského rozvoje (HDI) ale z jiného pohledu a to z hlediska jejich nedostatku, tedy měří míru deprivace, která vzniká právě s nedostatkem těchto faktorů. Dimenze zůstávají stejné, stále nás zajímá zdravotní péče a s ní související délka života, vzdělanost a slušná životní úroveň. Výpočet HPI se ale mění v souvislosti s tím, zda se jedná o zemi rozvojovou (HPI-1) či zemi rozvinutou (HPI-2), viz schéma na obrázku č. 3 a č. 4. Oba způsoby výpočtu mají stejný základ, tedy dimenze se nemění, mění se pouze indikátory. Rozdílnost ve výpočtu HPI pro rozvojový a rozvinutý svět je způsobená rozdílnými standardy kvality života v daných zemích, jedná se o ukázkový příklad relativního pojetí chudoby, kdy v každé společnosti je chudoba vnímána v jiném měřítku [1], [21].

Dimenze dlouhého a zdravého života se mění ve věku pravděpodobnosti dožití jedince, kdy u HPI-1 je pravděpodobnost dožití 40 let, kdežto u HPI-2 dožití 60 let, to je dáno vyspělostí zdravotnictví a přístupem k pitné vodě a nezávadným potravinám, kdy ve vyspělých zemích je tento stav jistou samozřejmostí. V případě vzdělání u rozvinutých zemí sledujeme absenci funkčních schopností, u zemí rozvojových je to gramotnost dospělých, to je dáno špatným systémem školství (nebo úplnou absencí tohoto systému) v rozvojových zemích. Poslední dimenzí je slušná životní úroveň, ta je v rozvojových zemích sledována procentem populace bez přístupu k pitné vodě a procentem podvyživených dětí, tj. deprivací základních lidských potřeb – kvalitní výživy a pitné vody. U rozvinutých zemí je poslední dimenze zastoupena procentem populace pod hranicí chudoby a procentem dlouhodobě nezaměstnaných [1], [50].

Obrázek 3: HPI - 1 Index lidské chudoby – složení pro rozvojový stát

Zdroj: zpracování vlastní, dle [51].

Obrázek 4: HPI – 2 Index lidské chudoby – index pro rozvinutý stát

Zdroj: zpracování vlastní, dle [51].

Pro výpočet HPI využíváme následující vzorce [51]:

$$\text{HPI} - 1 = \left[\frac{1}{3} (P_1^\alpha + P_2^\alpha + P_3^\alpha) \right]^{\frac{1}{\alpha}}$$

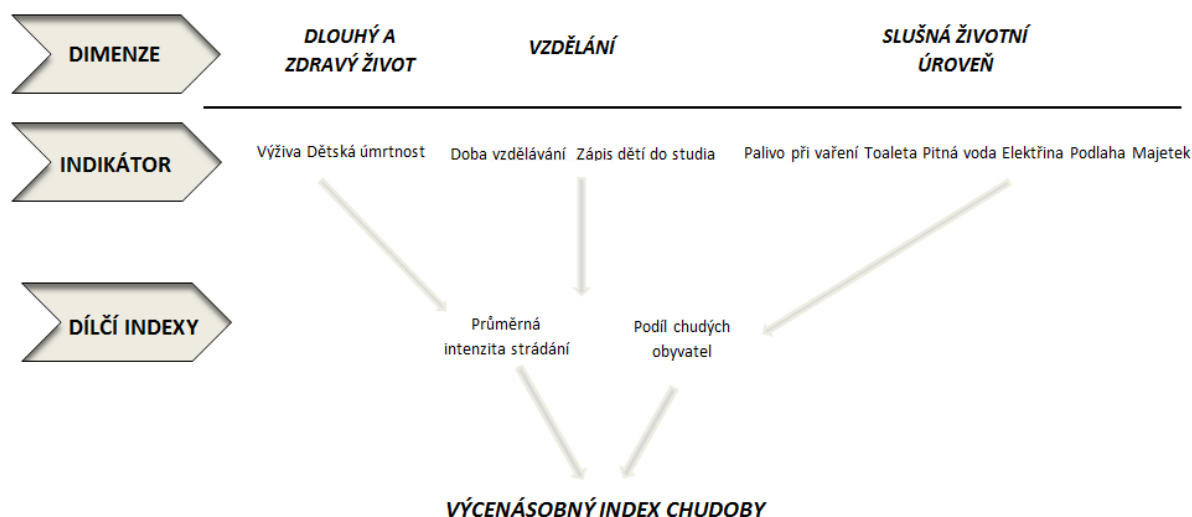
$$\text{HPI} - 2 = \left[\frac{1}{4} (P_1^\alpha + P_2^\alpha + P_3^\alpha + P_4^\alpha) \right]^{\frac{1}{\alpha}}$$

Kde P_x jsou jednotlivé indikátory, $\alpha = 3$.

Hodnoty indexu se pohybují od 0 do 1, čím více se blíží hodnota k nule, tím více je stát chudobou a nerovností zasažen. Tento index byl v roce 2010 nahrazen Vícenásobným indexem chudoby (MPI).

4.2.3 MPI (Multidimensional Poverty Index)

Vícenásobný index chudoby vznikl v reakci na HPI v roce 2010, poukazuje na to, že chudoba zahrnuje různé druhy deprivací. Cílem je tedy zahrnout do výpočtu i dalších rozměrů chudoby než je tomu v případě HPI. Výpočet MPI je nejvhodnějším ukazatelem pro rozvojové státy a méně rozvinuté státy. Index se skládá tradičně ze tří dimenzí – dlouhého a zdravého života, vzdělání a slušné životní úrovně. Je složen z 10 ukazatelů, z nichž každý má stejnou váhu v rámci své dimenze. Dimenzi dlouhého a zdravého života reprezentuje výživa a dětská úmrtnost. V rámci dimenze vzdělání MPI sleduje dobu vzdělání a zápis dětí do studia a v rámci slušné životní úrovně hned šest ukazatelů, a to kvalita pitné vody, paliva při vaření, vlastní toalety, pevné podlahy, přístup k elektřině a určitého majetku [3], [52].

Obrázek 5: Grafické znázornění složení MPI

Zdroj: zpracování vlastní, dle [55].

MPI vypočteme jako součin procenta lidí, kteří jsou chudí (Headcount ratio) tj. podíl domácností, které jsou vícerozměrně chudé (trpí deprivací alespoň v jedné třetině ukazatelů) a tzv. průměrné intenzity strádání (Intensity of poverty), tj. podíl dimenzí, ve kterých domácnosti strádají.

Domácnost strádá podle konkrétního ukazatele⁹, pokud [3]:

- dospělý, nebo dítě v rodině trpí těžkou podvýživou (výživa),
- v rodině zemřely 2 a více dětí¹⁰ (dětská úmrtnost),
- žádný člen domácnosti nesplnil 1 rok školní docházky¹¹ (doba vzdělávání),
- nějaké dítě v domácnosti opustilo školní docházku dříve, než dokončilo 6. ročník základní školy (zápis dětí do studia),
- domácnost vaří na ohništi, topí dřevem nebo hnojem¹² (palivo při vaření),
- nevyhovující toaleta, neexistence kanalizace (toaleta),
- pitná voda nespĺňuje dané podmínky, či je více než 45 minut chůze daleko¹³ (pitná voda),
- domácnost nemá elektřinu (elektřina),
- podlahu tvoří hlína, písek nebo hnůj (podlaha),
- domácnost nevlastní žádný majetek¹⁴ (TV, rádio, telefon, kolo) a nemá auto (majetek).

Za největší přínosy tohoto indexu je především možnost identifikace nejchudších obyvatel a nejčastějších druhů deprivací, a tak možnosti sledování problémových míst, ať už regionů, skupin lidí či dimenzí strádání. Index zobrazuje všechny druhy strádání, které ovlivňují něčí život, umožňuje srovnání v čase, a proto je současně i dobrým ukazatelem pro hodnocení politických intervencí a rozvojových politik v zemi.

---

⁹ Tyto ukazatele byly k letošnímu roku aktualizovány, původní znění MPI [55]

¹⁰ Zpřísňen indikátor, do letošního roku – zemřelo-li jen jedno dítě v domácnosti

¹¹ Došlo ke snížení z 5 let

¹² Od roku 2015 se topení uhlím nepovažuje za strádání v tomto indikátoru

¹³ Zpátečnická úprava ukazatele z 30 minut chůze na 45

¹⁴ Do letošního roku domácnost vlastní více než jednoho: TV, rádio, kolo, ...

5 SOUČASNÁ SITUACE CHUDOBY VE SVĚTĚ

Samotným vymezením chudoby jsem se již zabývala na začátku mé práce, nyní se zaměřím na její rozložení ve světě, tj. komparaci jednotlivých regionů světa¹⁵, důvodem proč se budu zabývat především komparací regionů a nikoli jednotlivých států je jednak lepší přehlednost, nedostupnost některých dat u jednotlivých států a pak fakt, že chudoba není záležitostí výhradně a pouze některých států, ale především věcí většího rozsahu právě zmiňovaných regionů.

Nejprve se se zaměřím na výskyt příjmové chudoby, tj. problematikou extrémní chudoby, po té se budu zabývat ekonomickým rozvojem, rozvojem lidského faktoru a samotným výskytem chudoby (v rámci MPI).

5.1 Absolutní chudoba

Prvním základním ukazatelem je rozložení extrémní (absolutní) chudoby, jejímž vymezením a charakteristikou jsem se již zabývala¹⁶, nyní jen připomenu, extrémní chudoba je stav, který se vyznačuje nedosažením celosvětově uznávané hranice příjmu 1,25 USD na osobu na den¹⁷.

Na světě se dle posledních měření vyskytuje 836 milionů lidí zasažených extrémní chudobou. Ačkoli se jedná o velké číslo, v minulosti na tom společnost byla mnohem hůře. V letech 1990 trpěla absolutní chudobou téměř polovina obyvatel rozvojových zemí, tj. 1,9 miliard lidí. Od roku 1990 počet lidí žijících pod hranicí extrémní chudoby stále klesá, což můžeme vidět na obrázku č. 6, v letech 1990-1999 nebyl pokles tak markantní (zhruba 200 milionů lidí), jako tomu bylo ve vývoji dalších 15 let, tj. doposud, kdy v absolutních číslech klesla extrémní chudoba na polovinu. V těchto letech se pomalu upouštělo od myšlenky vymýcení extrémní chudoby pouze za přispěním ekonomického růstu a do popředí se začaly vyzdvihovat hodnoty lidského faktoru, solidarity a rozvojové pomoci, velkou roli v tomto pokroku hrály i Rozvojové cíle tisíciletí¹⁸. Od roku 1990 se tak podařilo z extrémní chudoby vysvobodit 1 miliardu lidí. V celosvětovém měřítku jistě neuvěřitelně pozitivní pokrok, ovšem ne ve všech rozvojových regionech se vyskytuje extrémní chudoba stejnou měrou a nedosahuje se ani stejných pokroků v rámci jejího vývoje [41].

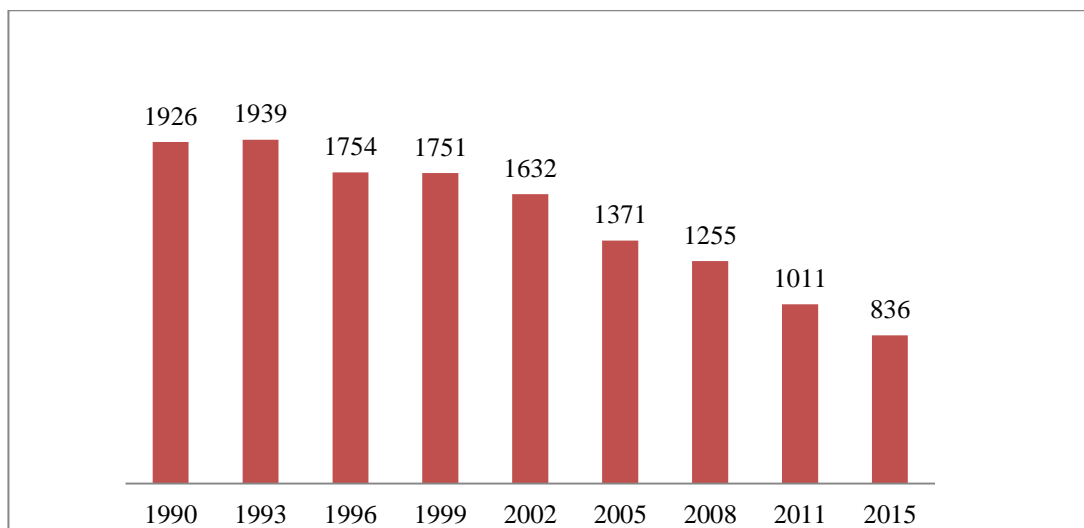
---

¹⁵ vymezení regionů viz příloha č. 1

¹⁶ Viz kapitole 1.2.2

¹⁷ V přepočtu na naši měnu, je to zhruba 30 Kč den

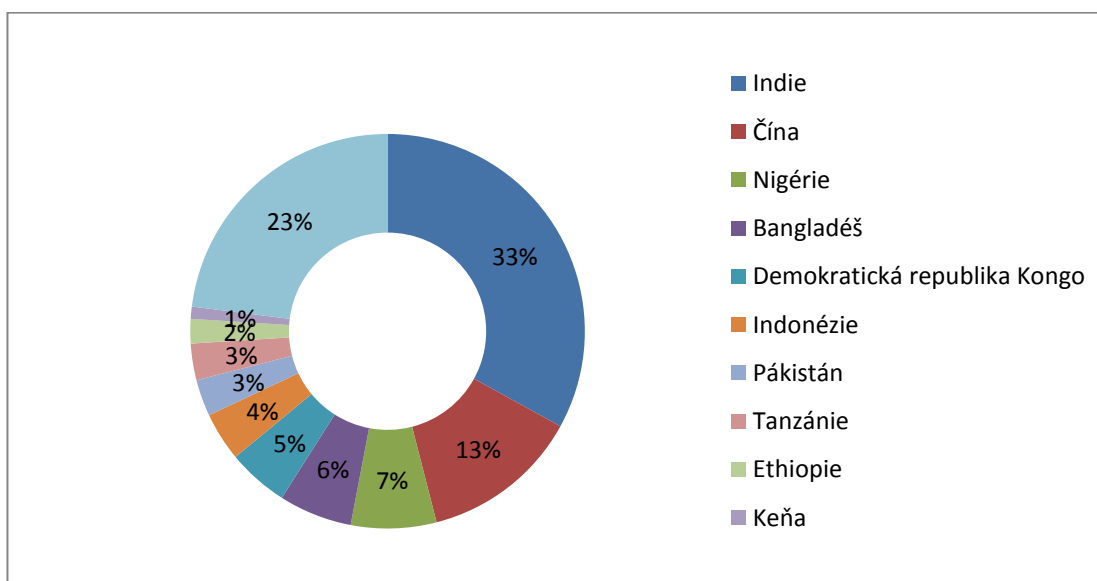
¹⁸ Více v kapitole 6.5

Obrázek 6: Graf vývoje v počet lidí ve světě žijících pod hranicí 1,25 USD na den v letech 1990 - 2015 (v milionech)

Zdroj: zpracování vlastní, dle [41].

Extrémní chudoba je rozmístěna napříč regiony a zeměmi velice nerovnoměrně, 80 % veškeré populace trpící extrémní chudobou se vyskytuje ve dvou regionech a to subsaharské Africe a Jižní Asii, 60 % z nich pak pouze v 5 zemích, a to Indii, Nigérii, Číně, Bangladéši a Demokratické republice Kongo, podíl těchto zemí na chudobě je vidět na grafu níže [44].

Obrázek 7: Graf rozložení 60 % populace trpící extrémní chudobou v roce 2010

Zdroj: zpracování vlastní, dle [13].

Nejvíce zasaženými regiony v letech 1990 byl mimo již zmiňované regiony subsaharské Afriky a Jižní Asie také region Východní Asie a Tichomoří, v těchto regionech byla v té době zasažena extrémní chudobou více než polovina tamních obyvatel. V regionu Východní Asie a Tichomoří je vidět pokrok ve snižování počtu zasažených extrémní chudobou nejvíce,

od roku 1990, kdy počet obyvatel s příjmem pod 1,25 USD byl 926 milionů, klesl na neuvěřitelných 115 milionů, nepopíratelně velkou roli zde hraje rostoucí GNP i lepší geografické podmínky. Když se podíváme na vývoj v dnešní době nejvíce zasažených regionů (viz tabulka č. 2 a trend v posledním sloupci), i zde můžeme vidět značné rozdíly. V obou regionech zaznamenáváme pokrok ve snižování procenta místních obyvatel žijících v extrémní chudobě, ovšem v zemích Jižní Asie je tento pokrok na rozdíl od subsaharské Afriky vidět i v absolutních číslech [14], [15].

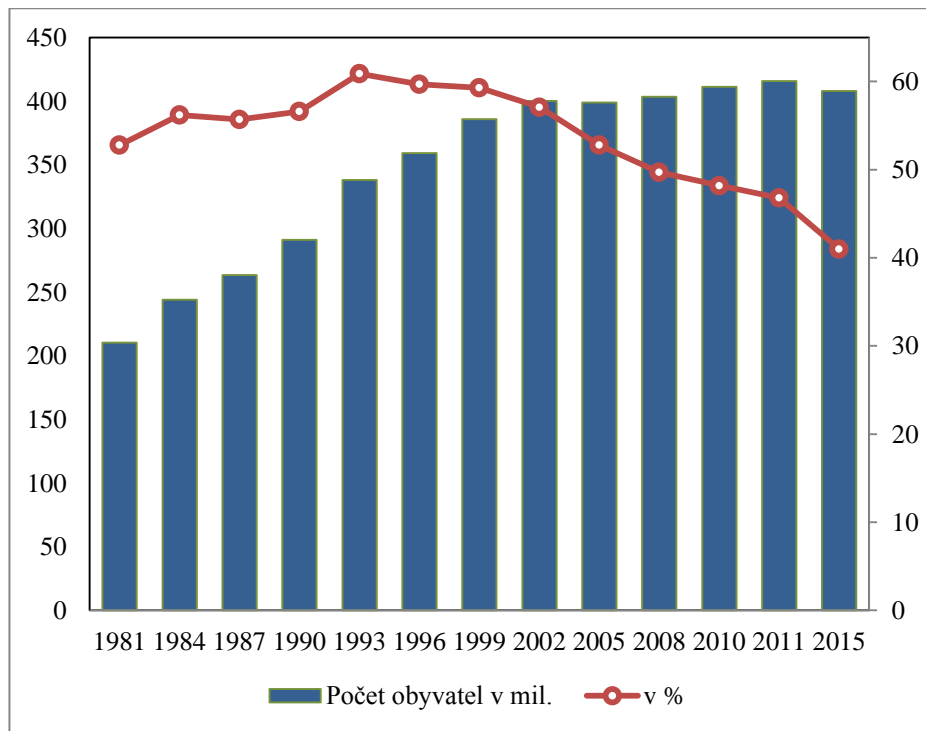
Tabulka 2: Lidé žijící pod hranicí extrémní chudoby v jednotlivých regionech světa v letech 1990-2015¹⁹ (v milionech)

Region	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2010	2015	trend 1990-2015
Východní Asie a Tichomoří	926	871	640	656	523	332	284	25	115	
Evropa a Střední Asie	9	14	18	18	11	6	2	3	2	
Latinská amerika a Karibik	53	53	54	60	63	48	37	32	30	
Blízký východ a severní Afrika	13	12	12	14	12	10	9	8	9	
Jižní Asie	617	632	631	619	640	598	571	507	406	
Subsaharská Afrika	290	330	349	376	390	395	399	414	408	

Zdroj: zpracování vlastní, dle [15].

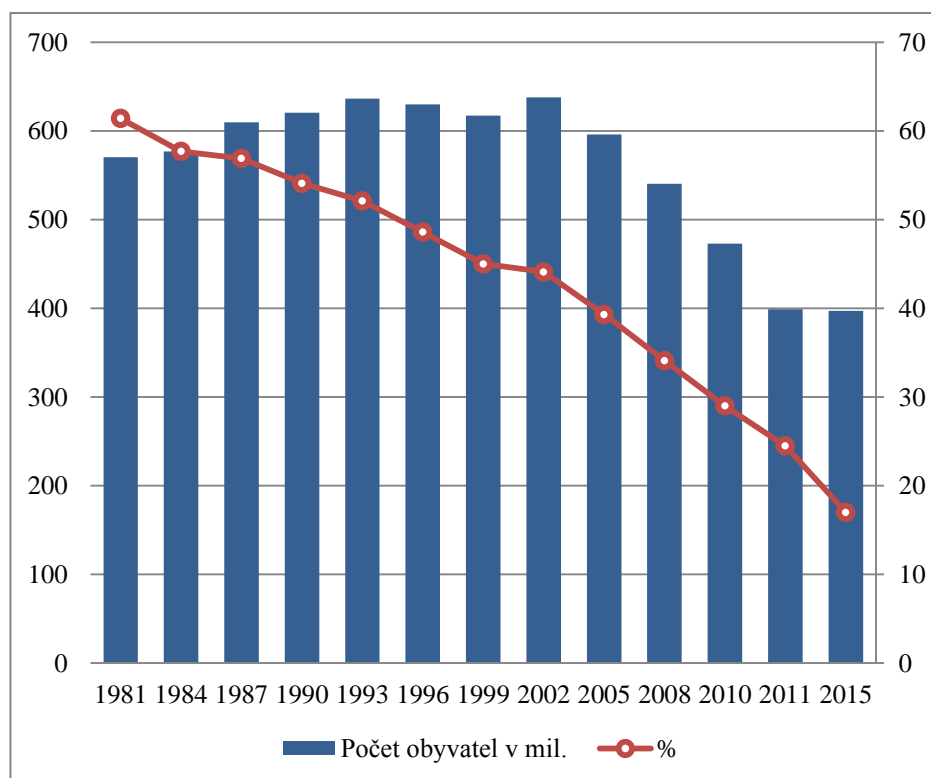
V Jižní Asii počty obyvatel žijících pod hranicí 1,25 USD od roku 1990 stále klesají, v průběhu let tento počet klesl zhruba o 200 milionů lidí, stejně tak je tento trend viditelný v procentuálním podílu obyvatel zasažených extrémní chudobou, ten klesl o 35 procentních bodů. V subsaharské Africe bohužel nejsou výsledky tak pozitivní, výskyt absolutní chudoby zde sice od roku 1990 klesl o 16 procentních bodů, absolutní čísla ovšem na rozdíl od stavu v Jižní Asii hovoří jinak, počet obyvatel zasažených absolutní chudobou zde od roku 1990, kdy dosahoval 290 milionů, stále roste a nyní dosahuje zhruba 400 milionů, stejně tak jako v Jižní Asii. V absolutních číslech jsou si tyto regiony v dnešní době velmi podobné, co do procentuálního podílu jsou zde ale velké rozdíly (viz grafy na obrázku č. 8 a 9), v subsaharské Africe je absolutní chudobou zasaženo 41 % veškeré populace v regionu, kdežto v Jižní Asii „pouze“ 17 % [14], [15].

¹⁹ Hodnoty pro rok 2015, jsou prognózami dle vývoje v roce 2014

Obrázek 8: Graf vývoje extrémní chudoby v subsaharské Africe v letech 1981-2015

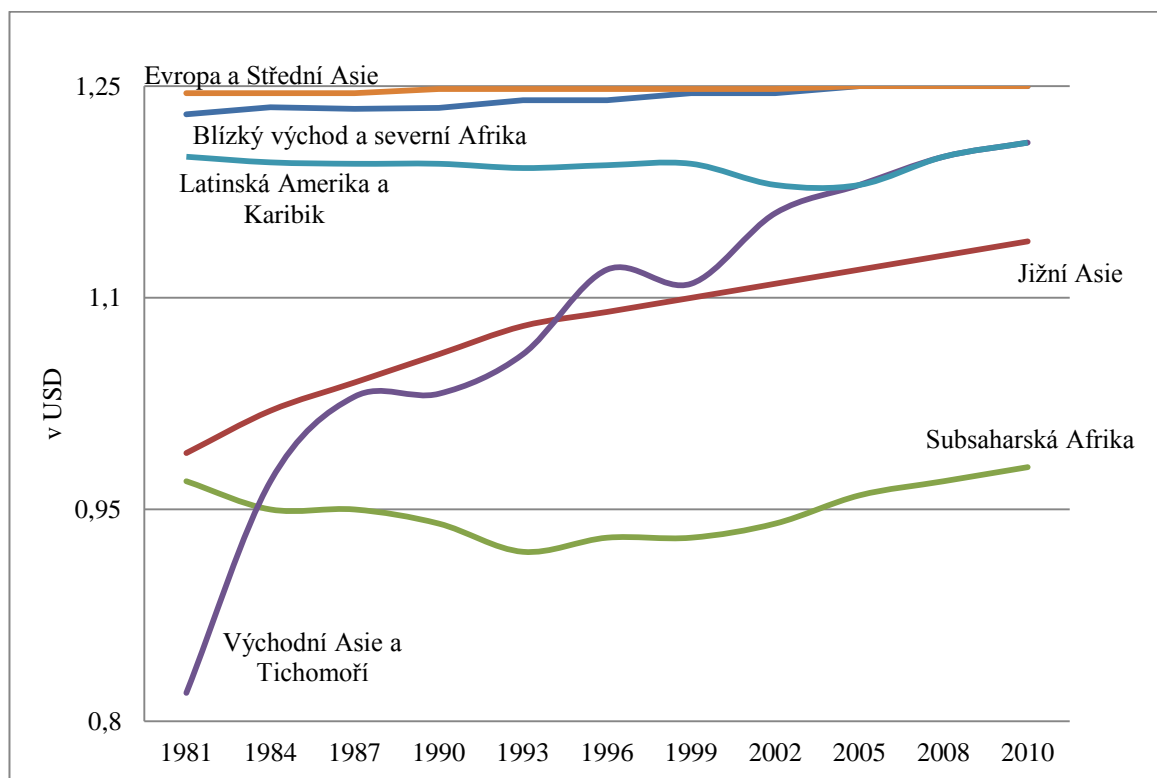
Zdroj: zpracování vlastní, dle [49].

Obrázek 9: Graf vývoje extrémní chudoby v Jižní Asii v letech 1981-2015

Zdroj: zpracování vlastní, dle [49].

Hlavním problémem těchto rozdílů je bezesporu i vývoj hloubky chudoby, o té jsem se již co do jejího teoretického vymezení také zmiňovala.

Obrázek 10: Graf vývoje hloubky chudoby v jednotlivých rozvojových regionech v letech 1981-2010

Zdroj: zpracování vlastní, dle [14].

V rámci grafu, pro lepší představu znázorněn vývoj středních příjmů, tj. čím více se tato křivka blíží hornímu mantinelu, tím méně je závažná je chudoba v zemi. Ačkoli se ve většině rozvojových zemí tento rozdíl příjmů snižuje, tj. hloubka chudoby klesá, v subsaharské Africe jsou výsledky stále velmi znepokojující, neboť hodnoty jsou víceméně neměnné. Když se podíváme na země nejvíce zasažené absolutní chudobou, tedy Indii, Nigérii, Čínu, Bangladéš a Demokratickou republiku Kongo, i zde jsou v tomto ukazateli značné rozdíly a i na základě nich lze předpokládat, lepší vývoj v boji proti extrémní chudobě v Jižní Asii oproti subsaharské Africe. V zemích Jižní Asie nabývá tento index nižších hodnot a má klesající trend, v Číně za poslední roky PG index klesl z 21 % na 1,3 %, v Indii z 13,6 % na 4,8 %, v Bangladéši z 23,8 % na 11,2 %. V Zemích subsaharské Afriky jsou hloubky extrémní chudoby v jednotlivých státech většinou v průběhu let beze změny, Nigérie dosahuje PG indexu 27,5 %, Demokratická republika Kongo 52,8 %, většina dalších států subsaharské Afriky dosahuje hodnot podobných, tj. v rozmezí 25-40 % [15], [23], [48].

5.2 Ekonomický rozvoj

Oblasti, které zaostávají ve svém ekonomickém rozvoji, tj. s nízkým GNI per capita²⁰ z velké části kopírují oblasti zasažené extrémní chudobou. Nepřekvapí tedy, že oblastmi s nejnižšími hodnotami GNI per capita jsou země v regionu subsaharské Afriky a o něco málo vyšší GNI, ale stále zaostávající, země v regionech Jižní Asie. GNI přímo ovlivňuje kvalitu boje s extrémní chudobou, (neboť GNI v sobě nese objem vládních výdajů, tj. podpora zdravotnictví, školství, rozvoje lidského kapitálu, objem spotřeby obyvatelstva, která je ovlivněna nízkými příjmy, způsobenými nejen nezaměstnaností ale i nedostatečným rozvojem lidského faktoru, objem investic, který je důsledkem nedostatečného rozvoje lidského faktoru, ale i technologií spojen, dále i s nedostatečným zabezpečením školství a nedostatkem financí.

Světová banka na základě hodnot, které GNI per capita nabývá, dělí země do čtyř skupin:

- Země s nízkým příjmem, tj. příjmem do 1,045 USD,
- Země s nižším středním příjmem, tj. příjem v rozmezí 1,045 - 4,125 USD,
- Země s vyšším středním příjmem, tj. příjem v rozmezí 4,125 - 12,746 USD,
- Země s vysokým příjmem, tj. příjem nad 12,746 USD.

Česká republika se dle dosaženého ekonomického rozvoje nachází ve skupině zemí s vysokým příjmem a je tedy jednou ze zemí, která poskytuje rozvojovou pomoc chudým zemím [48].

Regiony s nejnižšími hodnotami GNI per capita jsou, jak jsem již zmiňovala, subsaharská Afrika s Jižní Asií. Kdy v roce 2014 subsaharská Afrika nabývá hodnot GNI per capita v průměru 1720 USD, Jižní Asie 1527 USD. Ve skupině s nízkým příjmem se ze zemí zasažených nejvíce extrémní chudobou nachází Demokratická republika Kongo s 410 USD, a poté další subsaharské africké státy trpící extrémní chudobou jako je Niger, Madagaskar, Etiopie, Tanzanie, Burundi a další z Jižní Asie pak například Nepál. Ostatní státy s nejvyšší mírou extrémní chudoby, jimiž jsou Bangladéš (1080 USD), Indie (1610 USD), Nigérie (2950) se nachází ve skupině zemí s nižším středním příjmem, výjimku tvoří Čína, která dosahuje GNI per capita 7380 USD [48].

GNI zajisté chudobu částečně odráží, byť z počátku nejvíce využíván při identifikaci míry chudoby, především pro jeho jednoduchost a dostupnost, ovšem nevyjadřuje míru chudoby, nýbrž pouze ekonomický rozvoj země, který ovlivňuje extrémní chudobu ve společnosti.

---

²⁰ teoretické vymezení viz kapitole 4.1.2

5.3 Vývoj lidského rozvoje

Více než ekonomický rozvoj společnosti, ačkoli je určitým předpokladem právě pro lidský rozvoj, nás bude zajímat vývoj lidského rozvoje, jelikož právě rozvoj lidského kapitálu ve společnosti může chudobu vymýtit. Nyní se zaměřím na hodnoty, které index lidského rozvoje²¹ nabývá v regionech světa a to včetně analýzy jednotlivých dimenzí tohoto indexu, tj. dimenze dlouhého a zdravého života, vzdělání a slušné životní úrovně.

Tabulka 3: Vývoj lidského rozvoje dle Human Development Index v jednotlivých rozvojových regionech svět v průběhu let 1980 - 2013

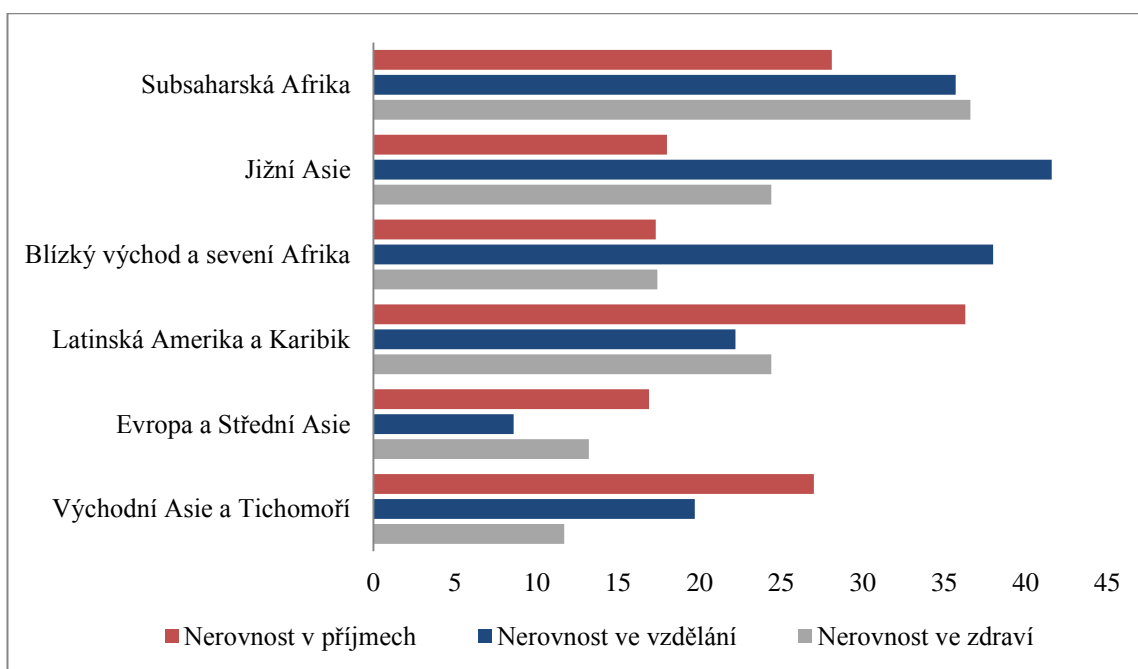
Region	1980	1990	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013
Východní Asie a Tichomoří	0,457	0,517	0,595	0,641	0,671	0,688	0,695	0,699	0,703
Evropa a Střední Asie		0,651	0,665	0,7	0,716	0,726	0,733	0,735	0,738
Latinská amerika a Karibik	0,579	0,627	0,683	0,705	0,726	0,734	0,737	0,739	0,740
Blízký východ a severní Afrika	0,492	0,551	0,611	0,644	0,664	0,675	0,678	0,681	0,682
Jižní Asie	0,382	0,438	0,491	0,533	0,560	0,573	0,582	0,586	0,588
Subsaharská Afrika	0,382	0,399	0,421	0,452	0,477	0,488	0,495	0,499	0,502

Zdroj: zpracování vlastní, dle [53].

Jak můžeme vidět v tabulce, i v případě rozvoje lidského potenciálu jsou to regiony subsaharské Afriky a Jižní Asie, které zaostávají, v případě Jižní Asie je vývoj tohoto indexu poněkud příznivější. V Jižní Asii dochází k výraznějšímu nárůstu již v období 1980 – 1990, na rozdíl od subsaharské Afriky, u které v tomto období hodnota lidského rozvoje spíše stagnuje. Od roku 2000 již můžeme vidět i v subsaharské Africe dynamičtější vzestup lidského rozvoje, to ovšem nemění nic na tom, že tyto regiony za ostatními stále zaostávají [53].

Nebudeme-li se zaměřovat čistě na hodnotu celkového HDI a budeme-li se indexem zabývat hlouběji, můžeme vidět hlavní důsledek zaostalosti těchto zemí v souvislosti s lidským rozvojem. Na grafu (obrázek č. 11) jsou znázorněny nerovnosti v rámci tří základních dimenzí HDI, které mají na vývoj HDI vliv.

²¹ Teoretickým vymezením a způsobem výpočtu indexu lidského rozvoje jsem se zabývala v kapitole 4.2.1.

Obrázek 11: Graf vývoje zatížení nerovností v rozvojových zemích v souvislosti s HDI v roce 2013 v %

Zdroj: zpracování vlastní, dle [53].

Nerovnost v příjmech, znázorňující dimenzi slušné životní úrovně, má největší vliv na vývoj HDI v Latinské Americe. Problémem nerovnosti ve vzdělání výrazně ovlivňuje hned tři regiony a to subsaharskou Afriku, Jižní Asii a Blízký východ a severní Afriku. Nerovnost ve zdraví představující dimenzi dlouhého a zdravého života trpí nejvíce subsaharská Afrika. Když se podíváme na míru zasažení nerovností v regionech, subsaharské Afriky se dotýká nerovnost ve všech dimenzích, což je příčinou pomalejšího vývoje v HDI v důsledku ztrát nerovnosti a problémů neúspěšného boje s chudobou. V rozvojových státech jsou ve většině případů zasaženy všechny dimenze, a to je i důsledkem pomalého vývoje růstu lidského rozvoje. V rozvinutých zemích je zasažena nejvíce dimenze slušné životní úrovně, což je dáno nerovnoměrným rozdělením příjmů v zemi.

V rámci vývoje těchto nerovností²² jsou největší rozdíly nerovnosti ve zdraví, dimenze slušné životní úrovně (tj. nerovnost v příjmech) odráží vývoj ekonomického rozvoje, o kterém jsem se zmiňovala výše. Ztrátou v důsledku nerovnosti trpí nejvíce subsaharská Afrika (34 %) následuje ji Jižní Asie (29 %) a Arabské státy (26 %) a Latinská Amerika a Karibik (25 %). Pozitivní vývoj HDI je způsoben především snižováním nerovnosti ve zdraví, jelikož nerovnost ve vzdělání byla v posledních letech víceméně konstantní s mírným nárůstem v Jižní Asii a subsaharské Africe a podobně tomu bylo i v případě vývoje v nerovnosti

²² viz příloha č. 2

v příjmech. Opět zde tedy můžeme konstatovat, že právě Jižní Asie a subsaharská Afrika je na tom ve vývoji lidského rozvoje a to včetně jejich komponent přes pokles nerovnosti ve zdraví nejhůře [53].

5.4 Vícerozměrné pojetí chudoby

V roce 2010 byl nahrazen Index lidské chudoby (HPI) Multidimenzionálním indexem chudoby (MPI), zaměřím se tedy v problematice lidské chudoby právě na něj.

Jak již jsem uváděla dříve²³, Multidimenzionální index chudoby se skládá stejně jako HPI ze tří dimenzí, ovšem zahrnuje 10 ukazatelů. MPI 2015 do svého výzkumu zahrnuje 101 zemí, které jsou domovem 5,2 miliardy lidí, k výpočtu byly použity data z let 2011.

V multidimenzionální chudobě žije na základě posledního sčítání 1,6 miliardy lidí tj. zhruba 30% celkové populace na zemi, z toho 54 % žije v Jižní Asii a 31 % v subsaharské Africe. Většina multidimenzionálně chudých (70 %) žije v zemích středního příjmu. V průměru 61 % lidí v subsaharské Africe je MPI chudá. Nejvyšších hodnot MPI v subsaharské Africe nabývají státy Niger (68,8 %), Jižní Súdán (71,5 %), dále více než polovina populace v zemích Burkina Faso, Etiopie a Čad [2], [29], [30].

V Jižní Asii je nejvíce MPI chudých v Indii²⁴ (54 %), dále v Bangladéši (51 %), Pákistánu (44%), Nepálu (44%), Bhútánu (27%) a Srí Lanka a Maledivy (5%) [29].

Tabulka 4: MPI 2015 v jednotlivých regionech světa

Region	MPI	% populace zasažené MPI chudobou	Průměrná intenzita chudoby	MPI chudí (v milionech)	Celková populace (v milionech)
Evropa a střední Asie	0,008	2,0	38,1	3,0	152,1
Latinská Amerika a Karibik	0,022	5,2	42,5	26,0	499,3
Východní Asie a Tichomoří	0,031	7,3	42,4	138,7	1889,0
Blízký východ a severní Afrika	0,109	20,7	52,7	54,4	263,3
Jižní Asie	0,275	52,5	52,3	844,0	1607,5
Subsaharská Afrika	0,343	61,1	56,2	496,0	811,5
Celkem	0,157	29,9	52,5	1562,1	5222,7

Zdroj: zpracování vlastní, dle [3].

²³ v kapitole 4.2.3

²⁴ Indie, starší data, z let 2005/6 (novější, zatím nejsou k dispozici)

Multidimenzionální chudoba je závažnější, v případě, že zasahuje všechny dimenze stejnou měrou, je tedy těžší s chudobou v těchto regionech bojovat, nestačí totiž investovat úsilí pouze do jedné složky, která selhává ale do celého spektra a řešení takovéto chudoby je dlouhodobějších rozměrů.

MPI doplňuje ukazatel míry chudoby, tj. 1,25 USD/den, především z pohledu nepřijmových rozměrů chudoby. MPI identifikuje více lidí zasažených chudobou, než je tomu u ukazatele extrémní chudoby, jednak to může být způsobeno aktuálností dat, vzhledem k tomu, že MPI je víceméně mladým ukazatelem, nejsou zde zatím všechna potřebná data k jeho výpočtu a data nejsou ve všech případech zemí aktuální. Některé země mají minimálně jeden milion MPI chudých a to představuje více než dvojnásobek počtu lidí trpící extrémní chudobou, těmito zeměmi jsou: Kambodža, Čad, Egypt, Etiopie, Irák, Mexiko, Niger, Pákistán, Peru, Súdán, Tádžikistán a Jemen. Čad, Etiopie, Niger, Pákistán a Súdán jsou mimo to domovem 1,5krát více multidimenzionální chudých lidí, než těch kteří jsou v těchto zemí tíženi extrémní chudobou [3].

Na Chudobu lze pohlížet mnoha způsoby, můžeme na ni pohlížet jako na nedostatečný příjem při uspokojování základních lidských potřeb (extrémní chudoba), jako na nedostatek příjmů, způsobené nedostatečným ekonomickým rozvojem společnosti (GNI per capita), jako na nemožnost lidského rozvoje, či deprivaci z nemožnosti uspokojovat základní lidské potřeby, nemožnosti žít důstojný život.

Procento deprivované celkové světové populace v důsledku neuspokojení základních potřeb dle jednotlivých ukazatelů je v rámci poledního měření následující [2]:

- 39 % strádajících nemá v rodině nikoho, kdo splnil více než rok školní docházky,
- 47 % strádajících má v rodině dítě, které nedokončilo základní školu,
- 31 % strádajících žije v domácnosti, kde zemřeli 2 a více dětí,
- 49 % strádajících má v domácnosti někoho s těžkou podvýživou,
- 35 % strádajících nemá elektřinu,
- 25 % strádajících nevlastní kanalizaci,
- 31% strádajících nemá pitnou vodu, nebo je více než 45 minut chůze daleko,
- 61 % strádajících má doma pouze hliněnou podlahu,
- 77% strádajících vaří na ohništi, topící dřevem, hnojem a slámou,
- 25% strádajících nevlastní ani mobilní telefon, ani rádio, lednici, kolo, motocykl či TV.

5.5 Nerovnost v příjmech

Nerovnost v příjmech se objevuje ve velké míře po celém světě, větší nerovnost je ale v zemích, kde se vyskytuje i velké množství lidí zasažených chudobou. Rozvinuté ekonomiky trpí nerovností v příjmech vzhledem k sociální politice a s ní souvisejícími přerozdělovacími procesy ve společnosti méně. Nejlepších hodnot Giniho koeficientu dosahují skandinávské státy v čele s Norskem, které stále dosahuje nejnižších hodnot, v roce 2011 s 25,6 %. Naproti tomu rozvojové ekonomiky vlivem velkých rozdílů ve vzdělání, etnika i rozdílů mezi regiony dosahují větší příjmové nerovnosti. Největší příjmová nerovnost je zaznamenávána v zemích s dlouhou historií rasové nerovnosti, ukázkovým příkladem je Jihoafrická republika, která v roce 2011 dosáhla koeficientu 63,6 %, dalšími státy s vysokou příjmovou nerovností jsou Ekvádor s 59,2 % a Kolumbie s 58,3 %. Ovšem i některé rozvinuté ekonomiky se potýkají s vysokou příjmovou nerovností, USA dosahuje jedné z nejvyšších příjmových nerovností v rozvinutých ekonomikách v roce 2011 s Giniho koeficientem 47,4 %, Německo pak např. 34,4 % [11], [48].

Nejvyšších hodnot Giniho koeficientu tedy mimo Jihoafrické republiky dosahují státy Latinské Ameriky a státy subsaharské Afriky. V rozvinutých státech se Giniho koeficient pohybuje kolem 30 %, v České Republice v roce 2011 Giniho koeficient představoval 26,4 % [11], [48].

5.6 Důsledky chudoby

Právě chudoba, ať už samotných obyvatel, či státu je příčinou neúspěšného sociálního i hospodářského rozvoje a udržování chudoby v daných regionech. Jinými slovy v důsledku chudoby a s ní souvisejícími nedostatky financí nejsou rozvojové ekonomiky bez pomoci rozvinutého světa schopny se z chudoby vymanit. Nedostatky financí veřejného sektoru znemožňují investice do rozvoje za pomoci reforem a zlepšování podmínek zdravotnictví, školství a dalších sektorů ekonomiky. Nedostatek financí obyvatel způsobuje nemožnost obstarání základních lidských potřeb natož investice do vlastního rozvoje.

Dopady chudoby na společnost:

Hlad a podvýživa, nedostatek příjmů především v důsledku extrémní chudoby, způsobuje nemožnost uspokojování ani základních lidských potřeb, a tak dochází k hladomorům a podvýživě obyvatelstva rozvojových zemí, tento problém je v očích obyvatel vyspělých zemí nejzásadnější. V souvislosti s kvalitou potravy a přístupem k pitné vodě dochází vlivem

nedostatku těchto atributů, především u nejchudších členů společnosti, ke zhoršování zdravotního stavu, snižování imunity a větší náchylnosti k nemocem.

Rozšiřování nemocí a následné epidemie, které jsou vlivem nedostatečného zabezpečení zdravotní péče ve společnosti příčinou předčasného úmrtí a jedním ze zásadních problémů rozvojové společnosti. Nedostatek zdravotní péče a nedostatek financí na prevenci proti onemocněním mají vliv na velký podíl dětské úmrtnosti v rozvojových zemích, která by se dala řešit očkovaním, vzhledem k chudobě ale většina obyvatel nemá k očkování přístup a stát nemá dostatečné finance k zabezpečení těchto potřeb.

Negramotnost, souvisí s nedostatkem financí, jak zemí, tak samotného obyvatelstva. Země nejsou schopny zabezpečit rozvoj školství v dostatečném rozsahu a kvalitě, obyvatelé si tak musí částečně či úplně vzdělání hradit ze svých příjmů, na to ovšem jejich příjmy nestačí. Vlivem negramotnosti roste nezaměstnanost v rozvojových regionech a tím i prohlubování chudoby (nemožnost investic, nemožnost poskytnutí vzdělání či zdravotní péče dalším generacím v rodině).

Nedostatek informací; problém úzce související právě s negramotností, jedná se především o informace v rámci základních hygienických návyků, prevence onemocnění, možnosti antikoncepce, problematiky AIDS/HIV a dalších informací, nejen v oblasti zdravotnictví ale i možnosti financování či vzdělávání.

Problém chudoby je začarovaným kruhem, některé příčiny a důsledky se navzájem překrývají, a tak prohlubují chudobu ve společnosti, je jimi především negramotnost a špatný zdravotní stav, tyto jevy jsou vyvolané chudobou v rámci nedostatku financí, ovšem zároveň jsou důsledkem chudoby v souvislosti se zabezpečení příjmů.

Nedostatek investic, spjatý s nízkými příjmy obyvatel znemožňující obstarání si základních lidských potřeb natož jakékoli investice, ekonomika rozvojových států tak v důsledku neexistence podpory podnikání a vládních investic stagnuje.

Migrace, jedno z velmi aktuálních témat vyspělých ekonomik, je dalším vlivem chudoby, dotýkající se především vzdělané populace, která migruje do rozvinutých ekonomik, aby zabezpečila své rodiny a dosáhla vyšší životní úrovně, dochází tak k odlivu kvalifikované lidské práce a nevyužití potenciálu.

Sociální vyloučení, jako důsledek extrémní chudoby a nemožnost obstarat si základní lidské potřeby, způsobuje především ve městech separaci chudého obyvatelstva do slumů,

u těchto obyvatel je pak vlivem jejich finančních problémů je ohrožena důstojnost jejich života.

Nepokoje a občanské války, jsou důsledkem snadné manipulovatelnosti chudých lidí, proto je v rozvojových zemích větší výskyt nepokojů a občanských válek, které mají v konečném důsledku opět vliv na rozšiřování chudoby.

Absence vládních zásahů, je základním problémem rozvojových zemí. Chudé země se vlivem přetrvávající zadluženosti potýkají s nedostatkem veřejných financí, kterými by bylo možné pomocí intervencí chudobu řešit, dochází tedy k nedostatečným investicím do školství, zdravotnictví a poskytování dalších sociálních potřeb především chudému obyvatelstvu, tento nedostatek je pak další příčinou neschopnosti vymanit se z chudoby. Proto se mnohé rozvojové státy stávají závislé na příjmech v rámci rozvojové pomoci vyspělých států.

Nefunkčností státu jsou obyvatelé odkázáni na své vlastní příjmy, ovšem ty jsou v rozvojových státech právě u těch nejpotřebnějších tak nízké, že mnohdy nepokrývají ani základní lidské potřeby a chudoba se tak stává příčinou negramotnosti obyvatel, hladu, rozšiřování nemocí v nejhorších případech je důsledkem předčasných úmrtí. Negramotnost obyvatelstva a nedostatek investic v důsledku nízkých příjmů má pak za následek stagnaci rozvoje ekonomiky a chudoba se prohlubuje. Nutnost rozvojové pomoci je tedy zřejmá, země chudobou zasaženy nejvíce nejsou schopny bez pomoci vyspělých zemí chudobě ani jejich důsledkům čelit. Rozvojovou pomocí vyspělých ekonomik ve snaze vymýtit chudobu a podpořit rozvoj zaostalých ekonomik se budu zabývat v následující kapitole.

6 ZPŮSOBY A NÁSTROJE ŘEŠENÍ CHUDOBY

Neustále se prohlubující problémy chudoby a problémy s chudobou úzce související, jako ekonomická zaostalost země, negramotnost, problém podvýživy, snižování životních standardů jednotlivců apod. jsou potřeba řešit, nejedná se o problémy pouze těchto zemí, tj. zemí, kde je výskyt aspektů chudoby nejvyšší, ale jedná se o problém globální, je třeba ho tedy řešit na mezinárodní úrovni. V této kapitole se budu zabývat nejprve vymezením pojmu rozvojová pomoc, která je jedním z významných vnějších faktorů ovlivňující vývoj v mnoha zemích v rozvojových regionech, dále motivy, které k ní směřují. V další části zmíním přední instituce bojující proti chudobě a zaostalosti rozvojového světa a programy, které přímo cílí na problém chudoby, tj. rozvojová pomoc OECD, Rozvojové cíle tisíciletí a program HIPC.

6.1 Řešení na vládní úrovni – makro a mikro zásahy

Z důvodu špatného vládního aparátu, nesvobody, nerovnosti v zemi, se rozvojové státy nemohou spoléhat na zásahy státu a jsou ve velké míře odkázány na rozvojovou pomoc od zemí vyspělých. Zásahy státu jsou do jisté míry podporovány mezinárodní rozvojovou pomocí, která je podmíněna reformami, ta tedy částečně tento problém řeší, ovšem ne v takovém rozsahu, který by byl v daných společnostech potřeba. Jelikož právě rozvojová pomoc je hlavním podporovatelem rozvoje těchto regionů, budu se jí hlouběji zabývat v následujících kapitolách.

6.2 Rozvojová pomoc

Jelikož je chudoba považována za globální problém společnosti, s kterým je třeba bojovat, především i proto, že nepřímo ovlivňuje i rozvinuté ekonomiky, stala se právě rozvojová pomoc součástí zahraniční politiky jednotlivých států (především rozvinutých, ale nejen jich), dále soukromých nadací či dokonce jednotlivců. V souvislosti s chudobou se budu zabývat především rozvojovou pomocí (či spoluprací), nebudu věnovat takovou pozornost humanitární pomoci, i když zajisté částečně chudobě také zabraňuje, nenahlíží na ni ale v dlouhodobém měřítku a v takovém rozsahu jako právě pomoc rozvojová.

6.2.1 Rozvojová pomoc x Humanitární pomoc

Jak již jsem nastínila, jsou rozdíly mezi rozvojovou a humanitární pomocí, rozdíly jsou především co do rozsahu a zaměření pomoci.

Humanitární pomoc je jakousi bezprostřední reakcí na humanitární krizi, jedná se o krátkodobou pomoc při mimořádné události, která se nedá nijak předvídat. Jedná se o situace, kdy běžné prostředky lidí garantující jim důstojný život, jsou narušeny v důsledku přírodní katastrofy či lidmi zaviněné krize (poválečné situace) [1], [33].

Humanitární pomoc, se lidem zasaženým humanitární krizí snaží zabezpečit základní životní potřeby a znovu tak zajistit důstojný život, co nejlépe do podoby, kterou měl před danou krizí [1].

Zatímco humanitární pomoc je pomocí krátkodobou a vždy v reakci na mimořádnou událost, rozvojová pomoc se snaží řešit problémy dlouhodobějšího charakteru, které zabraňují rozvoji společnosti. V důsledku chronických politických krizí, které v některých oblastech způsobují opakující se humanitární krize, ale dochází k propojování humanitární pomoci s pomocí rozvojovou, právě pro zabránění dalšího vzniku krizových situací [33].

Rozvojová pomoc hraje velkou roli v oblasti rozvoje v rozvojových zemích, nicméně by měla pouze doplňovat vnitřní úsilí těchto zemí o trvale udržitelný rozvoj. Lze ji tedy definovat, jako tok kapitálu, formou půjček či grantů, který nemá komerční charakter a je poskytován za zvýhodněných podmínek. V souvislosti s rozvojovou pomocí je zapotřebí zmínit i neméně důležitou rozvojovou spolupráci, kdy se jedná o samotnou spolupráci a pomoc rozvinuté země zemi rozvojové, která je postavena na podpoře trvale udržitelného rozvoje jak v oblasti ekonomické tak i sociální a v oblasti lidského rozvoje [1].

V širším měřítku můžeme za rozvojovou pomoc chápat jakoukoli pomoc, která směřuje k dlouhodobému zlepšování ekonomické či sociální situace v rozvojových ekonomikách. Součástí poskytování rozvojové pomoci je bezesporu i monitorování stavu co do ekonomického a sociálního rozvoje, které je jakýmsi měřítkem pro naléhavost a rozsah potřebné rozvojové pomoci a způsob jakým je možné problémy rozvojového světa řešit. Bez průběžného monitorování situace v těchto zemích by byla jakákoli rozvojová pomoc bezpředmětná, jelikož by se nedotýkala právě těch problémů, které jsou v zemi nejakutnější, či právě nedostatky v těchto oblastech způsobují stagnaci v rozvoji, a nebyla by zde ani žádná měřitelná zpětná vazba na efekt rozvojové pomoci do budoucna [33].

Rozvojovou pomoc můžeme dále dělit dle poskytovatele na bilaterální a multilaterální, kdy o bilaterální (dvoustranné) pomoci hovoříme tehdy, kdy dárcovská země poskytuje pomoc přímo druhé zemi, o multilaterální (mnohostranné) pak v případě podpory prostřednictvím mezinárodních organizací, kam jednotlivé dárcovské země přispívají.

6.2.2 Motivy pro poskytnutí rozvojové pomoci

Zatímco u humanitární pomoci, která vede k přímé záchráně lidských životů, nedochází ve společnosti k pochybám o jejím smyslu, k rozvojové pomoci, bývají mnozí skeptičtí a argumentují tím, že nedochází k žádným výrazným změnám. Motivy k poskytování rozvojové pomoci se v průběhu historie měnily, od dob konce 2. světové války až doposud došlo ke změnám nejen v pohledu na samotný rozvoj společnosti a způsoby řešení, ale i na důvody, proč tuto pomoc poskytovat. Motivy k poskytování rozvojové pomoci se mohou v jednotlivých státech i době lišit, od strategických, historických po ekonomické. V posledních desítkách let prošly tyto motivy výraznými změnami [1].

Jedním z prvotních motivů byla jakási vůle k mezinárodní spolupráci, ke které podněcovalo založení OSN. Samotná charta OSN pak vymezuje hlavní cíle této organizace, tj. podpora udržitelného rozvoje společnosti, ať už sociálního či ekonomického rozvoje, zvyšování životní úrovně ve společnosti, zabezpečování svobody, a to za přispění mezinárodní podpory. Za průkopníka rozvojových plánů lze považovat Marshallův plán pro obnovu poválečné Evropy, jako reakce na pronikání komunismu a pomoc v rozvoji především Západu. Marshallův plán je mimo jiné ukázkou toho, že rozvojová pomoc má smysl a je účinným nástrojem pro podporu rozvojových regionů. Dalším významným faktorem v poskytování rozvojové pomoci bylo osvobozené hnutí v bývalých koloniích a s ní související nestabilita těchto zemí, rozvojová pomoc zde byla spojena s potřebou udržení dřívějších ekonomických vztahů [1].

Z počátku se jednalo především o bilaterální formu pomoci, postupem času byla ale chudoba, nízká životní úroveň, nestabilita států a sociální i ekonomická zaostalost čím dál více vnímána jako globální problém a na scénu přichází multilaterální pomoc, tj. dochází k přechodu k mezinárodní spolupráci na vyšší úrovni, která měla sloužit především jako obrana proti možným událostem podobajícím se 2. světové válce. Období 60. let 20. století, tj. období obnovy poválečné Evropy, osamostatňování většiny evropských kolonií (hlavně Afriky), postupné rozdělování moci mezi USA a SSSR, vývoj v technice, rozmach dopravy, počátky dobývání vesmíru apod., bylo určující pro rozšiřování rozvojové pomoci na multilaterálním principu. Rozvoj v té době začala většina států chápat za společenskou nutnost pro globální společnost, ať už se jedná o rozvinuté země, či právě ty rozvojové. V dnešní době fungují obě tyto formy rozvojové pomoci a navzájem se doplňují.

Motivy k poskytování rozvojové pomoci mohou být jednak podmíněny historickými událostmi, lidskou solidaritou či strategickými zájmy (tj. potřeba politického či ekonomického

vlivu). V současné době všichni dárci v oblasti rozvojové pomoci deklarují nestrategické, čistě solidární zájmy, ovšem nejen lidská solidarita je důvodem pro rozvojovou pomoc, nepopíratelně za rozvojovou pomocí vždy do určité míry stály i ekonomické motivy a ty jsou zde i dnes. V počátcích rozvojové pomoci, 60. léta 20. stol., kdy byl deklarován především ekonomický růst, byl rozvoj podporován přílivem kapitálu od rozvinutých zemí s vidinou dlouhodobého zisku. Ekonomický růst samotný ale nevykazoval velký vliv na snižování chudoby v zemi a zvyšoval nerovnováhu v příjmech v rozvojové zemi, mimo to měl i vysoký ekonomický růst velký vliv na zvětšování propasti mezi zeměmi rozvojovými a rozvinutými. Zaostalost jedné části světa byla přímým důsledkem rozvoje jiné části světa. V 70. letech se na rozvoj začalo pohlížet z jiného úhlu, zasloužil se o to i indický ekonom Amartya Sen, rozvojová pomoc se začala soustředit kromě ekonomického růstu i na sociální rozvoj, využívání přírodních zdrojů či problémy životního prostředí.

Koncem 20. století kdy dochází k pochybám o efektivnosti rozvojové pomoci, začínají ze strachu z nestability rozvojových států a ovlivnění tak světové ekonomiky, tj. i ekonomiky rozvinutých států, poskytovatelé rozvojové pomoci klást podmínky při poskytnutí rozvojové pomoci státům rozvojovým (rozvojová pomoc tak bývá podmíněna například reformami směřujícími k rozvoji společnosti). V současnosti ačkoli převažuje motiv lidské solidarity, do jisté míry přetrvává strach z nestability světové ekonomiky, objevují se obavy z terorismu a zasažení bezpečnosti. Rozvojová pomoc, ačkoli ji většina států a organizací deklarují za čistě solidární, v sobě skrývá strategické motivy, ať už jen bezpečnostního rázu či stability světové ekonomiky. Rozvojová pomoc je poskytována jak už jsem uváděla výše na bilaterální či multilaterální úrovni, v této práci se budu zabývat především tou multilaterální a to z důvodu jejího rozsahu a statistických funkcí, nejprve zmíním přední mezinárodní instituty, poté se budu zabývat některými významnějšími projekty [1], [33].

6.3 Přední realizátoři rozvojové pomoci

Mezi hlavní aktéry v realizaci rozvojové pomoci řadíme především vlády rozvinutých zemí, které poskytují většinu finančních a materiálních prostředků a mezinárodní organizace tyto finance buď zpravující či poskytující potřebné informace k samotné realizaci této pomoci.

Vlády vyspělých ekonomik

Klíčovým tématem vlád je především objem financí, které bude daná ekonomika ochotna poskytnout na podporu rozvojových ekonomik a způsob jejich poskytnutí, tedy

zda dá přednost bilaterální či multilaterální formě pomoci, popřípadě s jakou zemí bude chtít navázat rozvojovou spolupráci a způsob jakým bude chtít dosáhnout rozvojové pomoci. Vyspělé země spolu v rámci této problematiky spolupracují, organizace, která tuto spolupráci zajišťuje a o níž se budu dále podrobněji zmiňovat v kapitole 6.4, se nazývá OECD [33].

6.3.1 Mezinárodní finanční instituce

Mezi hlavní aktéry na poli mezinárodních financí se řadí Mezinárodní měnový fond a Světová banka. Tyto instituce vznikly v návaznosti na potřebu regulace a rozvoje globálního ekonomického trhu a pomoc rozvojovým zemím v poválečném období v souvislosti s měnovou politikou. Každá z těchto institucí se zaměřuje na samostatnou oblast globální ekonomiky, Mezinárodní měnový fond je zaměřen především na finanční a monetární politiku států, Světová banka se zabývá rozvojovými projekty [33].

Mezinárodní měnový fond – MMF (International Monetary Fund – IMF)

Mezinárodní měnový fond je organizací zajišťující 188 členských zemí, pracuje na podpoře globální měnové spolupráce, zajišťuje finanční stabilitu, podporuje mezinárodní obchod, vysokou zaměstnanost, udržitelný hospodářský růst a snížení výskytu chudoby ve světě. IMF vznikl jako reakce na nutnost vzniku nového poválečného ekonomického systému, který umožní směnitelnost měn a podpoří tak mezinárodní obchod a rozvoj válkou zničených zemí. Jeho prvořadým cílem je zajištění stability mezinárodního měnového systému, tj. systému směnných kurzů a mezinárodních plateb, které umožní zemím realizovat vzájemně obchod [1], [17].

Světová banka (World Bank - WB)

Světová banka je mezinárodní organizací, která má za cíl podporovat růst a rozvoj v rozvojových zemích, jedná se o nejvýznamnější instituci co do množství finančních prostředků, poskytuje zvýhodněné půjčky v rámci podpory rozvojové pomoci a boji proti chudobě. Stejně tak jako MMF má 188 členských zemí a skládá se z 5 dílčích institucí, jimiž jsou: Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (IBRD – International Bank for Reconstruction and Development), Mezinárodní finanční korporace (IFC – International Financial Corporation), Mezinárodní asociace pro rozvoj (IDA – International Development Agency), Mezinárodní agentura pro garanci investic (MIGA – Multilateral Investment Guarantee Agency), Mezinárodní centrum pro urovnávání investičních sporů (ICSID – International Centre for Settlement of Investment Disputes) [33], [50].

6.3.2 OSN - organizace spojených národů

Organizace spojených národů (United Nations - UN) vznikla ustanovením Charty OSN v roce 1945 jako reakce na 2. světovou válku, mezi její hlavní cíle patří podpora udržitelného rozvoje, ochrana lidských práv, dodržování mezinárodních práv, zachování mezinárodního míru a bezpečnosti a poskytování humanitární pomoci.

V 60. letech v souvislosti s prohlášením nezávislosti mnoha států a rozšiřování počtu členských států se OSN začíná více zabývat problematikou rozvoje chudé části světa a pro tyto účely vzniká Rozvojový program OSN (United Nations Development Programme – UNDP).

UNDP působí ve více než 170 zemích, kde pomáhá vymýtit chudobu a snižovat nerovnosti v regionech a napomáhá řešit globální i regionální problémy rozvoje. Velmi důležitou součástí práce UNDP je každoroční vydávání veřejně přístupných studií a statistik, zaměřujících se na problematiku chudoby a jejich aspektů vč. vývoje ekonomického i sociálního rozvoje ve světě. Každoročně od roku 1990 je vydáván nezávislý dokument Human Development Report, jedná se o Zprávu o lidském rozvoji, jejímž cílem je sledování postavení jednotlivých zemí a jejich vývoje v oblasti ekonomického i sociálního rozvoje [33].

OSN bylo také iniciátorem vzniku Rozvojových cílů tisíciletí²⁵ (MDGs), jejichž hlavním cílem byl boj s chudobou, zlepšení životní úrovně v rozvojových zemích a podpora ekonomického a sociálního rozvoje společnosti.

6.3.3 Evropská unie

Součástí politiky EU je stejně jako u jiných mezinárodních organizací i jednotlivých vlád rozvojová politika. EU financuje zhruba 50% veškeré celosvětové rozvojové pomoci, především v rámci jednotlivých členských států a jejich členství v OECD (o níž budu hovořit v další kapitole). Pro účely rozvojové pomoci vznikl Evropský rozvojový fond (EDF – European Development Fund) který je součástí rozpočtu EU a hlavním nástrojem pro poskytování rozvojové pomoci. Na období 2014-2020 je ve fondu k čerpání 30,5 miliard eur [33].

6.4 Rozvojová pomoc OECD

Většina finančních prostředků určených pro rozvojovou pomoc přichází od vlád rozvinutých zemí, celosvětově největším poskytovatelem bilaterální pomoci i zdrojem financí

---

²⁵ Rozvojové cíle tisíciletí a jejich úspěšnost je více rozebírána v kapitole 6.5

multilaterální pomoci jsou země OECD. OECD (Organization for Economic Co-operation and Development) je mezinárodní organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj sídlící v Paříži. Hlavním posláním této organizace je podpora politiky v rámci růstu hospodářského a sociálního blahobytu v zemích celého světa. Jedná se především o poskytnutí pomoci rozvinutých států těm rozvojovým. Tato organizace byla založena v roce 1961 a v současné době má 34 členů, jejichž společným jmenovatelem je vysoká životní úroveň, ekonomická vyspělost a sdílené demokratické hodnoty, vč. České republiky. OECD je postavena na vzájemné spolupráci zemí v rámci řešení společenských problémů a podpory hospodářského i sociálního rozvoje ve světě [28], [33].

Součástí OECD je výbor pro rozvojovou pomoc (Development Assistance Committee – DAC), jedná se o unikátní mezinárodní fórum složené z největších poskytovatelů finanční pomoci na podporu rozvoje, k letošnímu roku čítá 29 členů zemí OECD, mezi které se řadí i Česká republika, mimo to je členem i Evropská komise a schůzí se mohou účastnit i Světová banka, Mezinárodní měnový fond a UNDP jako pozorovatelé. DAC byla založena za účelem podpory rozvojové spolupráce a dalších politik s cílem přispět k udržitelnému rozvoji, hospodářského růstu, snižování chudoby, zlepšení budoucnosti a životní úrovně lidí v rozvojových zemích a snaha o nezávislost rozvojových zemí na této pomoci do budoucna. Nejedná se o přímého realizátora rozvojové pomoci, funkce tohoto výboru spočívá především v hledání nejlepších způsobů, jak rozvojovou pomoc realizovat, a to za pomoci dialogů jednotlivých dárců i spolupráce s mezinárodními organizacemi a státy, kterým je pomoc poskytována, na základě těchto dialogů pak vytváří určitá doporučení či směrnice, které udávají směr rozvojové spolupráce. Jedná se o velmi důležitou organizaci co do rozvojové pomoci, především proto, že zhruba 95 % veškeré rozvojové pomoci plyne z rozpočtu členských států OECD/DAC [28], [33].

V souvislosti DAC byla definována oficiální rozvojová pomoc (Official Development Assistance – ODA), finanční či hmotná podpora vlád členů DAC, která měla zajistit zabezpečení podpory rozvojových zemí (ať už se jedná o toky peněžní, materiální či technické pomoci), o oficiální pomoc se jedná, pouze pokud je pomoc poskytována přímo vládními institucemi dárcovské země, pokud mají formu grantů, popř. půjčky s výhodnějšími podmínkami, než je na trhu běžné a pokud jsou tyto zdroje poskytovány s cílem udržitelného ekonomicko-sociálního rozvoje. Rozvojová pomoc plyne zemím, kde příjmy na obyvatele (GNI per capita) činí méně než 12 745 USD, tj. zemím, které jsou světovou bankou označovány za země s nízkým a středním příjmem [28], [33].

Tato oficiální pomoc je stanovena na 0,7 % GNI. Přestože byla uznána, není splňovaná všemi zeměmi ODA²⁶, tyto země si ale daly za cíl v budoucnu této hodnoty dosáhnout. Celková oficiální rozvojová pomoc členů DAC dosahuje výše pouze 0,29 % jejich GNI, v průběhu let 2000 až 2014 se ale rozvojová pomoc OECD v absolutních číslech zvýšila o 66 %. V roce 2014 dosáhla úrovně 135,2 miliard USD. Zeměmi poskytujícími největší částky v rámci ODA jsou USA, Velká Británie, Německo, Francie a Japonsko, to je dáno i vysokým GNI, ovšem jediným z těchto států, který dosahuje stanoveného limitu 0,7 % GNI je Velká Británie s hodnotou 0,71 % v roce 2014. Kdybychom hodnotily oficiální rozvojovou pomoc co do plnění této hranice, země ji splňující jsou Švédsko (1,10 %), Lucembursko (1,07 %), Norsko (0,99 %), Dánsko (0,85%), již zmíněná Velká Británie a těsně pod hranicí pak Nizozemí (0,64%) a Finsko (0,60%). Můžeme tedy vidět, že rozvojovou pomoc mají tendenci poskytovat především země severské, které mají velmi rozvinutou sociální politiku. Kdybychom měli zhodnotit vývoj rozvojové pomoci jsou to právě Dánsko, Švédsko a Norsko, kteří poskytují rozvojovou pomoc již od roku 1990 aniž by tato pomoc klesla pod již zmiňovanou hranici. Značný pokrok od roku 2000 je pak vidět u Finska, Velké Británie a Lucemburska, tyto státy zaznamenávají v průběhu let růst. Naopak zemí, která zaznamenává úpadek v poskytování ODA je Nizozemí, kde dochází v průběhu let k mírnému poklesu, přesto je ale v poměru k GNI oproti jiným státům jen mírně pod limitem. Česká republika za rok 2013 poskytla rozvojovou pomoc ve výši 0,11 % GNI, tj. zhruba 212 milionů USD [28], [44], [45].

Skupina těchto států se řadí k nejvyspělejším, a jak jsem již zmiňovala, v rozvojové pomoci právě ODA představuje největší a hlavní podíl na poskytování nejen finančních ale i materiálních a technických prostředků při boji proti chudobě a podpoře ekonomického i sociálního rozvoje rozvojových států, a proto se podpora rozvojové spolupráce stala jedním z cílů MDGs o kterých budu hovořit v následující kapitole.

I ODA má své pro a proti, její negativa tkví především v problému efektivnosti finanční podpory, na druhou stranu, bez oficiální rozvojové pomoci by nemohla být řeč o globálním boji proti chudobě a podpoře celosvětového rozvoje společnosti, propast mezi rozvojovými státy a státy vyspělými by se stále prohlubovala. Neefektivita netkví jen ve finanční pomoci, ale i u materiální pomoci, namísto zabezpečení těchto statků právě v rozvojových zemích například investicí a za přispění levnější pracovní síly výrobou těchto statků na místě (jedná se o statky denní potřeby, jako je ošacení, příkrývky, potraviny, pitná voda – čističky vod,

---

²⁶ Plnění závazku ODA členských zemí v letech 1990-2014 v příloze č. 4

apod.) se dovází tyto statky ze zahraničí, to je spojeno s vysokými cenami těchto statků, vysokými náklady na dopravu a podporou ekonomického růstu ekonomicky vyspělých států.

6.5 Rozvojové cíle tisíciletí MDGs

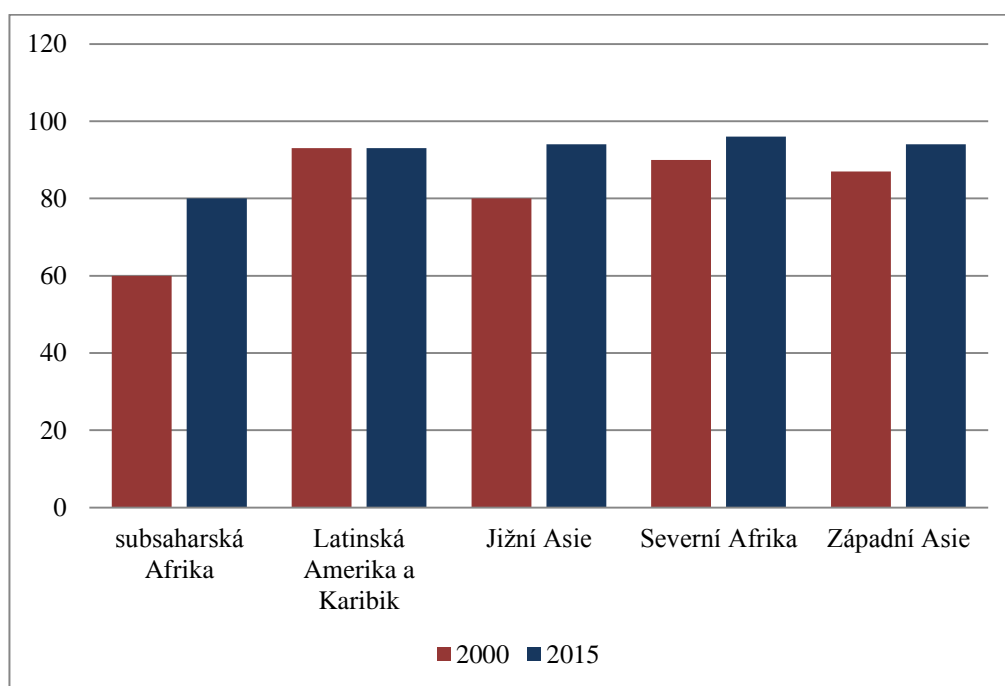
Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals) tvoří soubor aktuálních cílů rozvojové pomoci, které byly přijaty představiteli všech členských států OSN v roce 2000 na tzv. Summitu tisíciletí. Jedná se o závazky, které mají vést ke snižování globálně rozšířené chudoby, hladu a dalších rozvojových cílů. Splnění cílů bylo plánováno v horizontu 15 let, ne všechny cíle byly splněny, některé jen z části s největšími problémy ve splnění těchto cílů se potýkala subsaharská Afrika. MDGs se skládá z 8 dílčích rozvojových cílů, které jsou dále rozděleny do osmnácti úkolů, kdy žádný z cílů není upřednostňován a měly by být plněny komplexně v souvislosti s jejich provázaností. V následujících kapitolách se budu zabývat konkrétními cíli a úspěšností jejich plnění globálně i v jednotlivých regionech [1], [33].

6.5.1 1. Cíl – Odstranění extrémní chudoby a hladu

Prvním cílem je odstranění extrémní chudoby a hladu, kdy hlavním úkolem bylo snížit do roku 2015 počet lidí, kteří žijí v extrémní chudoby, tj. s příjmy pod 1,25 USD na den, na polovinu a dále snížit na polovinu podíl lidí trpící hladem. V roce 1990 byla téměř polovina lidí žijících v rozvojových regionech zasažena absolutní chudobou. Celosvětově se podíl lidí žijících v absolutní chudobě snížil více než na polovinu. Do roku 2015 došlo k výraznému pokroku, kdy v extrémní chudobě žije „jen“ 14 %. Podrobně jsem se touto problematikou zabývala již v kapitole 5.1. Cíl snížit počet lidí žijících v extrémní chudobě se tedy v globálním měřítku splnit podařilo, bohužel je ale region, který, přestože zde jsou také pokroky, nebyl úspěšný toliko, co ostatní regiony, a to subsaharská Afrika. V subsaharské Africe se nepodařilo jako v jediném regionu snížit chudobu na polovinu, ovšem i zde je viditelný pokles podílu lidí zasažených extrémní chudobou, počet lidí žijících pod 1,25 dolaru na den klesl od roku 1990 o 28 %. Počet podvyživených lidí v rozvojových regionech také klesl téměř na polovinu, stále ale každé sedmé dítě na světě trpí podváhou (v roce 1990 to bylo každé čtvrté dítě), tj. zhruba 90 milionů dětí ve věku do 5 let. Opět zde mírně zaostává v plnění cílů subsaharská Afrika, což je dáno i v souvislosti s absolutní chudobou [44], [54].

6.5.2 2. Cíl – Dosažení všeobecného vzdělání

Tento cíl se zaměřuje na rozvoj lidského kapitálu, tedy na možnost dokončit základní vzdělání. Cíl představoval zajištění plného základního vzdělání pro všechny děti, tj. chlapce i dívky kdekoli na světě. Počet dětí, které neměly přístup k základnímu vzdělání, v roce 2000 čítal 100 milionů, do roku 2015 klesl na 57 milionů. Přestože se počet dětí zapsaných do základní školy zvyšuje, tento trend můžeme vidět v grafu na obrázku č. 12, téměř každé čtvrté dítě v rozvojových zemích z nějakého důvodu vzdělání nedokončí. Rozvoj vzdělanosti je v rozvojových regionech velmi důležitým aspektem v boji proti chudobě, s problémem přístupu ke vzdělání souvisí vysoká ngramotnost v těchto zemích, 126 milionům mladistvým a 781 milionům dospělým v rozvojových zemích chybí základní gramotnost, více než 60 % z nich jsou pak ženy. Pokrok v přístupu k základnímu vzdělání je i přes horší konečné výsledky v porovnání s ostatními regiony největší paradoxně u subsaharské Afriky. Počet dívek navštěvujících základní školy se také zvýšil [44], [54].

Obrázek 12: Graf vývoje v počtu zápisu dětí do základních škol v rozvojových zemích (v %)

Zdroj: zpracování vlastní, dle [41].

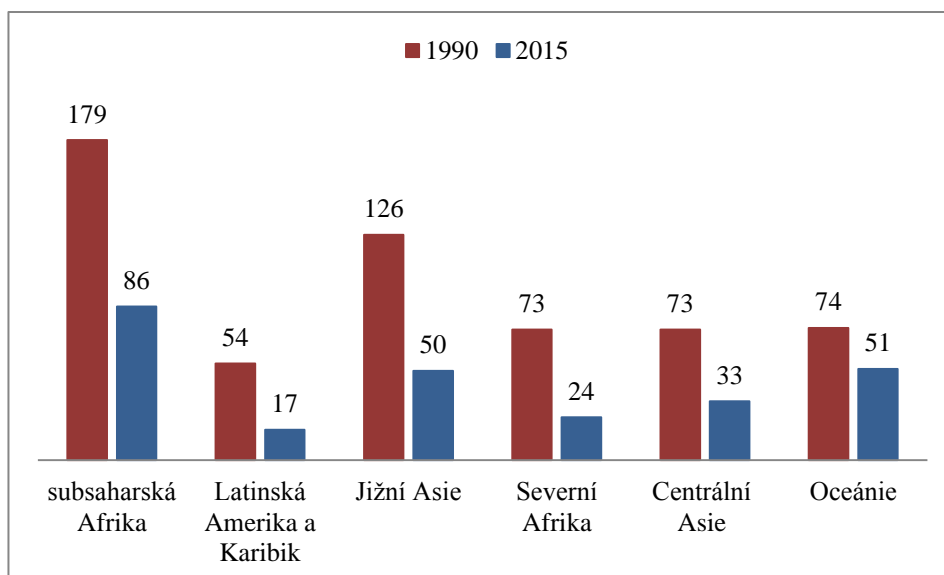
6.5.3 3. Cíl – Prosazování rovnosti mužů a žen a posílení role žen ve společnosti

Nerovnost v příjmech nevidíme jen v rámci rozvinutých a rozvojových zemí ale i v nerovnosti žen a mužů, na světě žije asi dvakrát tolik žen zasažených chudobou než

mužů. Cílem bylo odstranit rozdíly v přístupu ke vzdělání, jakožto základního předpokladu k lidskému rozvoji. V jižní Asii problém nerovnosti žen a mužů v přístupu ke vzdělání od roku 1990, kdy byl poměr dívek a chlapců 74:100, takřka vymizel, nyní je zde poměr zapsaných chlapců a dívek téměř stejný. V jiných rozvojových zemích, jako je subsaharská Afrika, Oceánie či Západní Asie bohužel ale pokroky nejsou a je zde stále velká nerovnost v přístupu ke vzdělání, nejhůře je na tom opět subsaharská Afrika [44], [54].

6.5.4 4. Cíl – Snížení dětské úmrtnosti

Jedním z dalších závažných problémů spojených s chudobou, podvýživou, špatnou hygienou a zdravotnictvím v rozvojových zemích je dětská úmrtnost. I přes problém rostoucí porodnosti klesla dětská úmrtnost (tj. úmrtnost dětí do věku 5 let) globálně z 90 % na 43 %, v absolutních číslech se jedná o pokles o více než polovinu, tj. z 12,7 milionů na 6 milionů, ovšem i přes velký pokrok problém dětské úmrtnosti přetrvává. V subsaharské Africe je situace nejméně, jelikož čtyři z pěti úmrtí dětí do věku 5 let připadá právě na tento region. Pokrok v řešení dětské úmrtnosti byl do značné míry způsoben rostoucí vakcinací dětí proti infekčním chorobám, jako jsou např. spalničky, na které umírá velké množství dětí v rozvojových zemích, výskyt spalniček tak klesl o 67 % a zabránilo se tak v letech 2000 až 2013 zhruba 15,6 milionům úmrtí. I přes klesající trend dětské mortality ve všech rozvojových regionech, který můžeme vidět v grafu na obrázku č. 13, stále každý den umírá asi 16 000 dětí ve věku nedožitých 5 let [41], [44].

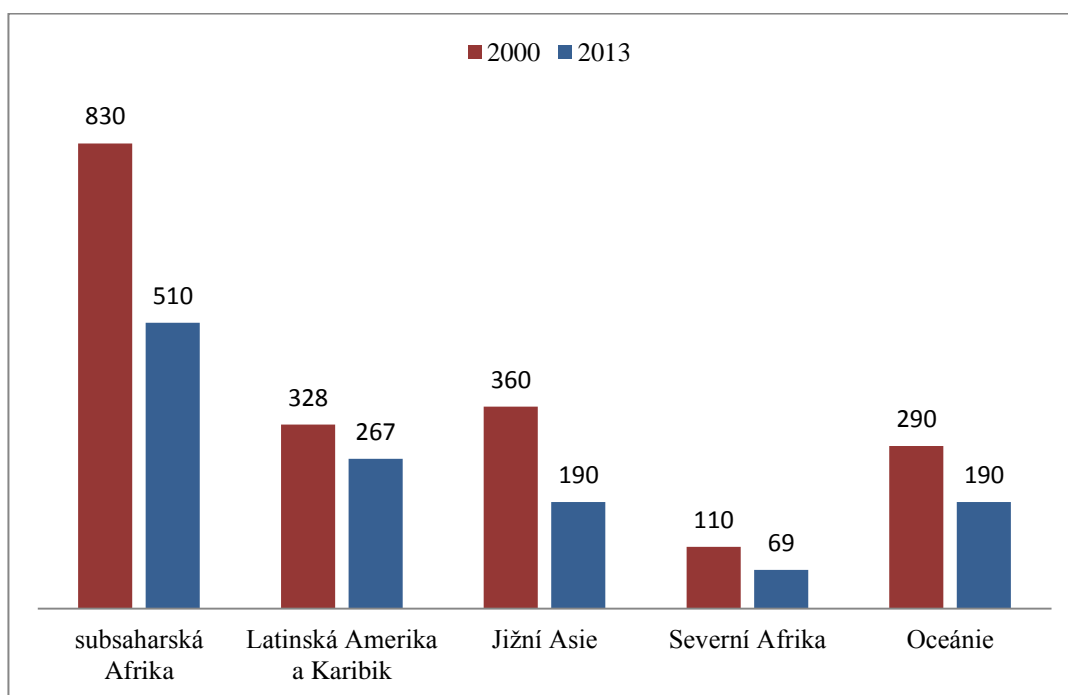
Obrázek 13: Graf poklesu dětské úmrtnosti v letech 1990 a 2015 ²⁷

Zdroj: zpracování vlastní, dle [41]

²⁷ počet úmrtí na 1000 živě narozených

6.5.5 5. Cíl – Zlepšení zdraví matek

Špatný stav zdravotnictví a negramotnost matek je problémem vysoké úmrtnosti matek. Od roku 1990 se sice snížila úmrtnost matek na polovinu, ovšem i přes pokroky stále denně umírají stovky žen během těhotenství nebo vlivem komplikací při porodu, poporodních infekcí apod. Příčinou mnohých úmrtí je především nedostatečně rozvinuté zdravotnictví, pouze 56 % porodů ve venkovských a 87 % ve městských oblastech rozvojového světa se účastní lékař, polovina rozvojových zemí nemá záznamy o příčinách úmrtí matek. Tento problém ovšem nelze vyřešit, pokud nedojde ke zlepšení dostupnosti zdravotnictví v postižených oblastech, to je v tuto chvíli největší překážkou. Dalším problémem, který s mateřskou úmrtností úzce souvisí je i nedostupnost antikoncepce v rozvojových zemích, globálně, tj. včetně zemí rozvinutých, více než 10 % žen nemá přístup k antikoncepci, který by snížil počet úmrtí matek téměř o třetinu. Subsaharská Afrika je na tom opět co do úmrtnosti matek opět nejhůře v porovnání s rozvinutým světem, kde je riziko úmrtí matky v 1 z 3700 případů, zde je toto riziko téměř stokrát vyšší, riziko úmrtí matky při porodu nebo v průběhu těhotenství je totiž v 1 z 38 případů. Ačkoli i v subsaharské Africe dochází k výraznému poklesu v mateřské úmrtnosti, což můžeme vidět na obrázku č. 14, je zde stále velmi vysoká [41], [44].

Obrázek 14: Graf vývoje ve snižování mateřské úmrtnosti v letech 2000 a 2013²⁸

Zdroj: zpracování vlastní, dle [41].

²⁸ počet úmrtí matek ve věku 15-49 let na 100 000 živě narozených dětí

6.5.6 6. Cíl – Boj s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi

Problematika nedostupnosti zdravotní péče v rozvojových zemích je spojena i s 6. cílem, tj. boji proti šíření HIV/AIDS, malárie, tuberkulózy a dalších závažných onemocnění. Výskyt nově infikovaných HIV/AIDS klesl v letech 2000-2013 zhruba o 40 %. Léčba HIV odvrátila 7,6 milionů úmrtí na AIDS v letech 1995-2013, z toho 4,8 milionu v subsaharské Africe, kde je situace nejhorší. Výstavbou moskytiér a léčbou malárie se podařilo zachránit na 6,2 milionu životů (především dětí do 5 let v subsaharské Africe) v letech 2000-2015. Léčba a prevence tuberkulózy zachránila 37 milionu životů v letech 2000-2013 [44], [54].

6.5.7 7. Cíl – Zajištění udržitelného stavu životního prostředí

Sedmý cíl se zabývá především ochranou životního prostředí pro další generace, úkoly tohoto cíle se týkají začlenění principů trvale udržitelného rozvoje do národních politik a zamezení tak ubývání přírodních zdrojů a omezení globální emise oxidu uhličitého, hlavním cílem bylo ale i snížení počtu lidí bez přístupu k pitné vodě na polovinu a zlepšení životních podmínek lidí žijících ve slumech. Co do plnění cílů životního prostředí, emise oxidu uhličitého se od roku 1990 i vlivem technického pokroku zvýšily o 50 %. Přístup k pitné vodě získalo od roku 1990 více než 91 % lidské populace (z původních 75%), více než 2,1 miliardy pak i přístup k hygienickému zařízení. Problém slumů přetrvává, stále zhruba 30 % městských obyvatel žije ve slumech [44], [54].

6.5.8 8. Cíl – Budování globálního partnerství pro rozvoj

Oficiální rozvojová pomoc nejméně rozvinutým zemím má zásadní význam na financování a inovace v rozvojových zemích a tak i na ekonomicko-sociální rozvoj i plnění ostatních vytyčených cílů MDGs. V období MDGs se ODA výrazně zvýšila, a to o 66 %, v roce 2014 dosáhla 135,2 miliard dolarů, některé státy ODA z rozvinutých států dokonce přesáhly stanovenou minimální hranici 0,7 procent z GNI. 79 % rozvojových zemí bylo osvobozeno od dovozního cla, dluhová zátěž zůstala v rozvojových zemích stabilní na 3 % příjmů z vývozu. O oficiální rozvojové pomoci jsem se již podrobněji zmiňovala v předchozí kapitole [44], [54].

6.5.9 Plnění cílů a plán do budoucna

Rozvojové cíle byly v jisté míře plněny ve všech regionech světa, v některých se podařilo cíle plnit nad plánovanou hranici, v některých bohužel jen částečně, největší pozornost je věnovaná prvnímu cíli, kde došlo k obrovskému pokroku v boji s extrémní chudobou,

chudobu se ale nepodařilo vymýtit úplně, což se ani neočekávalo, a je třeba v rozvojových cílech pokračovat. MDGs je programem zaměřeným především na snížení chudoby. Plnění rozvojových cílů přestože nebyly všechny splněny dle plánů, je ukázkou toho, že rozvojová pomoc má smysl. Rozvojové cíle tisíciletí byly nejúspěšnějším konceptem v boji proti chudobě v posledních letech, v září tohoto roku by měly být schváleny v návaznosti na MDGs nové cíle udržitelného rozvoje (Sustainable Development Goals - SDGs), které se zaměřují na nedostatky MDGs a mají pokračovat v cílech, které se nepodařilo v předchozích letech dosáhnout. Tyto cíle se zatím formulují, budou ale navazovat na cíle předchozí, do určité míry se odvíjí i od složek MPI. Jedním z cílů je například i snižování nerovnosti nejen mezi zeměmi ale i vně, tj. dosažení růstu příjmů spodních 40 % populace, jedná se ale zatím o předběžné údaje a tyto cíle se mohou ještě měnit. Další cíle budou zaměřeny například opět na extrémní chudobu, hlad, zabezpečení zdravotní péče, vzdělání, dále na přístup k energii, dosahování vyšší produktivity ekonomik, tedy růstu GDP, genderovou politiku i udržitelnost životního prostředí [42].

6.6 HIPC

Dluhové zatížení rozvojových států je hlavní překážkou k udržitelnému rozvoji chudých zemí a tak i v boji proti chudobě. Problém zadluženosti rozvojových zemí spočívá především v podílu výdajů na splácení dluhů na rozpočtu země, což způsobuje nedostatek financí na potřebné reformy ve věcech sociálního a hospodářského rozvoje. Dalším souvisejícím problémem je nedostatek přílivu kapitálu a investic ze zahraničí, což omezuje možnost rozvoje kapitálu daného státu a rozvoj produkční kapacity. Nedostatek investic ze strachu z budoucího vývoje zadlužených států a možnosti výskytu hospodářské krize způsobuje snižování hospodářského růstu, v souvislosti s tím pak klesají příjmy vlády i obyvatel, roste chudoba, klesá i objem finančních prostředků na zdravotnictví, školství a sociální služby, což způsobuje tzv. „bludný kruh chudoby“ [1], [33].

S rostoucí zadlužeností chudých států klesá solventnost těchto států a zahraniční banky odmítají zemím půjčovat ze strachu z nesplácení částky. Vlády v rozvojových zemích tuto situaci řeší půjčkami od místních komerčních bank, které pak nejsou motivovány k poskytování půjček obyvatelstvu a místním podnikatelským subjektům. Pro banky je stát méně rizikovým dlužníkem a tak dochází k „vytěšňovacímu efektu“, přitom právě podpora

podnikání formou mikropůjček²⁹ může pozitivně ovlivnit chudobu v zemi v souvislosti s problematikou nedostatku investic. [1].

Skutečnost, že dluh některých rozvojových zemí, tj. především těch nejzaostalejších a nejchudších ekonomik je tak vysoký, že není reálná splatnost, vedla ke vzniku iniciativy HIPC. Iniciativa HIPC (Heavily Indebted Poor Countries) byla založena v roce 1996 Mezinárodním měnovým fondem a Světovou bankou s cílem zajistit, aby se žádná chudá země nepotýkala s takovou dluhovou zátěží, kterou není schopna sama zvládnout. Od této doby mezinárodní finanční instituce, vč. multilaterálních organizací a vlád, společně spolupracují na udržitelné úrovni vnějšího zadlužení v nejvíce zadlužených chudých státech. Iniciativa má docílit toho, aby zadluženost zemí neohrožovala potřebnou restrukturalizaci země a její rozvoj. Iniciativa pomáhá snižovat chudobu v zemích nejen odpuštěním dluhů, ale i podmíněnými reformami strukturální a sociální politiky s důrazem na vzdělání a zdravotnictví [16], [47].

K poskytnutí pomoci od iniciativy HIPC musí tedy země splňovat určitá kritéria. Tato kritéria jsou rozdělena do dvou kroků. V první fázi země směřuje k „Bodu rozhodnutí“, což je stav, kdy je země uznána za způsobilou k pomoci HIPC. Tato fáze spočívá ve splnění čtyř základních podmínek, kterými jsou:

1. země se musí řadit mezi nejchudší země, které mají nárok na půjčku od mezinárodní rozvojové agentury Světové banky a Mezinárodního měnového fondu, které poskytují bezúročné půjčky zemím s nejnižšími příjmy,

2. zadlužení země není řešitelné prostřednictvím tradičních mechanismů a je dlouhodobě neudržitelné,

3. země žádající pomoc od iniciativy HIPC musí připravit program změn a reform pro boj s chudobou a trvale udržitelný rozvoj společnosti, které následně schvaluje Světová banka a Mezinárodní měnový fond,

4. přijetí strategického dokumentu ve snižování chudoby (PRSP – Poverty Reduction Strategy Paper) [16].

Po splnění těchto podmínek výkonná rada Mezinárodního měnového fondu a Světové banky formálně rozhodne o způsobilosti země k pomoci iniciativy HIPC, ta se tak zaváže ke snižování dluhu na úroveň, která je považována za udržitelnou. Dluh je považován

---

²⁹ O mikropůjčkách se budu ještě více zmiňovat v kapitole 6.7

za neudržitelný, jestliže převyšuje 150 % příjmů z vývozu. Poté co je země uznána za způsobilou k pomoci HIPC, musí splnit v rámci druhé fáze tyto podmínky:

- uspokojivé výsledky v rámci změn a reforem schválených Mezinárodním měnovým fondem a Světovou bankou v první fázi,
- udržování makroekonomické stability země,
- přijetí a provádění strategického dokumentu o snižování chudoby po dobu minimálně jednoho roku.

Po splnění i těchto podmínek země dosahuje „Konečného bodu“ a získává pomoc ve formě plného oddlužení. Již po splnění „bodu rozhodnutí“ jsou zemím poskytovány částečné úlevy formou „prozatímní pomoci“, které mají napomoci plnění podmínek druhé fáze, především úspěšnost realizace změn a reforem [16].

Tabulka 5: Země způsobilé či potenciálně způsobilé k podpoře iniciativou HIPC (květen 2015).

Země způsobilé – tj. v „konečném bodu“		
Afganistán	Etiopie	Mauritánie
Benin	Gambie	Mosambik
Bolívie	Ghana	Nikaragua
Burkina Faso	Guinea	Niger
Burundi	Guinea-Bissau	Rwanda
Kamerun	Guyana	Svatý Tomáš a Princův ostrov
Středoafriická republika	Haiti	Senegal
Čad	Honduras	Sierra Leone
Komory	Libérie	Tanzanie
Kongo	Madagaskar	Togo
Dem. republika Kongo	Malawi	Uganda
Pobřeží slonoviny	Mali	Zambie
Potenciálně způsobilé země – v 1. fázi před „bodem rozhodnutí“		
Eritrea	Somálsko	Súdán

Zdroj: zpracování vlastní, dle [16].

V letošním roce je 39³⁰ způsobilých zemí či potenciálně způsobilých zemí pro podporu HIPC. 36 z nich dosáhne na plnou pomoc oddlužení od Mezinárodního měnového fondu a dalších věřitelů po dosažení „konečného bodu“. Pro těchto 36 zemí, z toho 30 zemí subsaharské Afriky, byla schválena pomoc ve výši 76 miliard dolarů v dluhových úlevách. Další 3 země jsou potencionálními budoucími příjemci pomoci HIPC, jen zatím nedosáhly svého „rozhodovacího bodu“, tj. jsou v první fázi. Nejčerstvějším příjemcem pomoci HIPC, který dosáhl druhé fáze je Čad.

Iniciativa HIPC uvolňuje formou odpuštění dluhů finance chudých zemí na sociální výdaje, které vlivem vysokých splátek dluhů byly velmi nízké. Snižování dluhů musí mít hmatatelné dopady na chudobu, tj. musí být viditelná podpora programů ve prospěch chudých. HIPC zabezpečuje v rámci své pomoci podporu míru a stability zemí a formou reforem i zlepšování správy a poskytování základních služeb. Snižování dluhové zátěže chudých zemí je viditelný posun především v podpoře zdravotnictví a školství.

Snižování zadluženosti chudých států s sebou ovšem nese i riziko spojené se zvyšováním důvěryhodnosti zemí, kde dochází k novým příležitostem opětovného zadlužení. Tento problém hrozil především v subsaharských zemích, kde úroveň zadlužení mírně tendovala zpět nahoru, ovšem v posledních letech se úroveň opětovného zadlužení nezvyšuje a zadluženost zemí klesá. Můžeme tedy konstatovat, že iniciativa HIPC dosahuje víceméně pozitivních výsledků.

6.7 Mikrofinancování

V souvislosti s „vytěšňovacím efektem“ o kterém jsem se zmiňovala v kontextu problematiky zadlužení států, bych ráda přiblížila i ideu mikrofinancování v rozvojových zemích. Půjčky v řádu několika dolarů mohou v rozvojových zemích částečně pomoci s problémem nedostatku investic ze zahraničí či v rámci nezaměstnanosti a zabezpečení příjmu jednotlivců (formou podpory podnikání), podpory vzdělanosti, zabezpečení zdravotní péče a dalších základních lidských potřeb. Mikrofinance zaštiťují širokou oblast finančních služeb, od poskytování úvěrů, přes spoření k pojištění, které jsou poskytovány obyvatelstvu rozvojových zemí, kteří nemají k tradiční formě těchto služeb přístup [1].

Průkopníkem mikrofinancování v rozvojových zemích je bangladéšský ekonom Muhammad Yunus, který přišel s myšlenkou poskytování drobných úvěrů obyvatelstvu

---

³⁰ Výčet těchto států můžeme vidět v tabulce č. 5

s nízkými příjmy, kterým bankovní instituty odmítají poskytnout úvěry z důvodu vysokého rizika nesplacitelnosti a nemožnosti ručit majetkem. Tato myšlenka vznikla v reakci na problém jedné komunity v Bangladéši, která se zabývala výrobou nábytku a byla odkázána na lichvu, výše dluhu celé komunity byl přitom pouze necelých 27 USD. Lichváři si účtovali na úrocích mnohdy i více než 100 % hodnoty půjčky a tak se chudoba v těchto zemích prohlubovala. Muhammad Yunus viděl velký potenciál v poskytování drobných částek obyvatelstvu především, jako vstupního kapitálu pro drobné podnikání a jako nástroj v boji proti chudobě, a tak v roce 1983 založil Grameen Bank, která poskytovala právě nízkouúročené půjčky těm nejpotřebnějším, tedy obyvatelstvu zasaženému chudobou. V mikrofinancích viděl možnost lidí se seberealizovat, řešit svou situaci vlastními silami, tj. dostat se ze zajetí chudoby vlastní prací. Muhammad Yunus byl v roce 2006 oceněn za zásluhy v rámci mikrofinancí Nobelovou cenou za mír za podporu ekonomického a sociálního rozvoje znevýhodněných zemích [1], [11].

O mikrofinancování mluvíme výhradně v souvislosti s podnikatelskými nikoli spotřebními úvěry, je postaveno na kolektivním ručení, vzhledem k nemožnosti ručit majetkem, za dluhy jednotlivců ručí celá úvěrová skupina, tj. je zde motivace spolupráce, soudržnosti, větší informovanost, budují se společensko-ekonomické skupiny, které částečně nahrazují špatně fungující instituce ve státě. Mikrofinancování tedy neplní pouze funkci ekonomickou ale i společenskou. Dalším typickým znakem je cyklické poskytování úvěrů, nelze poskytnout nový úvěr, než bude původní splacen, první úvěry jsou poskytovány v nižších částkách, po bezproblémovém splácení mohou být další úvěry vyšších částek [11].

Jelikož se nejedná o bezplatné poskytování prostředků ale o formu půjčky, je zde motivace klientů rozvíjet svůj kapitál a svou vlastní činností získávat prostředky na zabezpečení vyšší životní úrovně, malý úvěr přitom může stát na počátku nejen vymanění se z chudoby jedince ale i rozvoje a zlepšení životní úrovně komunity, v níž žije. Yunus byl toho názoru, že úvěr by měl být jedním ze základních lidských práv, neboť příjemci úvěru mají prostředky k uspokojování ostatních základních práv a potřeb vlastním úsilím. Mikrofinance podporují úsilí redukovat chudobu, podnikatelskými úvěry podporují růst příjmů, soběstačnost těchto lidí, s ní související i sociální růst, možnost zabezpečení školní docházky dětem, zabezpečení zdravotních potřeb a v konečném důsledku podpora celé komunity v důsledku rostoucích životních standardů [9], [11].

Mikrofinance s sebou nesou ovšem i negativa, vzhledem k poskytování nízkých částek velkému počtu lidí v mnohdy nedostupných místech jsou zde vysoké distribuční náklady.

Vysoká poptávka po mikroúvěrech také vedla ke komercializaci těchto úvěrů, kdy neziskové nevládní organizace přechází na akciové ziskové společnosti, s komercializací souvisí i zvyšující se úroky těchto služeb. Problémem je i rozdílnost úrokových sazeb v různých regionech, v Jižní Asii se úrokové sazby pohybují od 12-15 % ročně, kdežto v Latinské Americe a Africe jsou výrazně vyšší a to 30-70 %. Grammen bank se ovšem stále drží původního pojetí mikrofinancí, úrokové sazby drží pod 8 %, jedná se o bankovní systém založený na tvořivosti, vzájemné podpoře a důvěře, který není založený primárně na tvorbě zisku společnosti. 97 % dlužníků Grammen tvoří ženy. Návratnost investic je zhruba 98 % a podle sledování, které banka provádí ekonomický i sociální statut dlužníků se zlepšuje [9], [56].

Dalším problémem je využívání těchto služeb pro přímou spotřebu, nikoli jako kapitálu pro drobné podnikání, zde pak dochází k návratu k chudobě a jejímu prohlubování. To souvisí pak i s problémem nemožnosti splácet, tento problém je ovšem v objemu poskytnutých mikropůjček minimální, jedná se zhruba o 2 %, na to má do značné míry vliv i kolektivní ručení [33].

Nedostatky mikrofinancí by mohly být vyřešeny preventivní legislativou rozvojových zemí, která by udávala maximální možné sazby a zpříšňovala podmínky při poskytování podnikatelských úvěrů, aby nedocházelo k čerpání těchto půjček pro spotřební účely. Legislativní opatření ohledně mikroúvěrů jsou již například zavedeny v Bangladéši či Indii, kde je stanovena maximální hranice úroků u mikropůjček, v mnohých dalších rozvojových zemích ovšem tato legislativa zatím chybí.

Mikrofinance mají bezesporu mnoho pozitivních dopadů na společnost, co do řešení chudoby ovšem v globálním měřítku nejsou zatím viditelné pokroky, v rámci komunit jsou zde ale známky zlepšení, můžeme tedy říci, že mikroúvěry napomáhají řešit chudobu především lokálně, na celou společnost ovšem nemají výrazný vliv.

V roce 2005 byla založena první internetová mikrofinanční instituce Kiva s. r. o, která půjčuje jednotlivcům v rozvojových zemích. Kiva je neziskovou organizací, která spojuje lidi prostřednictvím úvěrů a pomoci řešit chudobu. Tato instituce funguje následovně: člen rozvojové země, který se rozhodne poskytnout finanční pomoc, si sám vybere projekt (podnikatelský zájem) na který chce poskytnout své finance (minimální částka je 25 USD) a pomoci tak jedinci v rozvojové zemi. Jedná se o návratné poskytnutí finanční pomoci. Poskytovatel finanční pomoci si nenárokuje žádný zisk, jedná se výhradně o rozvojovou pomoc, která je postavena na principu bezúročné půjčky. Této organizaci se dostalo velkého

ohlasu, Kiva dnes pracuje se 1,4 miliony věřitelů, zprostředkovala půjčky v hodnotě 736 milionu dolarů a 98,67 % z nich bylo splaceno [20], [33].

Mikrofinance mají své pro a proti, můžeme ale vidět, že pokud je myšlenka této problematiky pochopena a správně realizována, jako je to například u Grammen Bank a Kiva, s. r. o. a těchto institucí je zajisté více, já se zaměřila především na průkopníky této myšlenky, mají mikrofinance v boji s chudobou smysl.

6.8 Problematika mezinárodní migrace

Aktuálním tématem související mimo jiné i s chudobou v rozvojových státech je migrace chudých obyvatel rozvojových států do bohatých zemí. Není pochyb o přínosu migrace pro jedince společnosti zasažené chudobou, jemuž je umožněno ve vyspělých zemích získat vyšší příjmy, jejichž prostřednictvím se vymaní ze spáru chudoby a zvyšuje tak i svou životní úroveň. Vyšší příjmy umožňují migrantům poskytnutí pomoci i členům rodiny, formou remitencí (finanční či jiná pomoc zasílaná migranty zpět do zemí původu), které přestože nejsou ve většině případů využity na rozvoj potenciálu členů rodiny (vzdělání) ani na investice do podnikání, které by mohly rodině zabezpečit dlouhodobější příjmy, ale jsou využívány především na pokrytí spotřebních nákladů, mají vliv i na růst životní úrovně rodiny migranta, vzhledem k pokrytí alespoň základních potřeb a tím zvyšování životní úrovně místního společenství.

Migrace má určitý vliv na rozvoj a chudobu, v rámci remitencí dochází k přílivu financí zpět do rozvojové země, tyto finance ovlivňují vývoj chudoby a rozvoj v dané společnosti, jedná se ale především o místní rozvoj a podporu malého společenství osob, v rámci národního vývoje migrace není řešením.

Přestože je všeobecně rozšířenou představou, že migranty tvoří obyvatelstvo nejvíce zužované chudobou a problémy spojenými s konflikty a občanskými válkami v zemi, migranti, kteří proudí z rozvojového světa do vyspělých ekonomik, jsou ve většině případů jedinci v produktivním věku s vyšším dosaženým stupněm vzdělání. Důvodem, proč tomu tak je, je přístup k informacím, který je v rozvojových zemích podmíněn právě vzděláním. Nejchudší a problémy nejvíce pociťující obyvatelstvo nemá přístup k informacím a nedisponuje ani potřebnými financemi, které jsou pro přechod hranic potřebné. [33].

Jelikož migranti z rozvojových zemí jsou zastoupeni především vzdělanými práceschopnými obyvateli v produktivním věku, mohla by mít migrace vliv na vývoj rozvojových zemí. Vzdělané obyvatelstvo je předpokladem udržitelného rozvoje společnosti

a odliv těchto obyvatel z rozvojových zemí by mohl mít vážné důsledky na jejich vývoj do budoucna. Odchod práceschopných a vzdělaných jedinců brzdí rozvoj v dané společnosti, vzdělané obyvatelstvo by totiž rozvojovým státům v rozvoji pomohlo více, než příliv části jejich příjmů pro rodinu, které ve většině případů pokryjí spotřební náklady a neplynou do vzdělání členů rodiny, ani do investic, které v rozvojových zemích chybí. Vzdělaní jedinci tak na místo, aby pomohli v rozvoji své vlasti, ať už svou činností v rámci služby pro veřejnost (v oblasti školství, zdravotnictví, veřejná správa), či investicí do podnikání a podpory růstu hospodářského rozvoje společnosti, představují paradoxně transfer vzdělanosti z chudých zemí do zemí bohatých, přitom právě přímé zahraniční investice od emigrantů zpět, či kvalifikovaní učitelé a zdravotníci jsou velkým potenciálem, který by mohl v rozvoji zaostalých zemí velmi pomoci. Nevyužitý potenciál migrujících z vlastní země se tak stává další překážkou jejího rozvoje [33].

Je přirozené, že migranti chtějí maximalizovat svůj užitek, a zvyšovat svůj potenciál a své příjmy a zajišťovat si tak lepší životní úroveň, to jim ovšem vzhledem k zaostalosti ekonomiky, sociálnímu vývoji a ekonomické i politické nestabilitě v rozvojových zemích, není plně umožněno, neefektivní využití vlastního potenciálu a absence základních společenských hodnot ve společnosti je dalším důvodem, proč je zaznamenáván růst migrace.

V případě, že se nebude dařit bojovat s chudobou v rozvojových státech a nedojde k výraznějším růstům v oblasti hospodářského a sociálního rozvoje, dá se předpokládat, že vývoj počtu migrantů z rozvojových zemí do zemí vyspělých bude mít rostoucí trend, v důsledku snahy migrantů o dosažení vyšší životní úrovně.

7 PŘÍPADOVÁ STUDIE - SUBSAHARSKÁ AFRIKA

Na základě předešlé komparace rozvojových regionů a zhodnocení jejich současného stavu, co do problematiky chudoby a rozvoje, jsou viditelné výrazné nedostatky především v regionech Jižní Asie a subsaharské Afriky. Problém subsaharské Afriky je ovšem o to vážnější, jelikož, přes snahy vyspělých ekonomik pomoci v boji s chudobou a v rozvoji společnosti, zde není dosahováno takových výsledků, jako v ostatních rozvojových regionech včetně Jižní Asie, kde dochází v průběhu let k pokrokům.

Problém regionu subsaharské Afriky tedy netkví jen v samotném výskytu chudoby, ale především v neúspěchu v boji proti chudobě. V této kapitole se budu problematikou regionu subsaharské Afriky zabývat o něco více, zaměřím se na rozložení a vývoj chudoby v regionu a možné příčiny neúspěchu ve snaze s chudobou bojovat a pomoci tak v rozvoji společnosti.

7.1 Subsaharská Afrika a problém chudoby v souvislosti s ukazateli

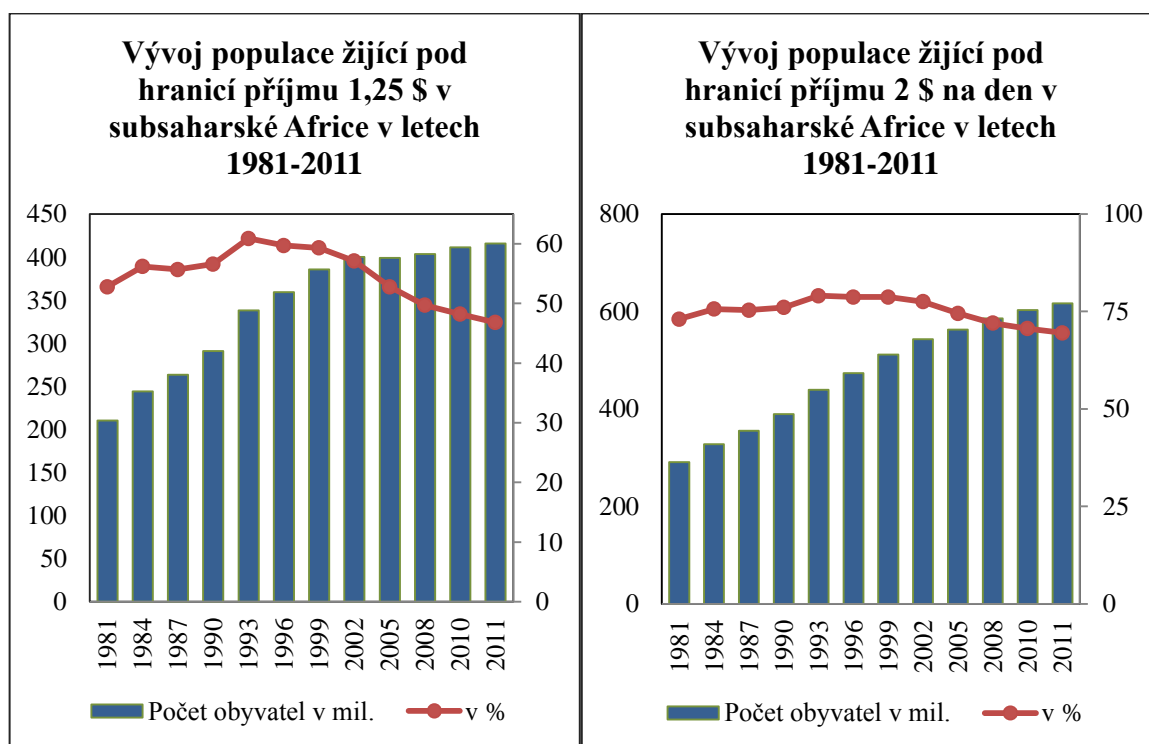
V rámci předešlé komparace za použití základních mezinárodně uznávaných ukazatelů chudoby a rozvoje společnosti subsaharská Afrika vychází z veškerého měření jako region nejvíce zasažený extrémní chudobou, region zaostávající v hospodářském vývoji, zaostávající v lidském rozvoji, region s velkou příjmovou nerovností, nerovností ve zdraví a nerovností ve vzdělání, v souvislosti s tím i jako region s největším podílem populace zasažené multidimenzionální chudobou.

7.1.1 Subsaharská Afrika v souvislosti s extrémní chudobou

Extrémní chudobou nyní trpí v subsaharské Africe více než 40 % veškeré populace v regionu, je jí zde zasaženo, co do počtu zhruba stejné množství lidí, jako v regionu Jižní Asie, tento region ovšem přes velký počet chudobou zasažených lidí dosahuje v podílu na celkové populaci v regionu lepších výsledků, tento podíl je méně než poloviční oproti Jižní Asii (17 %). Specifickým problémem chudoby v regionu subsaharské Afriky je její růst v absolutních číslech, region subsaharské Afriky je totiž jediným regionem, kde je viditelný stále rostoucí trend v počtu zasažených chudobou v průběhu let. V porovnání s Jižní Asií, kde došlo k letošnímu roku od roku 1990 k poklesu počtu obyvatel zasažených absolutní chudobou zhruba o 35 %, subsaharská Afrika ve stejném období zaznamenává nárůst o více než 40 %. V porovnání s rokem 1980 Afrika zaznamenala v počtu chudých k roku 2015 takřka 95% nárůst, není tedy pochyb o závažnosti problému absolutní chudoby v tomto

regionu. I zde jsou ale viditelné mírné pokroky, v průběhu let se meziroční nárůst počtu obyvatel zasažených v regionu chudobou mírným tempem snižuje.

Mnohými rozvojovými organizacemi a především v rámci hodnocení plnění Rozvojových cílů tisíciletí je využíván především pro jeho atraktivnost ve vývoji procentuální podíl chudobou zasaženého obyvatelstva na celkové populaci v regionu, tento ukazatel na rozdíl od absolutních čísel vykazuje i v regionu subsaharské Afriky mírný pokles, ovšem není tak výrazný, jak je tomu v případě ostatních regionů. V období 1990 – 2015 došlo v subsaharské Africe ke snížení o 28%, porovnáme-li tento vývoj s celkovým vývojem rozvojových regionů za stejné období, kde došlo k poklesu o 69 %, není tento pokles zdaleka tak uspokojivý jako v ostatních regionech [44].

Obrázek 15: Porovnání vývoje v počtu obyvatel žijících pod hranicí 1,25 USD a pod hranicí 2 USD v regionu subsaharské Afriky v letech 1981-2011

Zdroj: zpracování vlastní, dle [49].

Rozdílnost v trendu % podílu a počtu obyvatelstva žijícího v extrémní chudobě v regionu subsaharské Afriky je dán především růstem populace a mírným zlepšením v oblasti zdravotní péče. Lidé zasažení extrémní chudobou, tj. chudobou v důsledku nedosažení příjmu 1,25 USD na den, se v rámci boji s extrémní chudobou ve větší míře spíše pouze přesunují do skupiny obyvatel s příjmy pod 2 USD na den, vývoj ve snižování podílu těchto osob na celkové populaci regionu je také značně pomalejší a počet osob žijících pod 2 USD roste také strměji než je tomu u extrémní chudoby, tento jev je viditelný na grafech n obrázku č. 15. Tento jev je

dán hloubkou chudoby, která je v subsaharské Africe nejvýraznější a jejíž vývoj má na rozdíl od vývoje v jiných regionech spíše stagnující trend. Samotný vývoj populace v subsaharské Africe žijící v chudobě můžeme vidět na grafu na obrázku č. 15 a sledovat vztah vývoje extrémní chudoby, tj. vývoje počtu lidí s 1,25 USD a vývoje počtu lidí, s 2 USD.

Subsaharská Afrika je regionem zasaženým problematikou extrémní chudoby nejvíce, nyní se zaměřím na rozložení chudoby v rámci regionu. Na základě dostupných dat jsou zeměmi, co do počtu osob nejvíce zasažených extrémní chudobou Nigérie, Demokratická republika Kongo, Tanzanie, Etiopie a Keňa. Co do procentuálního podílu na celkové populaci v zemi je na tom nejhůře Demokratická republika Kongo s 87,7 % populace žijící v extrémní chudobě, Madagaskar (87,7 %), Libérie (83,8 %) a Burundi (81,3 %), v těchto zemích žije téměř 95 % místní populace pod hranicí 2 USD na den, na grafu v příloze č. 3 můžeme sledovat v závěsu těchto zemí Malawi, Zambii, Rwandu, Nigérii a další, řadila by se sem zajisté i Keňa či Zimbabwe, k těmto zemím ovšem nejsou dostupná data [14], [44].

Nejlepší výsledky v oblasti subsaharské Afriky se vyznačují Gabon s 6,1 % a Jihoafrická republika s 9,4 % populace žijící s příjmem pod 1,25 USD na den, dalšími jsou pak Botswana (13,4 %) a Kapverdy (13,7 %), ačkoli se nejedná o nízké hodnoty, v rámci regionálního vývoje dosahují tyto země nejnižších hodnot extrémní chudoby.

7.1.2 Subsaharská Afrika a ekonomický rozvoj

Vliv na sociální i ekonomický rozvoj má dozajista i vývoj GNI per capita v jednotlivých státech, není tedy velkým překvapením, že nejvyšších hodnot GNI per capita v roce 2014 dosahují státy Gabon (9 320 USD), Botswana (7 880 USD), Jihoafrická republika (6 800 USD) a Namibie (5 820), tj. země s nejnižšími hodnotami extrémní chudoby. Můžeme si také všimnout, že se tyto země řadí do skupiny zemí vyššího středního příjmu. Na základě těchto poznatků lze konstatovat, že ekonomický rozvoj společnosti má vliv na boj s chudobou v rozvojových zemích, ovšem nejedná se o jediný aspekt chudoby. Do skupiny zemí s vyšším středním příjmem se řadí mimo již zmíněných i Angola (jeden z předních vývozců ropy), která se pohybuje v průměru hodnot extrémní chudoby v regionu subsaharské Afriky a je tedy příkladem toho, že růst GNI není jediným aspektem v boji s chudobou [48].

Ve skupině zemí s nižším středním příjmem se v první polovině nachází Kapverdy, země s nižšími hodnotami extrémní chudoby, dále vývozcí ropy Nigérie a Kongo.

Ostatní země subsaharské Afriky, tj. většina zemí tohoto regionu, zaujímají místo ve skupině s nízkým příjmem (GNI per capita nepřesahuje hodnotu 1 045 USD). Nejnižší

hodnoty GNI per capita byly naměřeny v zemích Malawi (250 USD), Burundi (270 USD), Středoafričké republice (330 USD), Libérii (400 USD) a Demokratické republice Kongo (410), jedná se především o ty země regionu, které jsou zasažené chudobou nejvíce. Ačkoli má vývoj GNI per capita značný vliv na rozvoj společnosti a boj s chudobou, o rozložení a částečně i důsledcích tohoto vývoje má větší vypovídací hodnotu HDI [48].

7.1.3 Subsaharská Afrika a vývoj lidského rozvoje

Vývoj lidského rozvoje má velký vliv na sociální a ekonomický růst společnosti a v rozvojových zemích tedy i na boj s chudobou, subsaharská Afrika v rámci tohoto ukazatele dosahuje nejnižších hodnot. Rozbor tohoto indexu však o sociálním a ekonomickém rozvoji společnosti vypovídá více, než samotný ekonomický růst či výskyt extrémní chudoby. V rámci tří již mnohokrát zmíněných dimenzí, z kterých se HDI skládá, můžeme sledovat, v jakých aspektech dané ekonomiky selhávají, tedy které tyto dimenze mají na rozvoj společnosti největší vliv a v jaké míře ovlivňují právě chudobu.

V případě subsaharské Afriky jsou zasaženy všechny tři dimenze lidského rozvoje ve větší míře, což vypovídá o závažnosti problému a síle vlivu nerovností v rámci těchto dimenzí na rozvoj v daných ekonomikách.

Vysoká nerovnost ve vzdělání postihuje mimo subsaharskou Afriku i region Jižní Asie a Blízký východ, tato nerovnost je dána nízkou průměrnou délkou vzdělání, která je způsobena nemožností studovat například vlivem nedostatku financí, či vzdáleností škol ale i očekávanou délkou studia, která bývá v rozvojových zemích nižší. Specifickým problémem subsaharské Afriky je nerovnost ve zdraví, ta je způsobena nerovností v přístupu ke zdravotní péči, vysokou mírou výskytu nemocí, problematikou AIDS/HIV, či úmrtností matek v důsledku komplikací při těhotenství a porodu ale i nedostatkem nezávadných potravin a pitné vody, který má přímou souvislost s horším zdravotním stavem populace. Nedostatek či nízká úroveň lékařské péče a špatný zdravotní stav jedinců společnosti způsobuje úmrtnost v nižším věku, v důsledku toho je zde i nízká očekávaná délka života při narození. Přestože nerovnost ve zdraví v posledních letech v subsaharské Africe výrazně klesá, stále dosahuje nejvyšších hodnot ve světě. Vysoká a v případě subsaharské Afriky i rostoucí nerovnost v příjmech odráží nízký GNI per capita, tj. ekonomickou zaostalost a nerovnost rozdělení příjmů ve společnosti.

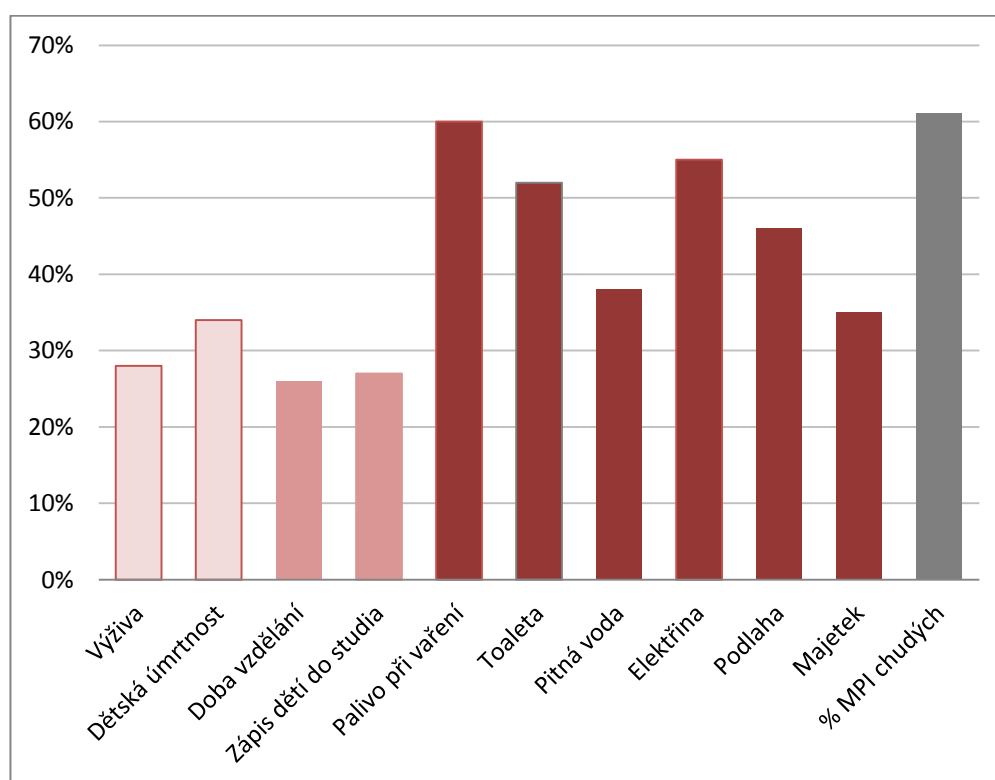
Výraznější pokles nerovnosti ve zdraví vyrovnává mírný nárůst nerovnosti ve vzdělání a nerovnosti v příjmech a v konečném důsledku má vývoj nerovností v subsaharské Africe

vliv na mírné snížení ztrát v rámci HDI³¹. Skutečnost, že subsaharská Afrika ve velké míře strádá ve všech dimenzích lidského rozvoje, je jedním z důvodů, proč není boj s chudobou tak účinný, jako v jiných regionech. Více do hloubky se rozložením chudoby a jejími jednotlivými aspekty zabývá vícenásobný index, který je v rámci chudoby zaměřen na rozvojové státy a státy méně rozvinuté.

Nejlepších hodnot HDI opět dosahuje již známá čtveřice států Botswana (0,683), Gabon (0,674), Jihoafrická republika (0,658) a Kapverdy (0,636). Na spodních příčkách žebříčku lidského rozvoje jsou země s největšími problémy s chudobou v regionu [55].

7.1.4 Subsaharská Afrika a multidimenzionální chudoba

MPI se zaměřuje na základní lidské potřeby a deprivace způsobené z jejich neuspokojení. V rámci tohoto indexu lze identifikovat deprivace, které mají největší vliv na chudobu v regionu. V grafu na obrázku č. 16 je znázorněn podíl obyvatel v regionu subsaharské Afriky, trpící deprivací v rámci jednotlivých potřeb.

Obrázek 16: Graf podílu populace subsaharské Afriky zasažené deprivací v rámci MPI dle jednotlivých indikátorů v roce 2015

Zdroj: zpracování vlastní, dle [3], [30].

³¹ tento trend můžeme vidět na grafu v příloze č. 2

61 % populace regionu subsaharské Afriky (tj. 496 milionů obyvatel) je multidimenzionálně chudá, na celosvětové populaci se subsaharská Afrika podílí 31 %. Největší podíl multidimenzionálně chudých na celkovém počtu obyvatel zaznamenávají země, v kterých není tak vysoký výskyt extrémní chudoby jako u jiných zemí v regionu, těmito zeměmi jsou Niger (89,3 %), Etiopie (87,3 %), Mali (86,6 %), Burkina Faso (84 %), Libérie (83,9 %), Guinea (82,5 %) a Somálsko (81,8 %), země převyšující 80 % populace trpící multidimenzionální chudobou zakončuje Burundi s 80,8 %, která má v regionu subsaharské Afriky třetí největší podíl obyvatel žijících v podmínkách extrémní chudoby. Nejméně multidimenzionálně chudých je v Jihoafrické republice (11,1 %) a Gabonu (16,5 %) [2], [3], [30].

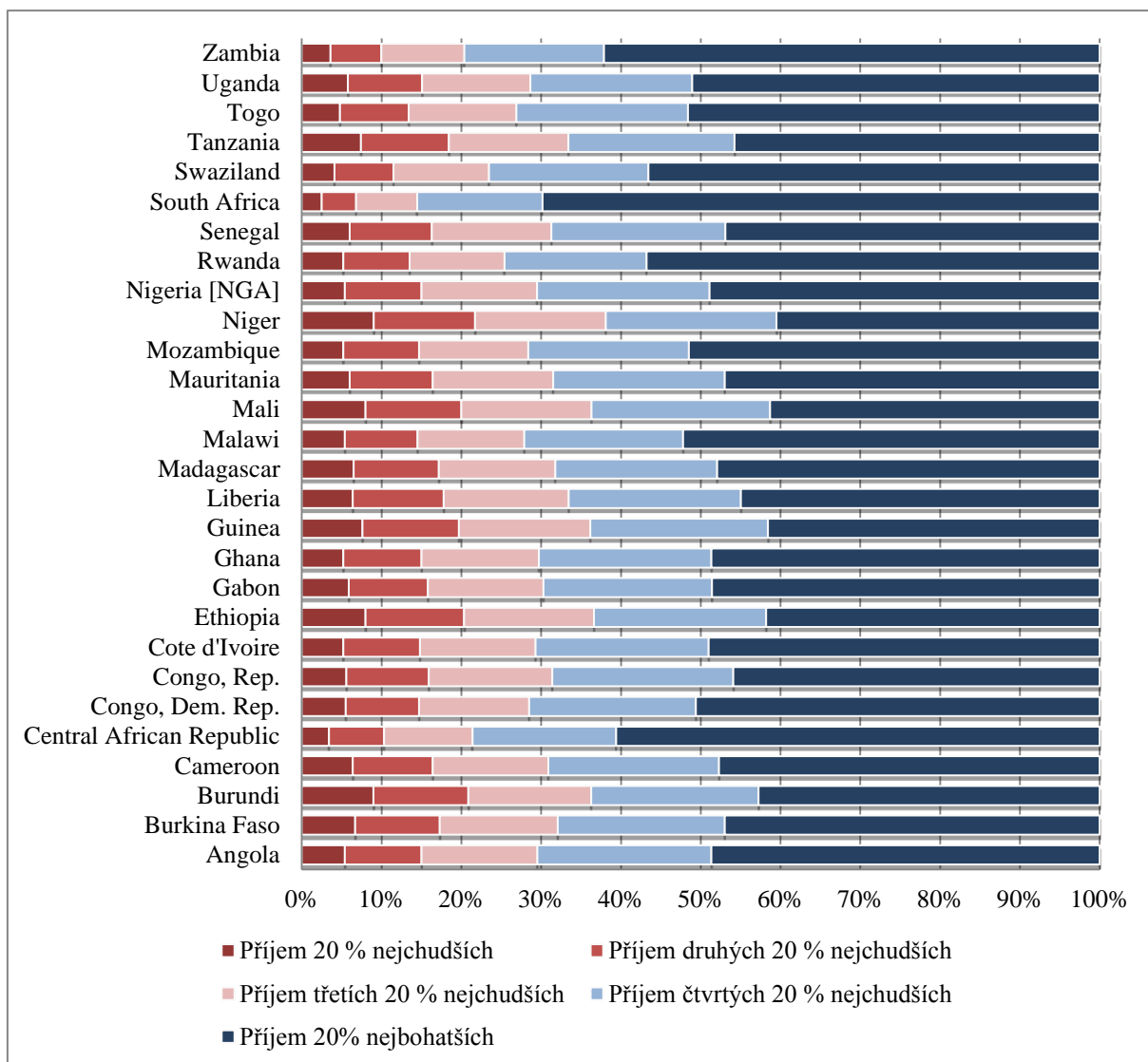
Nejvíce multidimenzionálně chudých obyvatel se vyskytuje v zemích Etiopie, Nigérie, Kongo, Tanzanie, Uganda a Keňa. Největšími nedostatky ve státech subsaharské Afriky jsou v dimenzi slušné životní úrovně, které mají ve většině států nejvíce zasažených multidimenzionální chudobou největší podíl na MPI, ve všech státech subsaharské Afriky se podílí minimálně 30 %, největší nedostatky (s podílem přes 50 % na MPI) v této dimenzi spatřuje Kongo, Demokratická republika Kongo, Keňa, Malawi, Středoafriická republika, Tanzanie, Uganda, Zambie a Zimbabwe. Největšími nedostatky v dimenzi vzdělání trpí (s podílem přes 35 % na MPI) Benin, Bhútán, Burkina Faso, Pobřeží slonoviny, Mali, Niger a Senegal. V dimenzi zdraví se paradoxně na prvním místě v největších nedostacích umísťuje Jižní Afrika s 61,4 %, vzhledem k problematice AIDS/HIV v zemi, další země s většími nedostatky v dimenzi zdraví jsou Svazijsko, Zimbabwe a Gabon [53].

7.1.5 Subsaharská Afrika a příjmová nerovnost

V souvislosti s třetí dimenzí HDI i MPI a to dimenzí slušné životní úrovně úzce souvisí i rozdělení příjmů ve společnosti, jako prostředku k uspokojování základních lidských potřeb. V rozvojových státech je tato nerovnost velmi častým problémem. Nerovnost v příjmech je způsobena jednak vysokou nezaměstnaností v rozvojových regionech a neexistencí sociální politiky a přerozdělovacích procesů v zemi a zkorumpovaností a neefektivností veřejné správy.

V důsledku nedostupnosti dat k výpočtu procentuální nerovnosti v příjmech v subsaharské Africe nebudu porovnávat dle standardního výpočtu Giniho koeficientu, ale dle rozdělení příjmů ve společnosti, což má velmi podobnou vypovídající hodnotu. Pro představu, největších rozměrů Giniho koeficientu dosahuje Jihoafrická republika, míra příjmové nerovnosti je zde 63,6 %, i z grafu lze vidět, že poměr 20 % nejbohatších a 20 % nejchudších

na celkových příjmech společnosti je značně odlišný a tuto skutečnost potvrzuje i ekvivalent výpočtu Giniho koeficientu, je tomu tak ve většině zemí subsaharské Afriky, stejně tak jako v ostatních rozvojových regionech. Čím větší je nepoměr mezi prvním a pátým kvantilem, tj. mezi 20 % nejchudších a 20 % nejbohatších, tím větší nerovnost v příjmech v dané zemi je.

Obrázek 17: Graf rozložení příjmů v jednotlivých státech subsaharské Afriky v posledních aktualizovaných datech

Zdroj: zpracování vlastní, dle [49].

V Jihoafrické republice dosahuje 20 % nejbohatší populace osmadvacetkrát větších příjmů než 20 % nejchudších, výrazná nerovnost v příjmu je dále v Středoafričské republice kde příjem 20 % nejbohatších tvoří osmnáctinásobek příjmu 20 % nejchudších, dalšími státy dosahujícími vysoké nerovnosti v příjmech jsou Zambie a Svazijsko [49].

Nejnižší nerovnosti v rozložení příjmů dosahuje Niger, kde 20 % nejbohatších v populaci zaujímá více než čtyřnásobek příjmů než 20 % nejchudších. Dalšími zeměmi s nižší

nerovností, kde je příjem 20 % nejbohatších zhruba pětkrát větší než příjem 20 % nejchudších, jsou Burundi, Mali a Etiopie.

Nerovnost je dána už samotnou skutečností, že v subsaharské Africe je v průměru 45 % celkové populace zasaženo extrémní chudobou a v průměru 70 % populace nedosahuje příjmu 2 USD na den. Když se podíváme na graf na obrázku č. 17, jaká část příjmů připadá na první tři nejchudší kvantily, nedosahuje ani tolika procentu příjmů jako 20 % nejbohatších obyvatel ve společnosti.

Vysoká nerovnost v příjmech způsobuje vlivem neexistence sociálního přerozdělení příjmů nerovnost i v dalších dimenzích lidského rozvoje a chudoby, vlivem nedostatku financí tak lidé s nízkými příjmy nemohou na trhu konkurovat, dochází tak k nemožnosti obstarat si nedostatkové zboží, kterým je v rozvojových zemích tvoří především kvalitní potrava, pitná voda, základní zdravotní péče či vzdělání.

7.2 Neúspěchy v boji s chudobou

Na základě většiny ukazatelů je to právě subsaharská Afrika, která je chudobou zasažena nejvíce, a to i v rámci jednotlivých států tohoto regionu, problémem je nejen v samotném výskytu chudoby, ale i horšími výsledky ve snaze proti ní bojovat, to lze pozorovat v účinnosti Rozvojových cílů tisíciletí v jednotlivých rozvojových regionech, kde právě v subsaharské Africe nedošlo k takovým pokrokům jako v jiných rozvojových regionech.

7.2.1 Důvody neúspěšnosti boje proti chudobě

Důvody, proč nejsou rozvojové politiky v subsaharské Africe tak účinné, jako v jiných rozvojových regionech je několik.

Hlavním důvodem neúspěšnosti boje s chudobou v subsaharské Africe je **selhávání vlád** v rámci řešení příčin chudoby a nedostatku podpory ekonomického a sociálního rozvoje společnosti. Právě podpora makroekonomické stability, hospodářského a sociálního růstu by mělo velký vliv na rozvoj místních ekonomik. Selhávání veřejné správy v důsledku selhávání státních zásahů, či jejich absencí je spojeno především s kvalitou demokracie a svobody, politickou stabilitou, kvalitou práva a problematikou násilí a korupce v zemi. Nedostatek státních zásahů je ale způsoben i **velkou mírou zadlužení** ve státech subsaharské Afriky, které je příčinou nedostatku financí ve veřejných rozpočtech, jelikož většina výdajů veřejného rozpočtu připadají na splácení dluhů [5], [40].

Dalším důvodem je i **geografická poloha**, nepříznivé podnební podmínky mají vliv na kvalitu půdy, jídla, pitné vody i šíření chorob, v důsledku toho je rozšíření extrémní chudoby na tomto kontinentu tak markantní. Mimo to právě nedostatek potravin a nezávadné pitné vody je důsledkem toho, proč je zde stále velký problém ve výskytu nemocí, přestože z rozvojových zemí proudí výrazná pomoc v podobě léků a zdravotní pomoci.

Dalším neméně závažným problémem je **vliv koloniální minulosti**, kdy v důsledku přírodního bohatství zemí subsaharské Afriky, byly tyto země pro kolonialisty velmi zajímavé. V rámci této historie v zemi nedocházelo k rozvoji, ale ke zneužívání těchto zemí a jejich bohatství silnějšími státy, země subsaharské Afriky, se stejně tak jako další bývalé koloniální státy, v důsledku toho nerozvíjely a vznikaly čím dál tím větší propasti mezi kolonizátory a jejich koloniemi, vlivem toho se svět začal dělit na bohatý Sever a chudý Jih, kdy v bohatých státech docházelo k velkému rozvoji na úkor zaostalosti těch chudých [1], [23], [24].

Po vyhlášení nezávislosti kolonií byly tyto země ponechány bez jakékoli pomoci od bývalých kolonizátorů a nezkušenost s demokracií, samostatností a existencí státní správy vedla ke konfliktům v zemi, vzniku korupce, přetrvávajícímu vlivu bývalých kolonizátorů, či neschopnosti pracovat s přírodním bohatstvím. **Nefunkčnost demokracie** je přetrvávajícím problémem i v současnosti, ve většině zemí subsaharské Afriky dochází k vládě bohatých chudým a nesociálnímu cítění s nimi a v důsledku toho dochází i k prohlubování příjmové nerovnosti v zemi. **Neexistence občanské společnosti**, tj. existence přerozdělovacích procesů v rámci solidarity bohatých s chudými, zdravých s nemocnými, mladých se starými, je dalším velmi závažným problémem spojeným s nepřítomností fungující demokracie v zemi [5], [40].

Po uznání nezávislosti kolonií docházelo k odlivu investorům i inteligence, země se tak staly závislé na příjmech z vývozu nerostných surovin a nadále tak podporovaly hospodářský růst bohatých zemí na úkor vlastní zaostalosti. Vzhledem k nedostatku investic a nekvalifikované pracovní síle jsou stále země subsaharské Afriky odkázány na **vývoz primárních surovin**, mnohé rozvojové země se zaměřují na vývoz jen omezeného druhu surovin či zemědělských plodin a tak může výpadek jejich produkce způsobovat značnou ekonomickou nestabilitu vlivem k sezónnosti příjmů či výpadku produkce.

Problémem Afrických zemí je **etnická rozmanitost**, což má značný vliv na sjednocení kultury v zemi, v důsledku toho docházelo v průběhu historie a dnes tomu není jinak, k vnitřní nestabilitě států, konfliktům a tak k problému sjednocení vládnutí. V důsledku rozmanitosti

kultur vznikají na území těchto států i vnitřní nepokoje a občanské války, které devastují krajinu a způsobují politickou nestabilitu [24].

V souvislosti s množstvím přírodního bohatství a velkého přílivu kapitálu z rozvojových zemí dochází k **růstu korupce** v těchto zemích a s ní spojené i nerovnosti v příjmech obyvatelstva a selhávání vládních zásahů [5].

Paradoxně je to právě přírodní bohatství, jehož potenciálu není dostatečně využíváno k hospodářskému rozvoji, který právě rozvoj společnosti brzdí, přitom příliv zahraničních investic by mohl do jisté míry v boji s chudobou pomoci. Absence investic je způsobena především politickou nestabilitou zemí a nedostatkem kvalifikovaných vzdělaných lidí.

Překážek v rozvoji společnosti v subsaharských státech je mnoho a přes snahy rozvojové pomoci se nedosahuje takových výsledků, které by vývoj v těchto státech příliš ovlivňovali. Pro dlouhodobý růst rozvoje je v tomto regionu důležité především dosažení politické a ekonomické stability, osvojení si základních principů demokracie, právního státu a občanské společnosti, hlavními prioritami v rozvojové pomoci by mimo pomoci přímo nejchudším obyvatelům formou podpory zdravotnictví a školství mělo směřovat i ke snižování závislosti zemí na vývozu přírodního bohatství, boji proti korupci, nastolování míru a podpoře zahraničních investic a tím i podpoře zaměstnanosti.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo vysvětlení vybraných indikátorů a indexů v rámci chudoby a rozvoje a jejich následná aplikace na vybrané rozvojové regiony, v rámci jejich vzájemného porovnání byl identifikován region nejzatíženější chudobou.

Chudobu v rozvojových zemích nelze zúžit pouze na chudobu způsobenou nedostatkem příjmů, chudobu vnímáme i jako deprivaci z nemožnosti uspokojovat určité základní lidské potřeby. Chudobu v rozvojových zemích lze tedy chápat v souvislosti s nerovností ve zdravotní péči, ve vzdělání či zabezpečení slušného životního standardu. Jedná se o nerovnosti, v důsledku kterých obyvatelstvo není schopné si obstarat příjmy na obstarávání základních potřeb. V návaznosti na tuto problematiku byly rozvojové regiony srovnávány nejen v rámci využití hranice absolutní chudoby 1,25 USD na den a GNI per capita v souvislosti s ekonomickým rozvojem, ale i za pomoci indexů lidského rozvoje a multidimenzionální chudoby – HDI a MPI.

Index lidského rozvoje a multidimenzionální index chudoby o vývoji nerovností v chudobě vypovídají více, než pouhá hranice chudoby, neboť jsou v rámci svého výpočtu tvořeny třemi dimenzemi, které přímo kopírují tři základní nerovnosti, dimenzí dlouhého a zdravého života odráží nerovnost ve zdraví, dimenze vzdělání, nerovnost ve vzdělání a dimenze slušné životní úrovně nerovnost v uspokojování základních lidských potřeb (bydlení, elektřina, pitná voda a další)

Přes specifika použitých ukazatelů měření chudoby a vývoje lidského a ekonomického rozvoje, které s chudobou úzce souvisí a na základě kterých lze předpokládat vývoj stavu chudoby, docházím při komparaci regionů rozvojového světa k velmi jednoznačným výsledkům, kdy ve všech aspektech chudoby je to subsaharská Afrika, která v rámci ní dosahuje nejhorších výsledků.

Důvodem proč právě region subsaharské Afriky je regionem nevíce zaostalým a regionem nejvíce zatíženým chudobou je několik. Značný vliv na tom nese geografická poloha regionu, která je důvodem rozšíření nemocí způsobených špatnými klimatickými podmínkami, nepřístupem k nezávadné pitné vodě a nezávadným potravinám zasažena vysokou mírou úmrtnosti v důsledku nekvality zdravotnictví. Dalším problémem je vysoký populační přírůstek, který souvisí s růstem nákladů společnosti na vzdělání, který v důsledku nedostatku financí způsobuje pokles vzdělanosti v zemi.

Zásadním problémem je ale nefunkčnost demokracie, státní správy a korupce, která má v doplnění s neúnosnou zadlužeností států v tomto regionu velký vliv na nefunkčnost či úplnou absenci státních zásahů v podpoře lidského i sociálního rozvoje v rámci podpory zdravotnictví a školství a v podpoře podnikání, přílivu investic v cílení ekonomického rozvoje a tak i podpoře zaměstnanosti a vyšších příjmů obyvatelstva. Dalšími problémy, které zatěžují ekonomiky a mají vliv na vývoj chudoby v zemi, jsou bezpečnostní problémy, závislost na vývozu primárních surovin či velká etnická rozmanitost.

Rozvoj těchto států je tedy vlivem nefunkčnosti státní správy a nedostatku financí odkázán na pomoc vyspělého světa, ta přichází jednak formou ODA, tj. finanční a materiální podporou od států vyspělých, dále rozvojovou pomocí mezinárodních organizací, které v rámci svých politik pomáhají řešit chudobu v rozvojových regionech, např. HIPC iniciativou, která je zaměřena na oddlužení.

Oficiální rozvojová pomoc přicházející ze zemí OECD/DAC představuje vůbec největší část finanční a materiální pomoci v rámci rozvoje, v rámci této pomoci se ale setkáváme s problémem závislosti rozvojových zemí na těchto financích. Pomoc oddlužení HIPC iniciativou se týká především subsaharské Afriky, která představuje 30 z 36 států čerpající pomoc touto formou.

Velmi ambiciózním programem v boji proti chudobě se v roce 2000 stal program MDGs, který si dal za cíle boj s chudobou a problematikou s ní související v horizontu 15 let. Tímto programem jsem se zabývala poněkud více, vzhledem k aktuálnosti dat a pozitivním výsledkům v rámci vývoje chudoby, které ovšem v subsaharské Africe nebyly tak výrazné jako v jiných regionech.

V rámci možnosti řešení chudoby jsem se zabývala i problematikou mikrofinancí a mezinárodní migrací. V rámci těchto řešení mohou být viditelné pokroky v boji s individuální chudobou, či řešením chudoby v rámci komunit a rodin, v národním měřítku tato řešení ovšem nedosahují výrazného vlivu.

Cíle, které byly na začátku této práce vytyčeny, byly dle mého splněny. Na základě komparace regionů dle vývoje ekonomického a sociálního rozvoje a rozvoje zasažení chudobou bylo prokázáno, že nejvíce zasaženým regionem v oblasti chudoby je region subsaharské Afriky, který mimo jiné zaostává i v plnění MDGs cílů oproti ostatním regionům.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] ADAMCOVÁ, Lenka a Tereza NĚMEČKOVÁ. *Rozvojová ekonomika*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2009, 345 s. ISBN 978-80-245-1515-1.
- [2] ALKIRE, Sabina, Adriana CANCONI, Gisela ROBLES, Ana VAZ. *Destitution* [online]. Oxford: Oxford Poverty & Human Development Initiative, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z :http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/Destitution_4pager_digital.pdf?306e6c
- [3] ALKIRE, Sabina, Christoph JINDRA, Gisela ROBLES AQUILAR, Suman SETH, Ana VAZ. *Global Multidimensional Poverty Index 2015* [online]. Oxford: Oxford Poverty & Human Development Initiative, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/Global-Multidimensional-Poverty-Index-2015-8pp-Digital.pdf?306e6c>
- [4] ALKIRE Sabina, Gisela ROBLES. *Multidimensional Poverty Index – 2015: Brief Methodological Note and Results* [online]. Oxford: University of Oxford, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/MPI-2015-Brief-Methodological-Note_June.pdf?6b8d26
- [5] BUCHTA, Miroslav a Jolana VOLEJNÍKOVÁ. *Mikroekonomie pro bakalářské studium: distanční opora, (druhý díl)*. 2. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010, 105 s. ISBN 978-80-7395-338-6.
- [6] COLLIER, Paul. *Miliarda nejchudších: proč se některým zemím nedaří a co s tím*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009, 217 s. ISBN 978-80-7429-010-7.
- [7] ČEVELA, Rostislav a Libuše ČELEDOVÁ. *Sociální gerontologie: východiska ke zdravotní politice a podpoře zdraví ve stáří*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, 238 s. ISBN 978-80-247-4544-2.
- [8] FOSTER, James, Joel GREER, Erik Thorbecke. *A Class of Decomposable Poverty Measures* [online]. *Econometrica*, 1984 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/ssFoster-Greer-Thorbecke-1984.pdf>
- [9] GRAMEEN BANK. *Grameen Bank* [online]. 2015, [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.grameen-info.org/>
- [10] HAMERNÍKOVÁ, Bojka a Květa KUBÁTOVÁ. *Veřejné finance: cvičebnice*. Praha: Eurolex Bohemia, 2000, 131 s. ISBN 80-86432-01-7.

- [11] HES, Tomáš. *Mikrofinance – nástroj řešení chudoby* [online]. Praha: Rozvojovka, 2012 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/74_hes-mikrofinance.pdf
- [12] HODSON, An. *Special Report: Income Inequality Rising Across the Globe* [online]. Euromonitor International, 2012 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://blog.euromonitor.com/2012/03/special-report-income-inequality-rising-across-the-globe.html>
- [13] INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMNET. *Prosperity for all: Ending extreme poverty* [online]. Washington: The World Bank, 2014 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1327948020811/8401693-1397074077765/Prosperity_for_All_Final_2014.pdf
- [14] INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMNET. *World development indicators 2013*. Washington: The World Bank, 2013, 115 s. ISBN 978-0-8213-9825-8.
- [15] INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMNET. *World development indicators 2014*. Washington: The World Bank, 2014, 115 s. ISBN 978-1-4648-0164-8.
- [16] INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative*[online]. Washington: Communication Department, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/hipc.pdf>
- [17] INTERNATIONAL MONETARY FUND. *International Monetary Fund* [online]. 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/index.htm>
- [18] JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa a světová ekonomika*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, 269 s. ISBN 978-80-7179-795-1
- [19] JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 324 s. ISBN 978-80-7400-326-4
- [20] KIVA. *Kiva* [online]. 2015, [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.kiva.org/>
- [21] KOTÝNKOVÁ, Magdaléna a Karina KUBELKOVÁ. *Indikátory lidského rozvoje se zaměřením na chudobu v České Republice* [online]. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2011 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: http://kdem.vse.cz/resources/relik10/PDFucastnici/Kotynkova_Kubelkova.pdf

- [22] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktual. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, 542 s. ISBN 978-80-7357-585-4.
- [23] KUNEŠOVÁ, Hana. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 406 s. ISBN 978-80-7400-502-2.
- [24] LANDES, David S. *Bohatství a bída národů: proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí*. 1. vyd. v českém jazyce Praha: BB art, 2004, 632 s. ISBN 978-80-7341-291-3.
- [25] MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s. ISBN 987-80-8585-061-1.
- [26] MIKUŠOVÁ, Beáta a Jan STEJSKAL. *Veřejná ekonomie*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, 102 s. ISBN 987-80-7395-578-6.
- [27] MIKUŠOVÁ MERIČKOVÁ, Beáta a Jan STEJSKAL. 1. vyd. *Teorie a praxe veřejné ekonomiky*. Praha: Wolters Kluwer, a. s. 2014, 264 s. ISBN 978-80-7478-526-9.
- [28] ORGANIZATION FOR EKONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT. About. *About the OECD*[online]. 2014 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/topic/debt/brief/hipc>
- [29] OXFORD POVERTY & HUMAN DEVELOPMENT INITIATIVE. *Multidimensional Poverty Index 2014: Highlights – South Asia* [online]. 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/MPI2015-SOUTH-ASIA-HIGHLIGHTS_June.pdf?306e6c
- [30] OXFORD POVERTY & HUMAN DEVELOPMENT INITIATIVE. *Multidimensional Poverty Index 2014: Highlights – Sub-Saharan Africa* [online]. 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/MPI2015-AFRICA-HIGHLIGHTS_June.pdf?306e6c
- [31] PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie: základní kurz*. 3. vyd. Praha: Melandrium, 2007, 278 s. ISBN 978-80-86175-58-4.
- [32] PILNÝ, Jaroslav. *Veřejné finance*. 3. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2002, 230 s. ISBN 80-7194-446-7
- [33] ROZVOJOVKA. *Rozvojovka*. [online]. 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/>
- [34] SACHS, Jeffrey. *The end of poverty: economic possibilities for our time*. New York: Penguin Press, 2005, 396 s. ISBN 1-59420-045-9.

- [35] SOUKUP, Jindřich. *Makroekonomie*. 2. aktual. vyd. Praha: Management Press, 2010, 518 s. ISBN 978-80-7261-219-2.
- [36] SOUKUPOVÁ, Jana, Bronislav HOŘEJŠÍ, Libuše MACÁKOVÁ a Jindřich SOUKUP. *Mikroekonomie*. 3. dopl. vyd. Praha: Management Press, 2002, 548 stran. ISBN 80-7261-061-9.
- [37] STRECKOVÁ, Yvonne. *Teorie veřejného sektoru: učební text*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 181 s. ISBN 978-80-2101-737-5.
- [38] STRECKOVÁ, Yvonne a Ivan MALÝ. *Veřejná ekonomie pro školu i praxi*. Praha: Computer Press, 1998, 214 s. ISBN 80-7226-112-6.
- [39] TETŘEVOVÁ, Liběna. *Veřejná ekonomie*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2008, 185 s. ISBN 978-80-86946-79-5.
- [40] TOŽIČKA, Tomáš. *Občanská odpovědnost ve světle globální chudoby*. 1. vyd. Praha: Educon, 2011, 83 s. ISBN 987-80-260-0352-6.
- [41] THE UNITED NATIONS. *Millennium Goals. New on Millennium Development Goals* [online]. 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.un.org/millenniumgoals/>
- [42] THE UNITED NATIONS. *Sustainable Development. Sustainable Development Goals*. [online]. 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
- [43] THE UNITED NATIONS. *The Millennium Development Goals Report 2012*. New York: United Nations, 2012, 68 s. ISBN 978-92-1-101258-3.
- [44] THE UNITED NATIONS. *The Millennium Development Goals Report 2015*. New York: United Nations, 2015, 72 s. ISBN 978-92-1-101320-7.
- [45] THE UNITED NATIONS. United Nations Statistics Division. *Net ODA as percentage of OECD/DAC donors GNI* [online]. 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/SeriesDetail.aspx?srid=568>
- [46] THE UNITED NATIONS. United Nations Statistics Division. *Poverty gap ratio at \$1.25 a day (PPP), percentage* [online]. 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/SeriesDetail.aspx?srid=584>
- [47] THE WORLD BANK. Debt. *Heavily Indebted Poor Country (HIPC) Initiative*, [online]. 2014 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/topic/debt/brief/hipc>
- [48] THE WORLD BANK. The World Bank. *World Bank Data*. [online]. 2015, [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/>.

- [49] THE WORLD BANK. The World Bank. *Poverty data*. [online]. 2015, [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://povertydata.worldbank.org/poverty/home/>
- [50] THE WORLD BANK. *The World Bank Group* [online]. 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/about>
- [51] UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. *Human Development Report 2007/2008*. New York: 1UN Plaza, 2007, 399 s. ISBN 978-0-230-54704-9.
- [52] UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. *Human Development Report 2010*. New York: 1UN Plaza, 2010, 228 s. ISBN 978-0-230-28445-6.
- [53] UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. *Human Development Report 2014*. New York: 1UN Plaza, 2014, 226 s. ISBN 978-92-1-126368-8.
- [54] UNITED NATIONAL DEVELOPMENT PROGRAMME. *MDGs overview. Millennium Development Goals* [online]. 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: http://www.cy.undp.org/content/undp/en/home/mdgoverview/mdg_goals.html
- [55] UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. *Technical notes - Human Development Report 2014* [online]. New York: 1UN Plaza, 2014 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14_technical_notes.pdf
- [56] YUNUS, Muhammad. *Sacrificing Microcredit for Megaprofits*. The New York Times [online]. 2011, [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2011/01/15/opinion/15yunus.html?_r=2. ISSN 0362-4331.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: *Rozdělení světa dle klasifikace vývoje na rozvinuté a rozvojové regiony dle OSN*

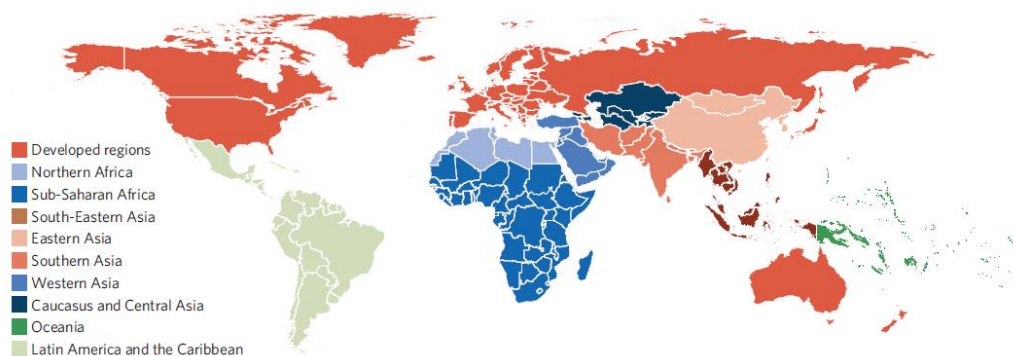
Příloha 2: *Pokles průměrné ztráty v HDI v důsledku vývoje nerovnosti v regionech*

Příloha 3: *Podíl obyvatel dosahujících příjmů 1,25 USD a 2 USD na den v zemích subsaharské Afriky*

Příloha 4: *ODA nejvyspělejších států světa vyjádřená v % podílu na jejich GNI*

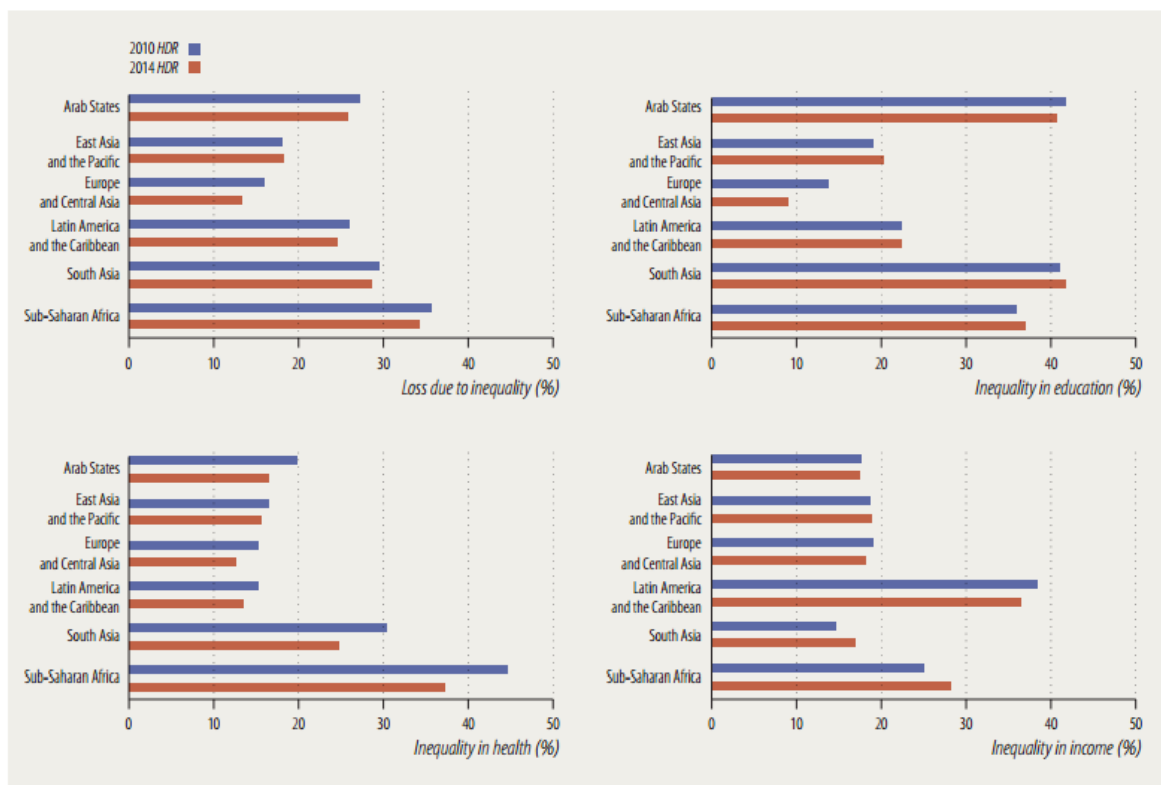
Příloha 1: Rozdělení světa dle klasifikace vývoje na rozvinuté a rozvojové regiony dle OSN

Regional groupings

Zdroj: [44]

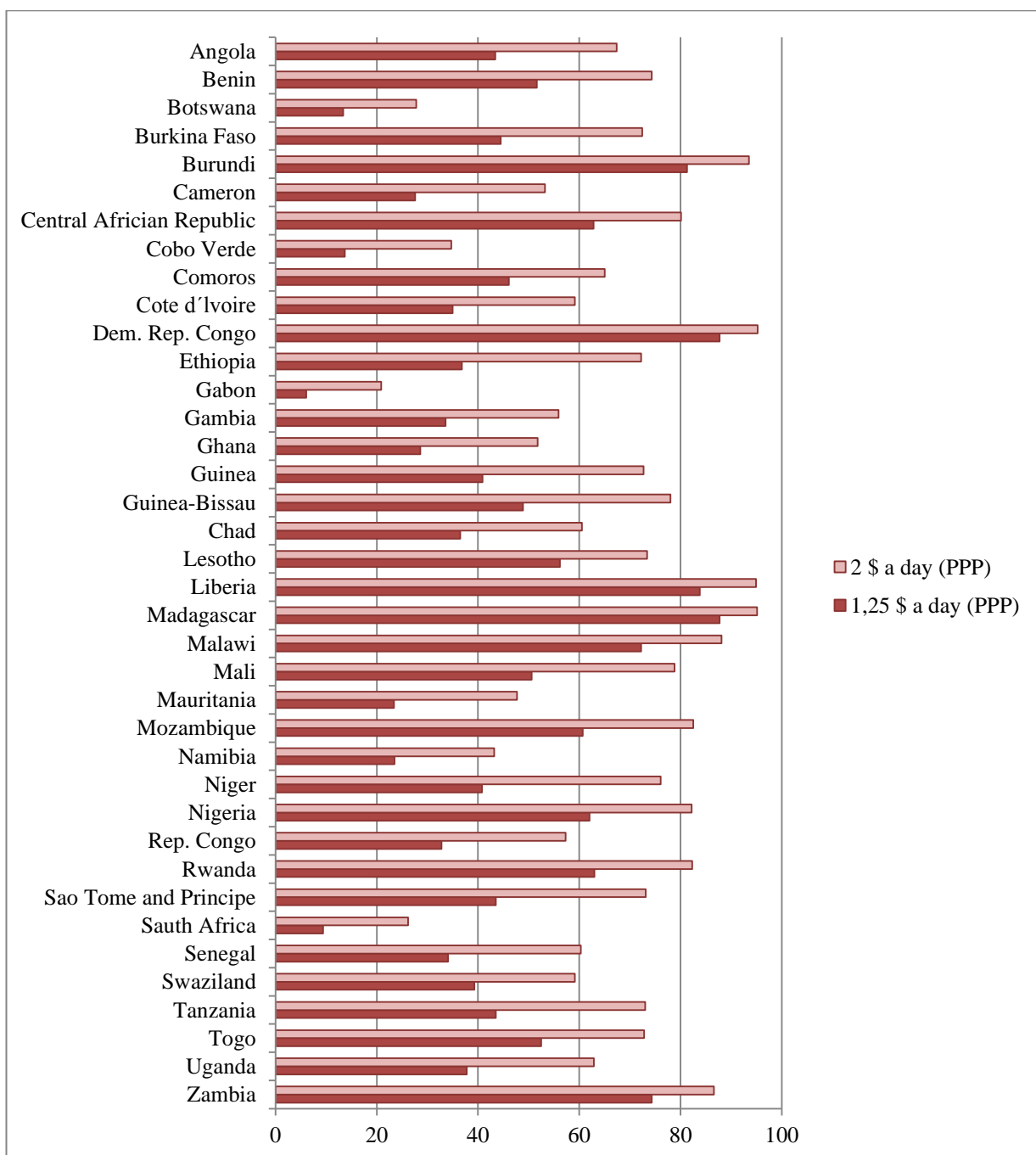
Příloha 2: Pokles průměrné ztráty v HDI v důsledku vývoje nerovnosti v regionech

Zdroj³²: [53]

³² HDR 2000 odráží vývoj 2000-2010, HDR 2014 odráží vývoj 2003-2013

Příloha 3: Podíl obyvatel dosahujících příjmů 1,25 USD a 2 USD na den v zemích subsaharské Afriky

Zdroj: zpracování vlastní, dle [49].

Příloha 4: ODA poskytnutá nejvyspělejšími státy světa vyjádřená v % podílu na jejich GNI

Country	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Australia	0,34	0,38	0,37	0,35	0,34	0,34	0,27	0,27	0,27	0,26	0,27	0,25	0,26	0,25	0,25	0,25	0,30	0,32	0,32	0,29	0,32	0,34	0,36	0,33	0,27
Austria	0,11	0,18	0,11	0,11	0,17	0,27	0,23	0,24	0,22	0,24	0,23	0,34	0,26	0,20	0,23	0,52	0,47	0,50	0,43	0,30	0,32	0,27	0,28	0,27	0,26
Belgium	0,46	0,41	0,39	0,39	0,32	0,38	0,34	0,31	0,35	0,30	0,36	0,37	0,43	0,60	0,41	0,53	0,50	0,43	0,48	0,55	0,64	0,54	0,47	0,45	0,45
Canada	0,44	0,45	0,46	0,45	0,43	0,38	0,32	0,34	0,30	0,28	0,25	0,22	0,28	0,24	0,27	0,34	0,29	0,29	0,33	0,30	0,34	0,32	0,32	0,27	0,24
Czech Republic									0,03	0,03	0,03	0,05	0,07	0,11	0,11	0,11	0,12	0,11	0,12	0,12	0,13	0,12	0,12	0,11	0,11
Denmark	0,94	0,96	1,02	1,03	1,03	0,96	1,04	0,97	0,99	1,01	1,06	1,03	0,96	0,84	0,85	0,81	0,80	0,81	0,82	0,88	0,91	0,85	0,83	0,85	0,85
Finland	0,65	0,80	0,64	0,45	0,31	0,31	0,33	0,32	0,31	0,33	0,31	0,32	0,35	0,35	0,37	0,46	0,40	0,39	0,44	0,54	0,55	0,53	0,53	0,54	0,60
France	0,60	0,62	0,63	0,63	0,62	0,55	0,48	0,44	0,38	0,38	0,30	0,31	0,37	0,40	0,41	0,47	0,47	0,38	0,39	0,47	0,50	0,46	0,45	0,41	0,36
Germany	0,42	0,39	0,37	0,35	0,33	0,31	0,32	0,28	0,26	0,26	0,27	0,27	0,27	0,28	0,28	0,36	0,36	0,37	0,38	0,35	0,39	0,39	0,37	0,38	0,41
Greece							0,15	0,14	0,15	0,15	0,20	0,17	0,21	0,21	0,16	0,17	0,17	0,16	0,21	0,19	0,17	0,15	0,13	0,10	0,11
Iceland	0,03	0,12	0,07	0,11	0,10	0,00				0,09	0,10	0,13	0,15	0,17	0,18	0,18	0,27	0,27	0,47	0,35	0,29	0,21	0,22	0,25	0,21
Ireland	0,16	0,19	0,16	0,20	0,25	0,29	0,31	0,31	0,30	0,31	0,29	0,33	0,40	0,39	0,39	0,42	0,54	0,55	0,59	0,54	0,52	0,51	0,47	0,46	0,38
Italy	0,31	0,30	0,34	0,31	0,27	0,15	0,20	0,11	0,20	0,15	0,13	0,15	0,20	0,17	0,15	0,29	0,20	0,19	0,22	0,16	0,15	0,20	0,14	0,17	0,16
Japan	0,31	0,32	0,30	0,27	0,29	0,27	0,20	0,21	0,27	0,27	0,28	0,23	0,23	0,20	0,19	0,28	0,25	0,17	0,19	0,18	0,20	0,18	0,17	0,23	0,19
Korea	0,02	0,02	0,02	0,03	0,03	0,02	0,03	0,04	0,05	0,07	0,04	0,06	0,05	0,06	0,06	0,10	0,05	0,07	0,09	0,10	0,12	0,12	0,14	0,13	0,13
Luxembourg	0,21	0,33	0,26	0,35	0,40	0,36	0,44	0,55	0,65	0,66	0,70	0,77	0,78	0,86	0,79	0,79	0,89	0,92	0,97	1,04	1,05	0,97	1,00	1,00	1,07
Netherlands	0,92	0,88	0,86	0,82	0,76	0,81	0,81	0,81	0,80	0,79	0,84	0,82	0,81	0,80	0,73	0,82	0,81	0,81	0,80	0,82	0,81	0,75	0,71	0,67	0,64
New Zealand	0,23	0,25	0,26	0,25	0,24	0,23	0,21	0,26	0,27	0,27	0,25	0,25	0,22	0,23	0,23	0,27	0,27	0,27	0,30	0,28	0,26	0,28	0,28	0,26	0,27
Norway	1,17	1,13	1,16	1,01	1,05	0,86	0,83	0,84	0,89	0,88	0,76	0,80	0,89	0,92	0,87	0,94	0,89	0,95	0,89	1,06	1,05	0,96	0,93	1,07	0,99
Poland									0,01	0,01	0,02	0,02		0,01	0,05	0,07	0,09	0,10	0,08	0,09	0,08	0,08	0,09	0,10	0,08
Portugal	0,24	0,30	0,35	0,28	0,34	0,25	0,21	0,25	0,24	0,26	0,26	0,25	0,27	0,22	0,63	0,21	0,21	0,22	0,27	0,23	0,29	0,31	0,28	0,23	0,19
Slovakia										0,04	0,03	0,04	0,02	0,05	0,07		0,10	0,09	0,10	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,08
Slovenia																0,11	0,12	0,12	0,13	0,15	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13
Spain	0,20	0,24	0,27	0,28	0,28	0,24	0,22	0,24	0,24	0,23	0,22	0,30	0,26	0,23	0,24	0,27	0,32	0,37	0,45	0,46	0,43	0,29	0,16	0,18	0,14
Sweden	0,91	0,90	1,03	0,99	0,96	0,77	0,84	0,79	0,72	0,70	0,80	0,77	0,84	0,79	0,78	0,94	1,02	0,93	0,98	1,12	0,97	1,02	0,97	1,01	1,10
Switzerland	0,30	0,34	0,43	0,31	0,35	0,33	0,32	0,32	0,31	0,34	0,32	0,33	0,32	0,36	0,39	0,42	0,38	0,37	0,42	0,44	0,39	0,46	0,47	0,45	0,49
United Kingdom	0,27	0,32	0,31	0,31	0,31	0,29	0,27	0,26	0,27	0,24	0,32	0,32	0,31	0,34	0,36	0,47	0,51	0,36	0,43	0,51	0,57	0,56	0,56	0,70	0,71
United States	0,21	0,20	0,20	0,15	0,14	0,10	0,12	0,09	0,10	0,10	0,10	0,11	0,13	0,15	0,17	0,23	0,18	0,16	0,18	0,21	0,21	0,20	0,19	0,18	0,19

Zdroj: zpracování vlastní, dle [45].